

**GUMSHEM MAGAM LAI KAW
NNA DIMOKRESI LAI DE**

Lawt lu na matu myit yu a! hkrang masa

**Gene Sharp
Senior Scholar
Albert Einstein Institution
427 Newbury Street
Boston, MA 02115 USA**

MALAWM

Ga hpaw -11

Langai

**Gumshem magam lai ni hpe kaja wa byin
nga ai hte maren man hkrum katut ai lam -18**

Matut nga ai manghkang -21

Gasat gala re ai lam hku shanglawt lu na kun?-26

**Ahkang aya dagup la ai lam ni, Ra lata poi ni,
Maigan na hkye madu ni?- 29**

Yak ai teng man lam hpe man hkrum katut ai lam -34

Lahkawng

Hting rai hting rat lam a hkrit tsang ra ai lam ni -37

**Hting rai hting rat lam a akyu ni hte
dut dang ai lam ni -39**

Hting rai hting rat nna asum hkam ai? -41

Hting rai hting rat lam na n-gun atsam
hte tara rap ra lam -43

“Myit hkrum mayu ai” gumshem magam ni -46

Hpa baw simsa lam? -49

Myit mada na matu sawn yu ai lam ni -50

Masum

N-gun atsam gaw kanang na pru wa a ni? -53

“Woi Madu” maumwi - 54

Mung masa n-gun atsam a matu
ra nga ai npawt nhpang ni -56

Dimokresi n-gun atsam a rudi ginra ni - 63

Mali

Gumshem magam lai ni gaw gawng kya
ai lam ni lu nga ai - 67

Achilles a lahtin zawn n-gun kya ai
shara hpe ginhka yu ai lam - 68

Gumshem magam lai ni a n-gun kya ai lam ni -69

Gumshem magam lai ni a n-gun kya ai
lam ni hpe kahkat ai lam - 72

Manga

Ahkang aya lang ai lam - 75

Gasat gala nre ai rawt malan a sat lawat ni - 77

Gasat gala nre ai laknak ni hte tara hkan sa ai lam -78

Hpaw malang ai lam, makoi magap ai lam
hte madang tsaw ai lam - 85

Ahkang aya matut mahkai htawt galai ai lam - 87

Galai shangun ai masa lam mali - 89

Mung masa ninghkap ai lam hku nna Dimokresi
lai masa byin tai wa hkra galaw ya ai akyu ara ni - 93

Gasat gala nre ai hku rawt malan
ai lam a shukshak ai lam - 96

Kru

Zai ladat masing jahkrat na matu ra ai lam - 98

Teng teng byin lu ai masing masa - 99

Masing jahkrat ai lam na mayak mahkak ni - 102

Zai ladat masing jahkrat ai lam na
ahkyak ai ga masat mali - 108

Sanit

Zai ladat masing jahkrat ai lam - 115

Galaw ai ladat hpe lata la na lam - 118

Dimokresi a matu masing jahkrat ai - 119

Maigan na karum ai lam - 121

Zai ladat kaba hpe hkrang kasi shapraw ai lam -123

Shamu shamawt zai ladat masing jahkrat ai lam- 128

Nhpawm lawm ai myit masa hpe shachyam shabra ai
lam - 133

Adip arip lam hte dai hpe matai htang ai lam - 135

Zai ladat masing hpe htep lahti hkan sa ai lam - 138

Matsat

Mung masa ninghkap ai lam hpe akyu jashawn ai
lam- 140

Lata la ai rawt malan lam - 141

Masat kumla hku share dakat ai lam - 143

Lit hpe shabra ai lam - 146

**Gumshem magam ni a ahkang aya hpe adawt
shingdang ai lam - 147**

Zai ladat htawt ai lam -153

Jahku

**Gumshem magam lai hpe zang ayai shangun ai
lam -155**

**Shanglawt ai lam hpe n-gam langai
hpang langai sharawt sa wa ai lam - 159**

**Gumshem magam lai hpe zang ayai shangun ai lam -
163**

Awngdang ai lam hpe lit nga ai hku lang ai lam - 165

Shi

Ngang grin ai Dimokresi a matu npawt nhpang - 169

**Gumshem magam lai nnan a jahkrit shama ai lam ni -
171**

**Ahkang aya dagup la ai lam hpe pat shadang ai lam -
172**

Npawt nhpang gaw da ai tara ka lajang ai lam, - 174

**Dimokresi lai hte maren mung hpe makawp maga ai
lam - 176**

Shagrau sha-a ging ai lit - 177

Jat bang ai laika

Gasat gala nre ai hku galaw ai ladat ni - 181

Copyright by Gene Sharp, 1993. Ga gale ai hte hpawn
ahkaw ahkang mahkra hpe mazing da ai. Hpyi lajin
mayu ai lam mahkra hpe laika hte ka nna Gene Sharp,
Albert Einstein Institution, de shagun jaw ra-ai. Dai
lam ni hpe atsawm sha nau yu nna myit ya na re.

Ga hpaw

Shaning law law nye a myit hta tsang lai wa sai lam langai gaw, mung masha ni hku nna Gumshem magam lai hpe gara hku hkum shadang kau na hte gara hku jahten sharun kau lu na ngu ai lam rai nga ai. Ndai lam hpe daw chyen hku nna bau maka dat ai gaw, shinggyim masha ni hpe ndai zawn re uphkang ai lam ni hte nmai ka-up da, nmai jahten sharun kau na re ngu ai kam sham myit rai nga ai. Dai kam sham myit hpe grau shangang shakang ya ai gaw (Aristotle kaw nna hkawt hpung Pati, masha u hpung langai e sha, yawng hpe awmdawm up sha kau ai lam hpe sawk sagawn yu ai ni kaw du hkra) shinggyim masha a shanglawt hte Gumshem magam lai a lai kyang ni hte Gumshem magam lai ni a labau (grau nna Nazi hte Stalin ni a lai) laika ni hpe hti hkaja ai lam rai nga ai. Lai sai shaning law law hta, Nazi uphkang ai kata e nga lai jam jau lai wa sai ni, sharen da ai dabang ni kaw na lawt wa ai masha ni hte, hkum chye lu nngai. Norway mungdan e hpet-sit uphkang ai lai hpe rawt malan nna lawt wa lu ai ni hte hkum lu nhtawm hten za mat ai ni a lam hpe na la lu nngai. Nazi ni a lata na lawt wa ai Yuda masha ni hte shanhte hpe hkye la lu na matu karum ai masha ni hte hkum shaga lu nngai.

Mungdan amyu myu na Kunmyunit uphkang ai lam

a hkrit hpa lam hpe gaw, masha hte hkrum ai hta laika buk ni kaw na grau chye la lu nngai. Ndai lai ni a hkrit hpa lam gaw, nye a matu grau myit machyi hpa tai nga ai, hpa majaw nga yang ndai lai ni hpe adip arip re ai hte sai chyup amyat htuk ai lam kaw na shalawt dat na ngu ai amying hte mara bun dat ai majaw rai nga ai.

Nau garai nna ai shi-ning ladaw ni hta Panama, Poland, Chile, Tibet hte, Myen mung zawn re Gumshem magam lai hku uphkang ai mungdan ni kaw na masha ni sa du jahkrum ai kaw na, daini na Gumshem magam lai ni a mabyin masa ni gaw, kaja wa byin nga ai hpe grau chye la lu ai. Miwa Kunmyunit ni a lamu ga jarit lai nna shang bang wa ai hpe hkap gasat ai, Tibet masha ni, 1991 ning August shata na myit ja ai masha ni ahkang aya kashun ai lam hpe manga kau lu ai Rusha masha ni hte, hpyen dap uphkang ai lai de bai nhtang wa hkyen ai lam hpe gasat gala nre ai hku hkum shadang kau lu ai. Thai masha ni, kaw na tsang ra na zawn re Gumshem magam lai a mayun mayoi re ai lai kyang hpe mu chye la lu nngai.

Kalang lang, hkrit tsang ra ai lam ni naw law hta nga ai raitim, nden ja ai masha ni gaw ninghkap ding yang naw rai nga ai shara ni de sa du yu ai lam ni

gaw, zingri zingrat hkrum ai ni hpe matsan dum ai hte masin pawt mayu ai hte hpawn, dai zawn zingri zingrat ai lam hpe azim sha hkam sharang kau lu ai, kam yak na daram nden marai rawng ai la ni num ni hpe shakawn shagrau mayu ai myit hpe n-gun shaja ya nga ai. Ndai ni hta Noriega uphkang ai aten na Panama, Soviet ni adip arip rai nga ai aten na Lithuania mung na Vilnius, Beijing mare na Tiananmen Square e, shanglawt a matu poi zawn shawa n-gun madun nga ai aten hte shawng na tank mawdaw ni yan bang wa ai dai dudaw saihkaw ai shana;"shanglawt ai Myen mung" kata, Manerplaw kaw na ninghkap ai Dimokresi hpung ni a nam kata na ginjaw dabang ni lawm nga ai.

Kalang lang, ngai gaw Vilnius kaw na Television langchyi hte lupwa zawn re hkrat sum mat ai ni a ginra, masha ni hpe gap sharu kau ai Riga kaw na shawa nampan sun, Hpet-sit ni rawt malan ai ni hpe tsap ding ren shangun nna, gap sat kau ai Italy mung dingdung daw na Ferrara ginra, hte asak grai naw kaji yang si mat wa ai ni a moi mang ni hte, hpring ai Manerplaw kaw na yu maya lup wa, zawn re shara ni kaw sa du yu nngai. Gumshem ai lai shagu gaw shi ahkang hta ndai zawn re du daw sai hkaw ai lam hte, hten run ai lam hpe ngam da nga ai ngu ai hpe yawn

hpa chye lu nga ai.

Ndai tsang hpa lam ni hte mahkrum madup lam ni kaw na, Gumshem ai lai hpe hkum shadang kau lu na re, Gumshem magam lai ni hpe shada sat sharu hkat ai lam nnga ai sha, awng dang hkra shakut malan kau lu na re, Gumshem magam lai ni hpe shamyit kau lu ai hte dai hten za mat ai wan dap kaw na Gumshem ai lai nnan ni bai n rawt lu hkra shingdang kau lu na re, ngu ai myit mada lam byin pru wa ai.

Gumshem magam lai ni hpe jam jau hkrum ai lam hte, asak sum ai lam nlaw dik ai hte awng dang ai hku zang ayai kau shangun lu ai tang du ai lam ni hpe ngai atsawm sha myit sawn shakut yu ni ai. Ndai lam ni hta Gumshem magam lai ni, rawt malan shamu shamawt ai lam ni, gumlau rawt ai lam ni, mung masa myit mang lam, Atsuya lai masa ni hte, grau nna gaw kaja wa byin lu ai gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam ni hte seng nna, shaning law law ngai hkaja tawn ai kaw na shaw la nngai.

Ndai dip shabra ai laika gaw, de a akyu rai nga ai. Ndai gaw n dang hkum tsup ai hpe ngai hkrak chye nngai. Rai ti mung, grau n-gun rawng nna tang du ai shanglawt shamu shamawt lam hpe shabyin lu na matu myit mang ai hte masing jahkrat ai hta, hpa nnga ai hta daw yang gaw, lam madun ai lam mahkoi byin

dam nhten ngu myit lu nngai.

Ra nga ai hta hkan nna mung, da sang lata la ai hku nna mung, ndai laika hpe Gumshem magam lai hpe gara hku jahten sharun na hte, Gumshem magam lai nnan bai nbyin pru hkra gara hku hkum shadang na ngu ai npawt nhpang manghkang hpe, madi madun ai hku nna ka tawn ai re. Mungdan langai ngai a matu azin ayang jep sagawn tawn ai lam hte, gara hku galaw yang mai na ngu ai matsun hpe shapraw lu na matu ngai gaw ndang di lu nngai. Rai ti mung, gam maka n kaja ai zawn, mungdan law law hta Gumshem ai uphkang lam a kaja wa byin nga ai jam jau lam ni hpe ya hkrum katut nga ai masha ni a matu, ndai npawt nhpang jep sagawn tawn ai lam gaw, asung shang nhten ngu myit mada nngai. Ndai jep sagawn tawn ai lam gaw shanhte a nga ginra mabyin masa lam ni hta jaw njaw, hte ndai kaw matsun madun da ai lam ni gaw, shanhte a rawt malan shakut shaja ai lam ni hta gade daram asung shang nshang, ngu ai hpe gaw shanhte nan jep yu ra na re.

Ndai laika ka ai hta chyeju dum na hka law law shakap da nngai. Nye a laklai ningtau wa Bruce Jenkins gaw, manghkang ni hpe shanhte a malawm ni hte hpawn garan ginhka tang madun ai lam hte, yak ai myit mang lam ni (grau nna zai ladat hte seng ai)

hkrang hpe bai gram lajang ai hte laika hkrang hpe grau kaja hkra ka jahtuk ai lam ni hta grau n-gun rawng nna dan leng ai hku tang madun lu na matu shi a, dai la ai hpaji jaw ga ni hte manu nhpyat lu ai hku karum ya sai.

Ndai laika hpe ka jahkuk ai hta karum ai Stephen Coady hte Dr.Christopher Kruegler yan hpe mung, chyeju dum nngai. Robert Helvey mung grai ahkyak ai dinglik yu ai lam hte hpaji jaw ai lam hpe jaw ya sai. Dr.Hazel McFerson hte Dr.Patricia Parkman yan mung Africa hte Latin America kaw na rawt malan ai lam ni hte seng ai shiga ni hpe jaw ya ai. Dai zawn tsaw ra sha wang myit hte karum madi shadaw ai lam ni kaw na ndai bungli gaw, akyu mana maka hkam la lu sai raitim, ndai laika hta rawng ai jep sagawn tawn ai lam hte mahtai shaw daw dan da ai lam ni gaw nye a lit sha rai nga ai.

Ndai jep sagawn tawn ai lam gara kaw mung, Gumshem magam ni hpe ninghkap ai lam gaw loi na shing nrai, manu jahpu njaw ra ai shakut shaja lam rai na re ngu nna nsawn la nngai.Rawt malan ai lam mahkra gaw yak hkak nna manu jahpu jaw ra ai hkrai rai nga ai. Gumshem magam ni hpe gasat gala ai lam chyawm gaw, hkala nba hpe shabyin na sha rai nga ai. Rai ti mung, ndai jep sagawn ai lam gaw rawt

malan ningbaw ni hpe hkala nba madang hpe, shayawm kau lu nna shanhte a n-gun atsam hpe grau nna tang du ai hku lang lu ai zai ladat ni hpe myit sawn yu na matu shadut ya lu na re ngu myit mada nngai.

Gumshem magam marai langai mi hpe jahtum kau ai shaloi, kaga manghkang yawng mung hkoi mat na re ngu ai hku nna ndai jep sagawn tawn ai lam hpe lachyum nmai byan la na re. Uphkang lam la ngai mi hkrat sum mat ai lam gaw, ngwi pyaw ai mungdan langai mi hpe nwoi bang lu ai. Dai lam gaw grau nna tara ai ngasat ngasa lam, sut masa lam hte mung masa lam ni hpe n-gun dat shakut shaja gaw gap na matu hte kaga ntara ai lam ni hte, dip da ai lam ni hpe shaprai kau na matu lam hpaw ya ai sha rai nga ai. Gumshem magam lai hpe gara hku zang ayai hkra galaw lu ai lam hte seng nna, ndai kadun ai hku jep sagawn tawn ai lam gaw, dip da hkrum nna lawt wa mayu ai masha ni nga ai gara shara hta raitim, akyu rawng na re ngu ai gaw nye a myit mada ai lam rai nga li ai.

Gene Sharp

6 October 1993

Albert Einstein Institution

Langai

Gumshem magam lai ni hpe kaja wa byin nga ai hte maren man hkrum katut ai lam

Nau rai nna ai shaning ni hta, mung kata e npawt h pang ai hte maigan e npawt h pang ai Gumshem magam lai ni gaw, gasu hprang kahkyin gumdin nna ninghkap ai masha unawng uwa hte katut ai shaloi kadawng shing nrai kataw mat ma ai. Bunghku ni hte ngang ngang kang kang rai nga nna, gara hku mung nmai gasat dang lu ai hku mu mada tawn ai ndai Gumshem magam nkau mi gaw, myit hkrum mang rum let mung masa, sut masa, hte ngasat ngasa masa lam hku ninghkap ai masha daw wa daw tsa a n-gun hpe njan lu nga ma ai.

1980 ning kaw nna Gumshem magam lai ni gaw Estonia, Latvia hte Lithuania, Poland, East Germany, Czechoslovakia hte Slovenia, Madagascar, Mali, Bolivia, hte Philippines mungdan ni kaw na gasat gala nre ai hku ninghkap ai mung shawa a man e kadawng mat nga ma ai. Nepal, Zambia, South Korea, Chile, Argentina, Haiti, Brazil, Uruguay, Malawi, Thailand, Bulgaria, Hungary, Zaire, Nigeria, hte Soviet Union a daw chyen law law hta (1991 August

shata na myit ja ai masha ni a ahkang aya kashun ai lam hpe jasum kau ya ai hta, ahkyak ai hku shang lawm ai hku nna) gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam gaw, mung masha a shamu shamawt ai lam hpe Dimokresi lai de sit sa wa shangun nga ai.

Dai hta n-ga, nau rai nna ai shaning ni hta Miwa mung, Myen mung hte Tibet mung ni hta, mung shawa a mung masa ninghkap ai lam ni byin pru sai. Dai rawt malan ai lam ni gaw, Gumshem ai uphkan lam ni shing nrai zing madu tawn ai lam ni hpe n jahtum kau lu ai raitim, dai adip arip re ai uphkan lam ni a nhkru nkaja ai lai kyang ni hpe mungkan de shadan shadawng dat ai hte, dai rawt malan ai lam hte seng nna, mung shawa hpe manu dan ai mahkrum madup jaw ya sai rai nga ai.

¹ Ndai kaw lang ai ga masat gaw Robert Helvey e shawng lang shapraw ai rai nga ai. "Mung masa ninghkap ai lam" gaw, mung masa yaw shada lam ni a matu shamu shamawt let nden marai hte gasat gala nre ai hku ninghkap ai lam (ninghkap ahkum ai lam, nhpawm lawm ai lam, hte shang shalau ai lam) rai nga ai. Ndai ga masat gaw gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam hpe, hpyen majan hte seng nna hpa n-galaw ai zim rai nga ai masa lam hte, lai kyang shing nrai nawku masham hte seng ai aja awa nre ai lam hte shabung ai kaw na pru wa ai myit shuk shangun ai lam hte lachyum njaw ai hku hta la ai lam ni hpe htai na matu byin pru wa ai rai nga ai. "Ninghkap ai" ngu ai gaw asum hkam ai lam loi mi mung nlawm ai sha, ahkang aya lu ai ni hpe

Lahta e mying rawng ai mungdan ni hta, hten run mat ai gum-shem magam lai ni gaw, kaga manghkang ni hpe n shaprai kau ya nga ai:matsan ai lam, nhkru nkaja ai ru hka amu ni, bungli ndang ai burokresi lai, hte makau grup yin hpe jahten sharun ai lam ni gaw, Gumshem ai uphkang lam ni e htawng da ai lam ni rai nga ai. Rai ti mung, ndai Gumshem ai uphkang lam ni hkrat sum mat ai gaw adip a-rip hkrum ai masha ni a tsin yam tsin dam law law hpe gun kau ya nna, ndai shinggyim hpawng ginra ni hpe, grau kaja ai mung masa Dimokresi, masha hkum deka shanglawt ai lam ni hte, ngasat ngasa lam hta grau nna tara rap ra ai lam ni hte hpawn nnan bai gaw gap lu na matu lam

n madat mara ai hku da sang ninghkap ai lam hpe ngu ai rai nga ai."Mung masa ninghkap ai lam" gaw (mung masa ahkang aya) hpe yaw shada nna (mung masa) lam hta shamu shamawt ai hpe ngu ai rai nga ai. Mung masha ni Gumshem magam ni a lata na asuya hte seng ai rung ni, htingnu ni hpe (laika man 2 na matut ai) uphkang na ahkang aya bai lu la na matu shanhte a ahkang aya npawt nhpang ni hpe nhkring nsa adawt ai hte dai zawn adawt ai hta zai ladat masing masa ni hpe da sang jahkrat nna galaw ai lam hpe tsun dan ai hku nna ndai ga masat hpe madung hku lang tawn ai rai nga ai. N dai laika hta mung masa ninghkap ai lam, gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam, hte gasat gala nre ai hku shakut shaja ai lam, ngu ai ga ni hpe gali galai di nna lang na rai nga ai, raitim jahtum na ga masat yan gaw (ngasa lam, sut masa lam,myit hpaji lam etc) grau dam lada ai yaw shada lam hte shakut shaja ai lam ni hpe tsun mayu ai rai nga ai.

hpaw dat ya sai rai nga ai.

Matut nga ai manghkang

Lai sai shi-ning ladaw ni hta, mungkan e grau nna dam lada ai Dimokresi lai hte shanglawt ai lam maga de sat sa wa ai lam nga ai. Shaning shagu na mungkan a mung masa ahkaw ahkang hte, mung masha ni a shanglawt ahkaw ahkang ni hpe sawk sagawn nna laika lajang shapraw ai Freedom House a jahpan hte maren nga yang, lai wa sai shi ning laman hta mungkan e “shanglawt ai” ngu nna masat tawn ai mungdan ni laklai ai hku jat wa ai hpe mu lu nga ai².

	Shanglawt ai	Dawchyen shang -lawt ai	Shanglawt ai lam nnga ai
1983	55	76	64
1993	75	73	38

Rai ti mung, ndai zawn kaja ai hku sat sa wa ai lam hpe, gum-shem lai kata e naw nga nga ai law la

²Freedom House, *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, 1992-1993* (New York: Freedom House, 1993), p.66 (1993 figures are as of January 1993). See pp. 79-80 for a description of Freedom House's categories of “free,” “partly free,” and “not free.”

ai masha jahpan e shagrit shanem kau ya nga ai. 1993 January shata na jahpan hku nga yang, mungkan masha jahpan (5.45 billion) wan hkying manga jan nga ai hta (31%) hta 100 na hta 31 gaw “shanglawt ai lam nnga ai³, dai gaw, mung masa ahkaw ahkang hte mung masha a shanglawt ahkaw ahkang ni hpe, mana maka shagyip shadang da ai lamu ga ngu nna masat da ai mungdan ni hte lamu ga ni hta nga nga ai.”Shanglawt ai lam nnga ai” ngu ai pang hta lawm ai mungdan 38 hte lamu ga 12 ni gaw, hpyen dap Gumshem lai ni hte uphkang ai (Myen mung hte, Sudan mung zawn re) moi na htung hte maren Gumshem ai hkawhkam ni e uphkang ai (Saudi Arabia mung hte Bhutan mung zawn re) yawng hpe ka-up da ai mung masa hpung ni e uphkang ai (Miwa mung, Iraq mung hte North Korea mung zawn re) maigan masha ni e shang madu uphkang ai (Tibet mung hte East Timor zawn re) shing nrai shanhte gaw uphkang ai lai langai mi kaw nna, kaga lai langai mi de galai sa wa nga ai.

Dai ni na mungdan law law gaw sut masa, mung masa, hte ngasat ngasa masa lam ni hta lawan ai hku

³Freedom House, *Freedom in the World*, p.4

galai shai wa nga ma ai. Lai wa sai shi ning laman hta “shanglawt ai” mungdan ni a jahpan jat wa sai raitim, dai zawn re npawt nhpang galai ai lam ni a man e, kaga maga mi de kayin mat wa nna, Gumshem ai lai nnan ni hte bai hkrum na hpe grai tsang ra nga ai.

Hpyen dap kata na u hpung kaji ni, ahkang aya marin ai masha ni, lata la hkrum ai arawng aya lu ai ni, hte wada makam hte seng ai mung masa hpung ni gaw shanhte a myit ra lam hte ka-up kau lu na matu, lang hte lang lam tam shakut nga na rai nga ai. Ahkang aya dagup la ai lam mung loi hkring hkring byin na sha rai nga ai. Law la ai mung masha ni a matu, shinggyim masha a npawt nhpang ahkaw ahkang hte, mung masa ahkaw ahkang ni hpe matut nna nyet kau ya na rai nga ai.

Gam nrawng ai hte maren, lai mat wa sai lam ni gaw anhte hte rau naw rai nga ai. Gumshem magam hte seng ai manghkang gaw sung nga ai. Mungdan law law kaw na mung masha ni gaw mung kata shing nrai, maigan kaw na npawt hpang ai diplu dipsha lam hpe shi-ning ladaw law law shing nrai tsa-ning ladaw law law pyi gaw hkrum sha yu sai rai nga ai. Loi hkring hkring sha ahkang aya lu ai masha ni hte, uphkang ai ni hpe hpa nhtai lai ai sha du ngu madat mara na lam hpe, dawk bang ya ai hkrum nga ai.

Nadu ai shara nkau mi hta ngasat ngasa lam, mung masa, sut masa hte-Atsuya a uphkang ai shing gan na-shinggyim hpawng na nawku makam masham hte seng ai jawng, htingnu ni hpe da sang n-gun nrawng hkra galaw kau ya, tinang a npu e tawn da kau ya, shing nrai shinggyim hpawng hpe tek jum kau na matu Atsuya shing nrai, uphkang ai hpung pati e asung jashawn ai jawng, htingnu nnan ni hte galai kau ya di nga ai. Loi hkring hkring sha mung masha ni hpe shanglawt lu na

matu bungli arau nmai galaw hkra, shada nmai kam mat hkra, shing nrai tinang a myit hku nna hpa mung nlu galaw mat hkra, langai hkrai hkrai rai mat hkra, galaw kau nga ai.

De a akyu gaw chye ai hte maren sha rai nga ai mung masha ni n-gun nrawng wa ai, tinang hkum hpe kam ai lam nnga ai, hte rawt malan na atsam nnga ai. Mung masha ni gaw nau hkrit nna tinang a dinghku masha ni hte, manaw manang ni hte pyi gaw, Gumshem Magam lai kaw nna, Dimokresi lai de hpe nju ndawng ai lam hte shanglawt hpe marit ai lam tsun jahta n-gwi wa ai. Mung masha ni gaw nau hkrit nna, mung shawa rawt malan lam hpe sung sung myit yu na pyi n-gwi nga ai. Gara hku mi rai rai, hpa akyu nga na i?De a malai shanhte gaw, yaw shada lam n

nga ai ruyak jamjau hte myit mada lam nga ai shawng lam hpe hkrum katut nga ma ai.

Dai ni na Gumshem magam lai ni a mabyin masa lam ni gaw, shawng de na hta grau sawng nga ai. Lai wa sai aten hta masha nkau mi gaw, rawt malan ai lam hpe chyam yu na masai. Nau nna ai mung shawa ninghkap ai lam ni hte, shawa n-gun madun ai lam ni paw pru na sai. Myit rawt ai lam ni loi hkring mi mahkoi nga yu na sai nhten. Kaga aten ni hta masha nkau mi hte masha u hpung kaji ni gaw, nden ja ai raitim n-gun nrawng ai shamu shamawt lam ni hpe galaw nna, myit masa tara langai ngai hpe tsun kajai shing nrai ninghkap ai lam san san galaw yu na masai. Myit mang yaw shada ai lam ni kade wa manu dan tim, dai zawn re lai sai aten na rawt malan ai amu ni gaw, Gumshem magam lai hpe jahten na matu ra ahkyak nga ai, mung masha ni a hkrit kamyin ai myit hte, madat mara chye ai akyang hpe, awng dang kau lu na daram garai nrai nga ai. Yawn na lam gaw, dai bungli ni gaw awng padang shing nrai myit mada lam hpe pyi, njaw ya lu ai sha ruyak jamjau ai lam hte, si hkrung si htanhpe sha jat ya nga ai.

Gasat gala re ai lam hku shanglawt lu na kun?

Dai zawn re mabyin masa lam ni hta hpa galaw na i? Byin mai ai lam ni gaw akyu nnga ai zawn rai nga ai. Npawt nhpang gaw da ai tara hte tara upadi e hkum shadang ai lam ni, tara rung a daw dan ai lam ni, hte mung shawa a myit mang lam ni hpe, Gumshem magam ni gaw hpa nsawn nga ai. Matse ai lam ni, zingri ai lam ni, mat mat ai lam ni, hte sat ai lam ni hpe bai tai ai hku nna, mung masha ni gaw gasat gala re ai hku nna sha, Gumshem magam lai hpe jahtum kau lu na re nga nna, daw dan ai lam hpe chye na ya lu nga ai. Hkam mana sha hkrum nna masin pawt ai ni gaw, hpyen wa maga de manu mana n-gun grau ja nga ai raitim, matse ai Gumshem magam ni hpe, shanhte tam mahkawng la lu ai hpyen laknak n-gun atsam hte gasat na matu, masha shinggyin nhtan ma ai. Ndai masha ni gaw ruyak jamjau hte asak sum ai lam law law hkrum raitim, nden marai hte gasat ma ai. Shanhte galaw awng dang ai lam ni gaw, kalang lang matsing na daram re ai, raitim shanglawt lu hkra nau nlu galaw ma ai. Gasat gala re gumlau rawt ai lam gaw, matse ai hku adip arip re lam hpe sha-byin dat nna, mung masha ni hpe mi na hta grau matsan mayan byin shangun nga ai.

Gasat gala re lam a akyu hpa wa mi rai ti mung, lam langai mi gaw dan leng nga ai. Gasat gala re lam hpe kam ai nhkan e, Gumshem ai ni galoi raitim n-gun grau ja ai hku lang nga ai lam hpe, ti-nang lata la nga ai. Gumshem magam ni gaw, gasat gala re lam hta ntaw ntsang lang na matu hking hkum nga ai. Gade na hkra shing nrai chyahkring mi sha Dimokresi lai hpe ra sharawng ai ni galaw lu raitim, jahtum e gaw hpyen masa a matse ai mabyin masa lam ni kaw na nlawt lu nga ai. Gumshem magam ni gaw galoi mung hpyen arung arai, chyu pala, htawwa htawsa, hpyen n-gun ni hta grau nga ma ai. Nden marai rawng timung Dimokresi masha ni gaw (shagu lang ngu na) n-gun nbung lu nga ai.

Shawoi na hpyen masa lam hku gumlau rawt ai lam a mai byin ai hpe hkap la ai masha nkau mi gaw, (guerrilla) ladat hku gasat na hpe ra sharawng ma ai. Rai ti mung, (guerrilla) majan gasat ai lai gaw adip arip hkum ai mung masha ni hpe akyu nau njaw ai shing nrai Dimokresi lai hpe n jashawn ya lu nga ai. (Guerrilla) majan gasat lai gaw tinang a amyu masha ni hta dudaw sai hkaw ai lam manu mana byin shangun lu ai hpe sawn yu yang, dai mung mahtai kaja nrai nga ai. Dai lam hte seng nna, madi shadow ai myit masa lam hte jep sagawn tawn ai lam nihte, kalang

lang mungkan kaw na madi shadaw ai hpe lu la raitim, dai ladat mung nsum hkra pahkam nhkam lu nga ai. (Guerrilla) majan gaw kalang lang grai na wa chye nga ai. Mung masha ni hpe uphkang ai Atsuya e htawt kahkyin ai lam galaw nna ruyak kyindut ai lam hte ngasat ngasa lam kashai mat ai lam hpe byin shangun nga ai.

(Guerrilla) majan gaw awng dang ai shaloi pyi gaw, npawt nhpang gaw gap ai lam hte seng nna, aten galu na nkaja ai akyu ni hpe byin shangun nga ai. Shaloi jang, gasat hkrum ai Atsuya gaw, shi bai nhtang gasat ai lam ni a majaw, grau Gumshem wa ai. Lama, jahtum e (guerrilla) hpyen ni awng dang tim, law htam jat wa ai hpyen dap ni hpe ginjaw kaw nna tek jum ai lam hte, Dimokresi shinggyim hpawng hpe gaw gap na hte makawp maga da na matu ra ahkyak nga ai u hpung ni hte jawng, tsi rung zawn re gaw gap da ai hpung ni hpe, rawt malan ai aten laman n-gun shayawm kau shing nrai jahten sha-run kau ai majaw, nnan bai lung wa ai Atsuya gaw shawng na Atsuya hta kalang lang grau Gumshem wa chye nga ai. Gumshem magam lai hpe ginjang ai ni hku nna, kaga lam hpe tam yu ra nga ai.

**Ahkang aya dagup ai lam ni, Ra lata poi ni,
Maigan na hkye m_adu ni?**

Hpyen dap hku nna, Gumshem magam lai kaw na ahkang aya dagup la ai lam hpe, nju na zawn re Atsuya hpe la kau na matu loi dik nna, lawan dik ai lam zawn mu mada na re. Rai ti mung, dai lam hte seng nna tsang ra ai manghkang ni nga nga ai. Ahkyak dik ai gaw, mung masha hte Atsuya hte, shi a hpyen dap ni hpe tek jum ai masha u hpung a lapran e, ahkang aya hpe n rap ra ai hku garan lang ai lam rai nga ai. Uphkang nga ai shara ni kaw na masha ni hte masha u hpung ni hpe la kau ai lam gaw, dai shara ni hta kaga masha u hpung hpe galai shadun ai lam byin mai nga ai. Myit masa lam hku nga yang, ndai u hpung gaw arawn alai hta grau simani nna, Dimokresi gram lajang lam a matu lam hpaw tawn ya na re, ngu myit la mai nga ai. Rai ti mung, dai hte nhtan shai ai hku mahtang byin wa mai nga ai. Tinang a shara hpe shangang shakang la ngut ai hpang, u hpung nnan gaw shawng na u hpung dingsa hta grau matse ai hte, myit marin ai u hpung byin wa lu nga ai. Shing nrai myit mada kam hpa tawn ai u hpung nan gaw Dimokresi hte shinggyim masha ahkaw ahkang lam hpe, hpa ntsang ai sha tinang ra ai hku galaw sa mat wa lu nga ai. Dai gaw Gumshem magam lai a manghkang hte seng nna, hkap la mai ai

mahtai nrai nga ai.

Ra lata poi ni hpe, Gumshem magam lai kata e, ahkyak ai mung masa galai shai wa na matu, nmai galaw nga ai. Shawng de na Soviet ka-up tawn ai Sinpraw mungdan ni hta, nga lai wa sai Gumshem ai uphkang lam zawn re uphkang lam nkau mi hta, Dimokresi nga ai ngu nna kumla madun na matu, ra lata poi ni galaw lai wa masai. Rai ti mung, dai ra lata poi ni gaw Gumshem magam ni e lata tawn ai masha ni hpe, mung shawa a madi shadaw ai hpe lu la na matu, grai di tek jum tawn nna galaw ai ra lata poi ni sha rai nga ai. Gumshem magam ni gaw mung shawa e shadut ai majaw, kalang lang ra lata poi nnan ni hpe galaw ai, rai ti mung shanhte lashoi jum lu ai masha ni hpe, Atsuya shara ni hta shadun lu na matu, ra lata poi hpe ntara ai hku shadang la ai. 1990 ning hta Myen mung, 1993 ning hta Nigeria mung e byin ai zawn, lama nhtan shai ai maga na ni hpe shang shingjawng na ahkang jaw nna, kaja wa lata la hkrum raitim, ra lata poi a mahtai ni hpe hpa nsawn ai tawn kau ai sha n-ga, dang ai ni hpe jahkrit shama, rim rawng, shing nrai pyi sat kau nga ai. Gumshem magam ni hku nna, shanhte hpe hkaw tingnyang kaw na jahkrat kau lu ai ra lata poi ni hpe ahkang jaw na gaw, shanhte a bungli nrai nga ai.

Matse ai Gumshem magam lai kata e, ya jamjau hkrum nga ai shing nrai dai Gumshem magam lai kaw na lawt lu na matu, maigan de sa shingbyi nga ai masha law law gaw, adip arip hkrum nga ai masha ni hku nna, shanhte a hkum ni hpe shalawt lu na re ngu ai hpe nkam ma ai. Shanhte gaw, shanhte a masha ni hpe kaga masha ni e chyu sha hkyela lu na re ngu nna, myit mada ma ai. Ndai masha ni gaw, maigan na hpyen n-gun hpe kam hpa ma ai. Shanhte gaw Gumshem magam ni hpe jahkrat kau na matu, mungkan hpung ni karum la yang chyu sha mai byin ai ngu nna, kam ma ai.

Adip arip hkrum nga ai ni gaw, tang du hkra nlu galaw ai ngu ai ni mung kalang lang gaw, aten ladaw langai mi a matu, teng nga ai. Tsun sai hte maren, adip arip hkrum ai ni gaw, matse ai Gumshem magam lai hpe ninghkap na matu, shanhte a atsam hpe nkam ai hta n-ga, shanhte a hkum ni hpe hkyela lu na lam hpe nchye ai majaw, kalang lang rawt malan na matu, nkam ai hte rawt malan na lam n-chye ai hta n-ga, atsam nrawng nga ma ai. Dai majaw masha law law gaw, kaga masha ni e shalawt dat ya na hpe myit mada nga ai hpe; chye na lu nga ai. Ndai maigan n-gun gaw, “shawa a myit mang lam” Mungkang Wunpawng Hpung, mungdan langai ngai, shing nrai mungkan a

sut masa lam hte mung masa pat shadang ai lam ni rai yang rai na, Dai zawn re masing masa hkrang ni gaw, n-gun lu na zawn gaw rai nga ai, raitim dai zawn maigan na hkyela madu hpe kam hpa ai lam hta, laja ai manghkang ni nga nga ai. Dai zawn re lam hta, kamshut kau na lam nga nga ai. Htung hte maren, maigan de na kadai hkyela madu mung nsa wa ai, lama maigan mungdan langai ngai shang shalau wa yang mung, dai hpe nmai kam ai.

Maigan kaw na shang shalau ai lam hte seng nna, sawng ai ma byin lam nkau mi hpe ndai kaw loi mi shaleng dan na ra nga ai:

- * Loihkring hkring sha ngu na, maigan mungdan ni gaw shanhte a sut masa shing nrai mung masa akyu a matu, Gumshem magam lai hpe hkyamsa jaw shing nrai karum pyi karum na rai nga ai.
- * Maigan mungdan ni gaw, shanhte a kaga yaw shada lam hpe asum hkam nna, shanhte a ga sadi hte maren, shalawt dat na matu karum na malai, adip arip hkrum ai mung masha ni hpe, dut sha kau na matu myit lawm nga ai.
- * Maigan mungdan nkau mi gaw, shanhte a sut masa, mung masa, shing nrai hpyen masa hku up sha lu na matu chyu sha, Gumshem magam lai hpe, nhtan shai ai hku galaw na rai nga ai.

- * Kata na rawt malan shamu shamawt ai lam a majaw, Gumshem magam lai kang kanga rai wa nna, mungkan mung Gumshem magam lai a matse ai lai kyang ni hpe, mu mada myit lawm wa ai shaloi chyu sha, maigan mungdan ni gaw mai kaja ai yaw shada lam a matu, shang lawm wa na rai nga ai.

Gumshem magam lai nga ai gaw, mungdan kata e ahkaw ahkang garan lang ai hta hkan nna, byin wa ai lam rai nga ai. Mung masha hte shinggyim hpawng gaw, Gumshem magam lai hpe laja lana re manghkang shabyin lu na matu n-gun nau kya nna, sutgan hte ahkang aya gaw, nlaw la ai masha ni a lata hta mahkawng nga ai majaw rai nga ai. Gumshem magam lai ni gaw, mungkan a shamu shamawt lam ni a majaw akyu hkam sha, shing nrai n-gun yawm wa raitim, shanhte matut nna grin nga na lam gaw, mung kata na mabyin lam ni hta shamyet nga ai.

Rai ti mung, n-gun atsam kaba ai kata na rawt malan shamu sha-mawt ai lam hpe madi shadaw ai shaloi, mungkan a shadut shagyeng ai lam gaw, akyu grai nga nga ai. Dai shaloi ga shadawn, mungkan a sut masa ninghkap ai lam ni, pat shadang ai lam ni, dat kasa matut mahkai ai hpe dawm kau ai lam, mungkan a nhtan hpung ni kaw na shapraw kau ai

lam, Mungkan Wunpawng Hpung kaw nna mara shagun ai lam, hte dai zawn re lam ni gaw grai karum lu nga ai. Rai ti mung, n-gun rawng ai mung kata na rawt malan shamu shamawt ai lam nnga yang gaw, dai zawn re maigan na karum ai bungli ni byin pr u na nrai nga ai.

Yak ai teng man lam hpe man hkrum katut ai lam

Aga ginchyum gaw yak ai lam rai nga ai. Gumshem magam lai hpe tang du dik nna, manu jahpu nlaw dik ai hku gang jahkrat kau mayu yang, hkyak hkyak e galaw na bungli mali nga nga ai.

- * Adip arip hkrum nga ai mung masha ni hpe, shanhte a myit daw dan ai lam, tinang hkum hpe kam ai lam, hte rawt malan ai lam hta chye chyang kunglet hkra, n-gun jaw na lam;
- * Adip arip hkrum ai ni a laksanakan rai nga ai ngasat ngasa lam hte seng ai u hpung ni hte, gaw gap da ai hpung ni hpe n-gun ja hkra galaw na lam;
- * N-gun atsam kaba ai kata na rawt malan hpung hpe shabyin shatai na lam hte
- * Lawt lu na lam hte seng nna, hpaji rawng ai zai ladat kaba masing jahkrat nhtawm, dai hpe chye chyang kunglet ai hku hkrang shapraw na lam.

Lawt lu na matu rawt malan shakut shaja ai aten gaw, tinang a atsam hta shamyet na hte, rawt malan shakut shaja ai hpung hpe, kata lam hku n-gun ja hkra galaw na aten rai nga ai. 1879 hte 1880 ning laman, Irish masha ni a Shap Shabrai hte seng nna, ninghkap n-gun madun ai aten hta , Charles Stewart Parnell shawa masha ni hpe hkaw tsun ai hte maren:

Atsuya hpe kam hpa nga yang hpa akyu nnga ai. Nanhte gaw, nanhte a myit dawdan ai hpe chyu sha kam hpa ra ai. Arau tsap let nanhte a hkum ni hpe karum la mu. Nanhte hta na n-gun kya ai ni hpe, n-gun shaja ya mu. Nanhte a hkum ni hpe arau hpawng nna, kahkyin gumdin mu. Shing rai yang nanhte awng dang na re. Nanhte ndai manghkang hpe, dawdan hparan na matu jin ai shaloi she, dai hpe dawdan hparan lu na re. Nanhte njin dingsa dawdan hparan lu na myit dai nr⁴.

Hpaji rawng ai zai ladat hte madat mara hkansa nna, nden marai hte galaw hkawmsa ai, jet ai n-gun hte tinang a atsam hta sha myet ai n-gun ja ai hpung hte katut ai shaloi, Gumshem magam lai gaw jahtum

⁴Patrick Sarsfield O'Hegarty, *A History of Ireland Under the Union, 1880-1922* (London: Methuen, 1952), pp.490-491.

e kadang agrawp mat na rai nga ai. Rai ti mung, nlaw htum lahta na ra ahkyak ai lam mali hpe gaw, shatup shadik ra na re.

Lahta na bawng ban ai lam hta madun da ai hte maren, Gumshem magam lai kaw na lawt lu na matu gaw, jahtum chyalai hta, mung masha ni shanhte a hkum ni hpe, shalawt lu ai atsam hta shamyet nga ai. Lahta e tang madun da ai awng dang ai mung masa ninghkap ai lam ni shing nrai, mung masa yaw shada ai lam a matu gasat gala nre ai hku rawt malan shakut ai lam, matsun madun ai hte maren, mung masha ni shanhte a hkum ni hpe shalawt lu na lam ni nga nga ai, raitim dai lam ni hpe lata la na ahkang gaw, rawt jat ai lam garai nga nga ai. Dai lata la na ahkang hte seng nna, lawu na daw ni hta, anhte azin ayang jep yu na rai nga ai. Rai ti mung, anhte gaw hting rai hting rat ai lam hpe, Gumshem magam lai ni hpe run kau lu ai lam langai mi hku nna, shawng myit yu na mai nga ai.

Lahkawng

Hting rai hting rat lam a hkrit tsang ra ai lam ni

(Daw kaba langai hta sawk yu sai hte maren) gumshem magam lai hte man hkrum katut na matu, laja ai manghkang ni hte hkrum ai shaloi, masha nkau mi du ngu asum hkam na lam de bai hta mat wa na rai nga ai. Nkau mi gaw dimokresi lu na lam hpe nmu nna, "hting-lu htinglai," "hting ram," ai hte "hting rai hting rat" ai lam hku mai kaja ai akyu lama ma mahkoi lu ai hte, zing ri zing rat ai lam ni hpe, jahkring kau lu nhten ngu myit mada let, ngang grin taw nga ai gumshem magam lai hte jahkrup yang she mai na re nga nna, myit lu na ma ai. Ntsa lam hku yu yang kaga byin mai ai lata la na lam nnga ai majaw, dai zawn myit mang ai lam hpe ra sharawng na lam nga nga ai.

Matse ai gumshem magam ni hpe rawt malan ai lam gaw, pyaw hpa lam nrai nga ai. Hpa majaw dai lam hku sa ra a ni? Hpa majaw masha hkum shagu gaw myit sawn yu ai hte, gumshem magam lai hpe gaw ngwi jahtum kau lu hkra jahkrum shaga, hting rai hting rat ai hku nmai galaw na rai ta? Dimokresi lai hpe ra sharawng ai masha ni, gumshem magam ni hpe shinggyim masha shada rai nga ai lam hpe myit

hkawn nna, dip ka-up da ai lam hpe daw hte daw shayawm mat wa nhtawm, jahtum e dimokresi lai hpe gaw gap na matu myit shayaw ya ai kaw du hkra, hpa rai n lajin laroi lu na rai ta?

Kalang lang, teng man ai lam gaw maga mi de sha nnga ai ngu nna tsun dang rang chye nga ai. Grai yak hkak nga ai mabyin lam ni a jaw e, gumshem magam ni gaw kaja ai yaw shada lam ni hte galaw dat ai hpe, dimokresi lai ra sharawng ai ni mahkoi wa chye na shut ai nhten? Shing nrai gumshem magam ni gaw shanhte hpe myit n-gun jaw nna shalen yang, mungdan e hkrum katut nga ai yak hkak ai ma byin lam kaw na, shanhte a hkum ni hpe kabu gara yen kau na ma ai nga nna, nkau mi mahkoi wa myit nga ai nhten? Gumshem magam ni hpe masha hkum shagu lama ma akyu amyat lu ai “awng dang” mahtai jaw yang mai na re nga nna tsun dang rang na lam nga nhten. Lama dimokresi maga na hpung ni gaw hting rai hting rat ai hte (dai hpe mung chye chyang kunglet ai masha shing nrai kaga atsuya e karum la mai ai) nhkrum nra ai lam hpe, ngwi ngawn ai hku hparan na matu myit lawm ai rai yang, yak hkak jamjau hkam nna rawt malan ai lam hpe matut galaw nra na re, nga nna tsun dang rang na lam nga ai. Hpyen majan hku nre ai sha gasat gala nre ai hku galaw ai rai ti mung, yak hkak ai

rawt malan lam hta dai mahtang grau kaja ai nrai ni?

Hting rai hting rat ai lam a akyu ni hte dut dang ai lam ni

Hting rai hting rat ai lam gaw, nhkrum nra ai lam na mang hkan baw nkau mi hpe hparan na matu, grai asung shang ai lam rai nna, dai lam hku galaw yang htap htuk ai shaloi nmai shinggan kau shing nrai, nmai kabai kau nga ai. Npawt nhpang manghkan hpa nnga nna hting ram ai lam hpe hkap la mai ai mabyin lam nkau mi hta, nhkrum nra ai lam hpe hparan na matu, hting rai hting rat lam gaw ahkyak na rai nga ai. Bungli galaw shabrai jat na matu bungli galaw ai ni ninghkap n-gun madun ai lam hta, hting rai hting rat ai hku hparan ai lam gaw, kaja ai kasi langai mi rai nga ai. hting rai hting rat ai hte lahkawng maga na tang madun ai gumhpraw chyarang ni a lapran le re hku daw dan hparan ya lu nga ai. Rai ti mung, tara shang ai hpaga hpung hte, bungli galaw ai ni a nhkrum nra ai lam hte, matse ai gumshem magam lai hte byin ai nhkrum nra ai lam, shing nrai mung masa shanglawt hpe gaw gap ai lam na nhkrum nra ai lam ni gaw, grai shai nga ai.

Manghkan ni gaw npawt nhpang lam, nawku makam masham hpe hkra ai lam, shinggyim masha a

shanglawt lam, shing nrai shinggyim hpawng a htawm hpang na rawt jat galu kaba lam hte seng ai shaloi, hting rai hting rat ai lam gaw, maga lahkawng myit dik ai mahtai lu la na lam hpe njaw lu nga ai. Npawt nhpang manghkang nkau mi hta, hting ram ai lam nmai galaw nga ai. Dimokresi ra sharawng ai ni maga de ahkang aya htawt galai ai lam chyu sha, dai npawt n-hpang ahkyak lam ni hpe makawp maga ya lu nga ai. Dai zawn ahkang aya htawt sit wa ai lam gaw, hting rai hting rat ai hku nre ai sha, rawt malan shakut ai hku sha byin pru lu nga ai. Ndai gaw hting rai hting rat ai lam hpe, galoi mung nmai galaw ai ngu mayu ai n re. Tsun mayu ai ahkyak lam gaw, n-gun atsam rawng ai dimokresi a matu shakut shaja ai hpung nnga ai kaw n-gun ja ai gumshem magam lai hpe la kau na matu hting rai hting rat ai lam gaw, byin mai ai lam nre ngu ai lam rai nga ai.

Hting rai hting rat ai lam gaw, lata la lu ai lam nrai yang nrai na re. Ngang ngang kang kang rai nga nna, shanhte a shara hta shim dum nga ai gumshem magam ni gaw, shanhte hpe ginjang ai dimokresi hpung masha ni hte hting rai hting rat na matu, ningdang yang ningdang na re. Shing nrai hting rai hting rat ai lam hpe hpang dat ai shaloi, dimokresi maga na hting rai hting rat ai ni gaw mat mat nna, bai

nna lu sana rai nga ai.

Hting rai hting rat nna asum hkam ai?

Gumshem magam lai hpe nhtan shai nna hting rai hting rat lam hpe, ra sharawng ai masha ni hte u hpung ni gaw, yaw shada ai lam kaja ma ai. Grau nna gaw, matse ai gumshem magam lai hpe awng dang ai lam nlu ai sha, shaning law law matut nna gasat gala re hku rawt malan ai shaloi, hpa baw mung masa yaw shada ai lam wa mi nga tim, masha yawng gaw simsa lam hpe ra wa ai hpe chye na lu nga ai. Gumshem magam ni kaw hpyen masa lam hta grau ai n-gun atsam nga nna, tinang a amyu masha ni hta hten run ai lam hte, hkala nba ai lam ni ndang hkam hkra byin wa ai shara hta, dimokresi hpung masha ni a lapran e hting rai hting rat na lam gaw, manghkang byin tai wa lu nga ai. Dai shaloi, gasat gala re ai hte, bai nhtang gasat ai shang wang hpe hpungdim kau lu nna, dimokresi yaw shada lam nkau mi hpe, hkye la lu na lam hpe tam sagawn yu na matu, gunglau ai lam kaba pru wa na rai nga ai.

Gumshem magam lai kaw nna, dai hte nhtan shai ai dimokrësi hpung masha ni hpe, hting rai hting rat ai hte “simsa” lam jaw na ngu ai lam gaw, myit malang ai lam nrai nga ai. Shanhte a mung masha ni hpe gasat

gala ai lam jahkring kau dat ai hte, gumshem magam ni gaw shanhte nan gasat gala ai lam hpe kalang ta jahtum kau lu nga ai. Shanhte nan hpa n dara ai sha npawt hpang nna, shinggyim masha a sari sadang hte ahkaw ahkang ni hpe hkungga ai lam hpe, bai gaw sharawt, mung masa bawng ni hpe shalawt, zing ri ai lam hpe jahtum kau, gasat gala ai lam hpe jahkring, atsuya galaw ai kaw na pru nna mung masha ni hpe tawng ban, rai lu nga ai.

Gumshem magam gaw, n-gun ja nna masin yu pawt na zawn re rawt malan ai lam nga nga ai shaloi, gumshem magam ni gaw nhtan shai ai ni hpe, laknak jahkrat shangun mayu ai majaw “simsa” lam hpe galaw na matu ngu masu hkalem nna, hting rai hting rat ai lam hpe galaw mayu na re. Hting rai hting rat na matu saw shaga ai lam gaw, ra sharawng na zawn nga na re, raitim hkrit tsang na lam ni gaw, hting rai hting rat ai gawk kata e makoi rawng nga na rai nga ai.

Maga mi hku nna, nhtan shai ai hpung gaw laklai n-gun ja nhtawm gumshem magam ni gaw kaja wa hkrit nga ai rai yang, gumshem magam ni hku nna, shanhte a tek jum ai lam shing nrai , sutgan hpe dang lu ai made hkye la lu na matu, hting rai hting rat lam hpe tam na re. Gara lam hta mung gumshem magam ni shanhte a yaw shada lam ni hpe lu la na matu,

dimokresi hpung masha ni nmai karum na re.

Dimokresi masha ni gaw, gumshem magam ni hting rai hting rat ai masa lam hta, da sang galaw bang tawn ai mahkam ni hpe sadi maja ra nga ai. Mung masa shanglawt hte seng ai npawt nhpang mang hkang ni lawm ai shaloi, hting rai hting rat na matu saw shaga ai lam gaw, gumshem magam ni a gasat gala ai lam naw matut nga nga ai kaw, dimokresi masha ni hpe simsa ai hku laknak jahkrat shangun na matu, gumshem magam ni shakut ai lam rai na re. Dai zawn re nhkrum nra ai lam ni hta, htap htuk ai hting rai hting rat lam gaw, tang du ai rawt malan ai lam a jahtum e gumshem magam ni a ahkang aya hpe, jahten kau ngut nna, shanhte gaw tinang hkum lawt na matu, mung shagu hte seng ai nbungli pa de sa na lam tam ai shaloi sha rai nga ai.

Hting rai hting rat lam na n-gun atsam hte tara rap ra lam

Lama wa, ndai dawdan ai lam gaw hting rai hting rat ai lam ni a matu, nau wa sawng ai zawn nga yang, dai lam ni hte kayau nga ai myit saku ai lam nkau mi hpe, sharam kau ra na re. Hting rai hting rat ai lam hpe gara hku galaw ai lam hte seng nna, asan sha myit yu ai lam ra nga ai.

“Hting rai hting rat ai” ngu ai gaw, lahkawng maga rap ra ai hku jawm dung jahta nna, shanhte a lapran na nhkrum nra ai lam ni hpe, hparan dawdan ai ngu ai lachyum nrai nga ai. Ahkyak ai lam lahkawng hpe myit dum ra ai. (1) hting rai hting rat ai hta, htingrai hting rat nna lu wa ai myit hkrum ga sadi laika na malawm ni hpe dawdan ya ai gaw, nhkrum nra ai ningmu ni hte yaw shada lam ni a tara rap ra ai lam nrai nga ai. (2) hting rai hting rat nna lu wa ai myit hkrum ga sadi laika a malawm ni hpe, lahkawng maga na n-gun atsam e dawdan ai rai nga ai.

Yak ai san na lam law law hpe myit yu ra nga ai. Lama, maga mi de na hting rai hting rat ai saboi ntsa e myit hkrum na matu nbyin lu ai nga yang, maga lahkawng gaw shanhte a yaw shada lam ni hpe lu la na matu hpa baw galaw lu na i? Lama, maga mi de na ga sadi ndung ai hte myit hkrum ga sadi laika nga nga ninglen, shanhte a yaw shada lam ni hpe, magra la lu na matu, hpyen n-gun nga manga hpe lang wa ai rai yang, myit hkrum ai lam lu la ai hpang, maga mi de na hpa baw galaw lu na rai ta?

Hting rai hting rat ai lam ni hta, manghkang byin nga ai jaw njaw lam ni hpe sawn yu ai hku nna, myit hkrum dawdan ai lam hpe lu la ai nrai nga ai. Dai lam ni hpe bawng jahta ai raitim, hting rai hting rat ai

kaw na kaja wa lu wa ai mahtai gaw, ginjang hkat ai hpung ni a, hkumtsup re ai hte dawchyen re ai, n-gun atsam byin nga ai masa lam ni hpe sawn yu ai kaw na pru wa ai rai nga ai. Shanhte a nlaw dik hpyi shawn ai lam ni hpe n ningdang kau ya na matu, dimokresi masha ni gaw hpa baw galaw lu na rai ta? Uphkang ai shara hta dung nga lu na hte, dimokresi masha ni hpe lapran le rai mat hkra, gumshem magam ni gaw hpa baw galaw lu a ta? Lam mi hku tsun na nga yang, lama myit hkrum ai lam hpe lu la ai rai yang dai gaw, maga lahkawng na n-gun atsam ni hpe dingdaw yu let, gasat gala re lam hpe gara hku hpungdim dat lu na ngu ai hpe, sawn yu ai kaw na pru wa ai rai nga ai.

Myit hkrum ai lam hpe lu la na matu, maga shagu na hpa baw asum hkam lu na ngu ai hpe mung, myit dum ra nga ai. Awng dang ai hting rai hting rat lam hta nhkrum nra ai lam ni hpe ka-ang ga nna hting ram ai lam nga nga ai. Maga shagu gaw tinang ra ai hpe daw chyen mi lu nna, daw chyen mi hpe asum hkam ra nga ai.

Ladu lai ai gumshem magam lai ni hta, dimokresi maga na n-gun ja ai hpung ni gaw, gumshem magam ni hpe hpa baw asum jaw na rai ta? Gumshem magam ni a hpa baw yaw shada lam ni hpe, dimokresi hpung ni hkap la lu na rai ta? Dimokresi masha ni gaw,

gumshem magam ni hpe, (mung masa hpung shing nrai, hpyen u hpung ni rai rai) htawm na atsuya hta npawt nhpang gaw da ai tara hte maren, shagrin da ai ngang grin ai shara jaw na i? Dai hta dimokresi gara kaw nga a ni?

Hting rai hting rat ai lam hta, yawng mai kaja ai hku byin sai ngu myit la tim pyi gaw, ning ngu san na naw ra nga ai. Mahtai gaw hpa baw simsa lam rai na kun? Dai shaloi na asak hkrung lam gaw, dimokresi masha ni rawt malan hpang ai, shing nrai matut nna rawt malan nga ai aten na hta grau kaja, shing nrai grau nkaja na rai kun?

Myit hkrum mayu ai' gumshem magam ni

Gumshem magam ni gaw, shanhte a upsha mayu ai kata lam e myit ra ai lam hte, yaw shada lam ni amyu myu lu na ma ai. Ahkang aya, arawng aya, sutgan, shinggyim hpawng hpe bai gram mayu ai lam zawn re ai ni rai na re. Shanhte uphkang lu ai shara hpe kabai kau ai rai yang, ndai lam ni langai mi mung lu galaw na nrai nga ai hpe myit dum ra nga ai. Hting rai hting rat ai lam galaw ai shaloi, gumshem magam ni gaw shanhte a yaw shada lam ni hpe mazing da lu hkra shakut na rai nga ai.

Hting rai hting rat nna, hparan dawdan ai lam hta,

gumshem magam ni hpa baw ga sadi wa mi jaw raitim, gumshem magam ni gaw shanhte hpe nhtan shai ai dimokresi masha ni shanhte hpe madat mara wa hkra, hpa raitim ga sadi jaw nna, hpa e dai myit hkum ga sadi da ai lam ni hpe, dan dan leng leng bai tawt lai na ma ai hpe, kadai mung nmai malap na re.

Lama dimokresi masha ni adip arip re ai lam kaw na, chyahkring mi nsa awai la lu na matu rawt malan ai lam hpe jahkring na myit hkum ai rai yang, shanhte grai myit daw na mara ai. Rawt malan ai lam hpe jahkring ai lam gaw, adip arip re ai lam hpe nau wa n shayawm ya lu nga ai. Kata na hte, mungkan na nhtan shai ai ni a ban shadang da ai atsam ni hpe la kau dat jang, gumshem magam ni gaw shanhte a adip arip re ai lam hte, gasat gala re ai lam hpe, shawng na hta grau matse ai hku pyi galaw na ma ai. Mung shawa a rawt malan ai lam ni hten run mat ai shaloi, gumshem magam ni a uphkan ai hte, zing ri zing rat ai lam ni hpe, ban shadang ai n-gun atsam ni nnga mat nga ai. Gumshem magam ni gaw, dai shaloi kadai hpe mung shanhte ra ai hku galaw lu nga ai." Anhte rawt malan na matu n-gun nrawng ai lam hpe chyu sha, gumshem magam wa gaw, anhte a ntsa e sharu shatsang na n-gun atsam lu nga ai," nga nna Krishnalal Shridharani⁵ ka da ai.

Hting rai hting rat ailam nre ai sha, rawt malan ai lam mahtang, npawt nhpang ahkyak ai manghkang ni hte seng ai nhkrum nra ailam ni hta, galai shai ailam shabyin na matu, ra nga ai. Lam shagu hta ngu na wa, gumshem magam ni hpe daru magam kaw na gawt shapraw kau na matu rawt malan ai lam hpe, galaw matut ra nga ai. Awng dang ailam hpe, hting rai hting rat nna hparan dawdan ai lam lu la hkra galaw ai hku nre ai sha, htap htuk dik nna lu mai ai n-gun atsam rawng ai rawt malan lam hpe, hpaji rawng ai hku asung jashawn ai hte sha, law malawng dawdan ya lu nga ai. Ya hpang e grau nna azin ayang sawk yu na rai nga ai mung masa ninghkap ailam, shing nrai gasat gala nre ai hku rawt malan ailam gaw, shanglawt lu na matu shakut shaja nga ai ni lu mai ai n-gun atsam rawng dik ai lam re ngu nna, tsun dara mayu nga ga ai.

⁵Krishnalal Shridharani, *War Without Violence: A Study of Gandhi's Method and Its Accomplishments* (New York: Harcourt, Brace, 1939, and reprint New York and London: Garland Publishing, 1972), p. 260.

Hpa baw simsa lam?

Lama, gumshem magam ni hte dimokresi masha ni simsa lam hte seng nna, shaga na rai yang, hkrit tsang ra ai lam ni lawm nga ai majaw, nachying san pra ai myit mang lam ra nga ai. "Simsa lam" ngu ai ga hpe lang ai masha hkum shagu gaw, shanglawt nna tara rap ra ai simsa lam hpe ra ai nre. Masha hkying mun a ntsa e, du daw sai hkaw ai lam ni hpe shabyin dat ai matse la ai gumshem magam ni a nhkru nshawp ai adip arip lam hpe, du ngu madat mara nna, azim sha hkap la ai lam gaw jet ai simsa lam nrai nga ai. Hitler wa gaw simsa lam hpe, chyahkring hkring sha saw shaga ai, raitim shi ra ai simsa lam gaw, shi myit ra ai hku hkan sa ya na matu rai nga ai. Gumshem magam a simsa lam gaw chyahkring hkring sha, htawng shing nrai lupwa kaw na simsa lam hta hpa njan nga ai.

Kaga hkrit tsang ra ai lam ni mung nga ai. Yaw shada lam grai kaja ai hting rai hting rat ai ni, kalang lang hting rai hting rat lam a yaw shada lam ni hte, hting rai hting rat ai lam masa hpe, myit kayau kau ma ai. Dai hta n-ga, dimokresi hting rai hting rat ai ni gaw, shing nrai hting rai hting rat ai kaw hkap la tawn ai maigan kaw na hting rai hting rat ninghkring ni gaw, gumshem magam ni hpe shanhte mungdan ahkang

aya hpe, kashun la ai hte shinggyim masha a ahkaw ahkang ni hpe tawt lai nna, zingri zingrat re ai lam ni a majaw, shawng e ningdang da ai tara shang ai lam hpe mung, dinghku hte mungkan kaw nna kalang dat hte sha hkap la na hku, galaw dat ya lu nga ai. Shanhte nachying ra kadawn nga ai dai tara shang ai lam nga yang, gumshem magam ni gaw, aten ladaw n masat ai uphkang nga na nmai nga ai. Simsa lam hpe shadan shaleng nga ai ni gaw, shanhte hpe tara shang ai lam nmai jaw na re.

Myit mada na matu sawn yu ai lam ni

Shawng e ka sai hte maren, nhtan shai ai ningbaw ni gaw dimokresi rawt malan lam hta myit mada shara nga ai majaw, hting rai hting rat lam hpe hkap la na matu, myit hta shadut hkrum ai rai na re. Rai ti mung, dai zawn myit hta n-gun atsam nga dum ai lam hpe galai kau lu nga ai. Gumshem magam lai ni gaw n-grin ai. Gumshem magam lai ni a npu e nga ai masha ni gaw, n-gun kya ai hku nga nan nga na nra ai hte, gumshem magam ni hpe aten ladaw n masat ai n-gun atsam rawng let nga nga na matu, ahkang njaw ra ai. Aristotle moi ka da sai hte maren, "Masha lachyawk mi e uphkang ai lai hte gumshem magam lai ni gaw, gara npawt nhpang gaw da ai tara hta mung asak grau

kadun nga ai. Yawng hpe sawn yu yang, gumshem magam lai ni gaw, na na n-grin ai⁶.Ndai prat na gumshem magam lai ni mung hten run lu nga ai. Shanhte a n-gun kya ai lam ni hpe jasawng dat ya lu ai hte, gumshem magam ni a n-gun atsam hpe zang ayai hkra galaw lu nga ai. (Daw kaba Mali hta ndai n-gun kya ai lam ni hpe grau nna, azin ayang anhte jep yu na re.)

Nau rai nna ai aten na labau hta, gumshem magam lai ni hten run lu ai lam hpe madun da nna, dai lam ni gaw aten kadun laman e hten run agrawp mat lu ai hpe, shadan shadawng da nga ai. Poland mung e Kunmyunit gumshem magam lai hpe, jahkrat kau na matu shi ning 1980-1990 ra ai raitim, Sinpraw Germany mung hte Czecho-slovakia mung e 1989 ning hta laban bat mi laman hta sha byin wa ai. El Salvador mung hte Guatemala mung e 1944 ning hta ngang ngang kang kang rai nga ai matse ai hpyen gumshem magam ni hpe, rawt malan kau na matu, bat lahkawng hpra sha ra ai. Hpyen dap hte n-gun atsam kaba ai Iran mung na Shah atsuya hpe, shata mi na laman

⁶Aristotle, *The Politics*, transl.by T.A.Sinclair (Harmondsworth, Middlesex,England and Baltimore,Maryland:Penguin Books 1876 (1962),Book V,Chapter 12,pp.231 and 232

sha jahten sharun kau lu ai. 1986 ning hta Philip-pines kaw na gumshem magam Marcos gaw, mung masha n-gun atsam a man e, bat mi laman hta di hkrat mat ai. American atsuya gaw nhtan shai ai maga de n-gun ja wa ai shaloi, Gumsan Marcos hpe lawan kabai kau ai. 1991 ning August shata hta Soviet Union e, myit ja ai ni ahkang aya kashun ai lam hpe, nhtoi bat mi laman e mung masa ninghkap ai lam hku nna shingdang kau ai. Dai hpang ka-up da hkrum ai mung law law nhtoi, bat, shata mi laman hta shanglawt bai lu la ma ai. Gasat gala re ai lam gaw, galoi mung lawan nna, gasat gala nre ai lam gaw, galoi mung aten galu ra ai ngu ai moi na myit mang lam gaw nteng sai. Kata lam na byin nga masa ni hte, shinggyim hpawng hpe galai na matu, ahkying aten law law ra na raitim, gasat gala nre ai rawt malan lam hku gumshem magam lai hpe kaja wa gasat ai gaw, kalang lang lawan ladan byin pru nga ai. Hting rai hting rat ai lam ni gaw, maga mi de gaw shamyit na matu matut gasat na, bai maga mi de gaw laknak jahkrat na lam a kaga lata la lu ai lam langai sha nrai nga ai. Lahta e madun da ai ga shadawn ni hte, Daw Kaba Langai hta jahpan jaw da ai ni gaw, simsa lam hte shanglawt hpe ra ai ni a matu, kaga lata la na lam nga nga ai hpe shaleng dan nga ai: Dai lam gaw, mung masa ninghkap ai lam rai nga ai.

Masum

N-gun atsam gaw kanang na pru wa a ni?

Shanglawt ai lam hpe, simsa lam hte rau, lu la na matu gaw loi ai bungli nre. Dai gaw hkik ai zai ladat hta chye chyang kunglet ai lam, kahkyin gumdin nhtan ai lam, hte masing jahkrat ai lam rai nga ai. Dai hta n-ga, n-gun atsam ra nga ai. Dimokresi masha ni gaw, shanhte a n-gun atsam ni hpe, tang du ai hku lang na nyan marai nrawng yang gaw, gumshem magam lai hpe jahkrat kau nna, mung masa shanglawt hpe gaw gap lu na matu, nmai myit mada nga ai.

Rai yang, dai gaw gara hku byin lu na rai ta? Gumshem magam lai hte, de a hpyen dap kaba hte zinghkri nga ai pyada dap ni hpe, jahten lu na matu, nhtan shai ai dimokresi masha ni gaw, hpa baw n-gun atsam hpe kahkyin nhtan lu na rai ta? Mahtai ni gaw, loihkring hkring sha nsawn nsang di kau ai mung masa n-gun atsam hpe chye na ai lam hta nga nga ai. Ndai myit hkawn ai lam hpe, hkaja la na matu, grai wa yak ai amu nrai nga ai. Npawt nhpang teng man ai lam nkau mi gaw ram ram loi nga ai.

‘Woi Madu’ maumwi

Ga shadawn, tsa-ning shi-mali na Liu-Ji ka ai Miwa maumwi hta, ndai nsawn nsang di da ai mung masa n-gun atsam hpe chye na ai lam hpe, atsawm sha hkai da nga ai ⁷.

Chu gumchying gumsa mung hta,dingla langai mi gaw, woi ni hpe shangun sha nna, asak hkrung nga ai. Chu mung na masha ni gaw, shi hpe, “Ju gong” (woi madu) ngu shamyng ma ai.

Jahpawt shagu, dingla wa gaw, woi ni hpe shi a npan e jahpawng da nna, asak kaba htum ai wa hpe, kaga ni hpe lam woi shangun nhtawm, sumwum sumwaw, hpun hkan na namsi namsaw ni hpe di mahkawng na matu, bum de lung shangun wu ai. Woi shagu gaw shi di mahkawng la lu ai htam shi hta na htam mi hpe, dingla wa hpe wa jaw na matu, tara tawn da ai. Dai zawn nlu wa jaw ai ni hpe, grai matse ai hku adup ajin di wu ai. Woi yawng gaw grai sawng ai hku hkam sha ma ai raitim aput a ngun nnga gwi

⁷This story,originally titled “Rule by Tricks” is from Yu-li-zi by Liu Ji(1311- 1375) and has been translated by Sidney Tai,all rights reserved. Yu-li-zi is also the pseudonym of Liu Ji. The translation was originally published in violent Sanctions:News from the Albert Einstein Institution(Cambridge,Mass.), Vol.IV,No.3,p.3.

ma ai.

Lani mi, woi kaji langai mi gaw kaga woi ni hpe san ai." Dingla wa gaw namsi hpun ni hte nam sumwum mahkra hpe hkai da a ni?" Kaga woi ni tsun ai, "Nre, shi hkrai shi tu ai re." Woi kaji gaw bai san ai," Dingla wa kaw na ahkang nlu ai anhte namsi nmai di la a ni? "Kaga ni bai htan ai." Mai ai, anhte yawng mai ai. "Woi kaji matut nna tsun ai." Dai rai yang, hpa majaw anhte dingla wa kaw sha myet nga ga ta? hpa majaw anhte yawng shi hpe daw jau ra a ni? "Woi kaji ga pyi garai nhtum yang, woi ni yawng akajawng sha myit hkawn nna dum hprang mat ma ai.

Dai shana jang, dingla wa yup pyaw mat ai hpe yu nna, woi ni gaw shanhte hpe rawng da ai bungghku na kum da ai arai ni hpe gang daw kau nna, bungghku hpe tsepkawp jahten kau ma ai. Shanhte gaw dingla wa dum hta bang da ai namsi ni hpe mung, shanhte hte rau nam maling de la mat wa nna, galoi mung bai n nhtang wa masai. Dingla wa gaw jahtum e kawsi hkrum nna si mat wa ai.

Yu-li-zi tsun ai, "Mungkan e masha nkau mi, shanhte a masha ni hpe teng man ai tara hte nre ai sha, hkalem ai hpaji hte uphkan ma ai. Shanhte gaw woi madu hte nbung ma ni?. Shanhte gaw shanhte a angawk ai lam hpe madun ma ai. Shanhte a masha ni myit

hprang wa ai hte rau, shanhte a hkalem da ai lam ni gaw nbyin ntai mat nga ai.”

Mung masa n-gun atsam a matu ra nga ai npawt nhpang ni

Tara gaw loi nga ai. Gumshem magam ni gaw, shanhte uphkang ai mung masha ni a karum shingtau ai lam hpe ra nga ai, hpa majaw nga yang dai karum shingtau ai lam nnga yang, shanhte gaw mung masa n-gun atsam a npawt nhpang ni hpe lu la na hte makawp maga da na matu, nmai byin nga ai. Ndai mung masa n-gun atsam a npawt nhpang ni hta, lawu na lam ni lawm nga ai.

*** Ahkang aya, uphkang ai atsuya gaw tara shang ai dai hpe madat mara na shanhte kaw lit nga ai ngu ai, mung masha ni a makam masham.**

*** Masha atsam n-gun, uphkang ai ni hpe madat mara, hpawm lawm, shing nrai karum shingtau ai masha ni hte u hpung ni hte, shanhte a jahpan hte ahkyak lam ni.**

*** Chye chyang kunglet ai lam ni hte hpaji hparat, uphkang ai atsuya laklai ai bungli galaw na matu ra nga ai hte, dai hpe shapraw ya ai hpawm lawm ai masha ni hte u hpung ni.**

*** Magra nlu ai mabyin masa ni, mung masha ni**

uphkanh ai ni hpe madat mara na hte karum shingtau na matu, shadut alau ai myit hpaji hte myit masa lam ni.

*** Hkrang rai atsam n-gun, sut gan, nhprang rai, ja gumhpraw n-gun, sut masa, hte matut mahkai hte htawwa htawsa lam ni hte seng nna, uphkanh ai ni kade daram tek jum lu ai, shing nrai shang galaw lu ai lam.**

*** Pat shadang shagyeng ai lam, uphkanh ai atsuya asak hkrung nga nna, shi a myit mang yaw shada lam ni hpe galaw lu na matu ra nga ai, madat mara lam hte hpawm lawm ai lam hpe lu la hkra, n madat mara ai ni hte nhpawm lawm ai ni hpe ja hkrit ai shing nrai asung jashawn ai, dam ari ni.**

Rai ti mung, ndai npawt nhpang mahkra gaw, uphkanh ai atsuya hpe hkap la ai lam, hkansa madat mara ai mung masha, hte hpawm lawm ai law la ai mung shawa hte shinggyim hpawng na jawng, tsi rung zawn re gaw gap da ai hpung law law hta shamyet nga ai. Ndai ni hpe pahkam nhkam lu ai. Hpring tup hpawm lawm ai lam, madat mara ai lam, hte madi shadow ai lam ni gaw, ra nga ai n-gun atsam a npawt nhpang ni hpe lu la na lam hpe jat ya nna, atsuya a n-gun atsam shadang hpe maden ya na rai nga ai. Maga mi de gaw mung shawa hte jawng, tsi rung zawn re

gaw gap da ai hpung ni hku nna, tara tawt lai ai ni hte gumshem magam ni hpe hpawm lawm ai hpe dawm la kau ai lam gaw, uphkang ai ni sha myet shanat nga ai n-gun atsam a npawt nhpang ni hpe lu la mai ai lam hpe, shayawm kau ya ai sha n-ga dan di kau ya lu nga ai. Dai npawt nhpang ni hpe lu la na lam nnga yang, uphkang ai ni a n-gun atsam ni yawm wa nna, jahtum e hko mat na rai nga ai.

Htung hte maren, gumshem magam ni gaw, shanhte ra ai hku galaw lu ai atsam hpe, jahkrit shama ai shamu shamawt lam ni hte, myit mang lam ni hpe grai tsang ma ai. Dai majaw gumshem magam ni gaw, n madat mara ai ni, ninghkap ai ni, shing nrai nhpawm lawm ai ni hpe jahkrit shama ai hte dam ari ni jaw na mara ai. Rai ti mung, dai gaw maumwi a jahtum nrai nga ai. Adip arip re ai lam hte zingri zingrat ai lam ni gaw, uphkang ai atsuya magam bungli galaw lu na matu, ra nga ai du ngu madat mara ai lam hte hpawm lawm ai lam hpe, tut e shabyin ya lu ai nrai.

Lama, adip arip rai nga ninglen, n-gun atsam a npawt nhpang ni hpe ban shadang shing nrai ra nga ai aten laman dan di kau ya lu ai rai yang, shawng nnan na akyu gaw, gumshem magam ni a lapran e ung-ang ai lam hte, myit shuk ai lam hpe, byin shangun lu nga ai. De a hpang e, gumshem magam ni a n-gun atsam

dan dan leng leng yawm wa ai lam hkan nang wa lu nga ai. Aten loi na jang, n-gun atsam npawt nhpang ni hpe dawm la kau ai lam gaw, atsuya hpe shamu shamawt nlu nna n-gun nrawng mat hkra galaw lu ai hte, na du ai lam hta zang ayai hkra galaw lu nga ai. Gumshem magam ni a n-gun atsam gaw mung masa kawsi hpang gara nna, gau ngwi shing nrai alawan si wa na rai nga ai.

Dai rai nna, gara atsuya kaw raitim, shanglawt shing nrai gumshem ai lam a madang gaw, mung masha ni kade daram shanglawt mayu nna, shanhte hpe mayam shatai na matu shakut shaja ai lam hpe, kade daram rawt malan mayu ai hte, rawt malan na matu atsam marai kade daram nga ai ngu ai madang hte, wa bung pre nga ai.

Masha law malawng myit lu ai hte nhtan shai nna, awmdawm gumshem magam ni pyi gaw, shanhte uphkang ai mung masha ni hte shing gyim hpawng ni hta shamyet shanat nga ai. Mung masa hpaji ninghkring Karl W. Deutsh 1953 ning hta ka tawn ai hte maren, Awmdawm daru magam gaw, chyahkring hkring sha nlang ra ai shaloi chyu sha n-gun rawng ai. Lama, awmdawm daru magam hpe, mung shawa yawng a ntsa e, aten shagu lang ra ai rai yang dai gaw, na na n-gun atsawm rawng nga lu na nre.

Awmdawm tek jum da ai atsuya ni gaw kaga atsuya baw hta, shanhte a mung masha ni hpe uphkanng na daru magam grau ra ai majaw, dai zawn re atsuya ni gaw shanhte a mung masha ni hta grau dam lada nna, kam ging ai madat mara chye ai lai kyang ra nga malu ai. Ra wa ai shaloi, mung masha ni hta na ahkyak ai daw chyen mi a madi shadaw ai hpe, shanhte kam hpa lu na hta grau ra nga ma ai⁸.

Tsa-ning 19 na Ingalik tara upadi myit masa ninghkring John Austin gaw, gumshem magam wa tinang hpe n madat mara ai mung masha ni hte, hkrum katut nga ai mabyin lam hpe hkai da ai. Austin tsun dara ai gaw, lama mung masha law malawng gaw atsuya hpe jahten sharun na matu myit dawdan nna, adip arip di ai hpe hkam sharang na gwi ai rai yang, atsuya a n-gun atsam hte shi hpe madi shadaw ai ni gaw, maigan na karum ai hpe lu la tim pyi gaw, dai nju ndawng hkrum ai atsuya hpe n makawp da lu ai. Tut nawng madat mara nga nna, upsha da lu na matu, ninghkap nga ai mung masha ni hpe n htingnut shangun

⁸Karl W.Deutsch,"Cracks in the Monolith,"in Carl J.Friedrich,ed., *Totalitarianism* (Cambridge,Mass.:Harvard University Press,1954),pp.313-314.

lu ai, nga nna Austin hpungdim dat da ai⁹.

Niccolo Machiavelli moi shawng e tsun dang rang tawn ai gaw," mung shawa yawng hpe tinang a hpyen shatai tawn ai hkawhkam gaw, shi a hkum hpe shim hkra galoi mung n-galaw lu ai hte, shi a zingri zingrat ai lam law wa magang, shi a atsuya n-gun yawm wa magang byin wa ai,"¹⁰

Ndai lam ni hpe myit hkawn nna, mung masa lam hku ta tut hkan sa galaw ai hpe, Nazi ni ka-up madu da ai hpe rawt malan ai, Share Shagan ai Norway mung masha ni madun dan sai hte, Daw kaba Langai hta madun da sai hte maren, nden ja ai Poland mung masha ni, German masha ni, Czechs, Slovaks masha ni hte, tara tawt shang gasat ai Kunmyunit hte gumshem magam ni hpe rawt malan nna, jahtum e Uropa dan e Kunmyunit ni hpe hten run mat shangun ai kaga law law rai nga ai. Ndai gaw lak lak lai lai re ai mabyin

⁹John Austin, *Lectures on Jurisprudence or the Philosophy of Positive Law* (Fifth edition, revised and edited by Robert Campbell, 2vol, London: John Murray, 1911), vol. I, p.296

¹⁰Niccolo Machiavelli, "The Discourses on the First Ten Books of Livy," in *The Discourses of Niccolo Machiavelli* (London: Routledge & Kegan Paul, 1950), Vol. I, p.254.

lam nnan nrai nga ai. Gasat gala nre ai rawt malan lam hpe 494 B.C.ning daram du hkra, npawt gawn lu nga ai. Dai aten hta Plebeians ngu ai la wu tsang na masha ni gaw, Patrician ngu ai shanhte a Roma madu ni hpe, hpawm lawm ai lam hpe dawm la kau ma ai.¹¹

Gasat gala nre ai rawt malan lam hpe, Asha dan, Africa dan, dingdung hte dingda Amerika dan, Australia dan, Pacific zunlawng ni hte, Uropa dan na masha ni, aten ladaw amyu myu hta asung jashawn lai wa masai.

Dai re majaw, gara madang daram du hkra atsuya a n-gun atsam hpe hkang lu, shing nrai nhkang lu ngu ai hpe dawdan lu na matu, ahkyak dik ai mabyin masa masum gaw, (1) Atsuya a n-gun atsam hpe ban shadang na matu, mung shawa ni kade daram ra sharawng ai. (2) Mung shawa a ndut ndang re ai u hpung ni hte, jawng, tsi rung zawn re gaw gap da ai hpung ni, n-gun atsam a npawt nhpang ni hpe arau dawm la na matu, n-gun kade daram nga ai. (3) Shanhte a myit hkrum lawm ai lam hte karum shingtau ai lam hpe, mung masha ni bai dawm la lu ai atsam kade daram nga ai.

¹¹See Gene Sharp, *The Politics of Nonviolent Action* (Boston:Porter Sargent, 1973), p.75 and passim for other historical examples.

Dimokresi n-gun atsam a rudi ginra ni

Dimokresi shinggyim hpawng a laklai ai arawn alai langai mi gaw, laksan rai nga ai, atsuya nre ai u hpung ni hte jawng, tsi rung zawn re gaw gap da ai hpung ni nga nga ai lam rai nga ai. Ndai ni hta, ga shadawn, nta htinggaw ni, nawku hpung ni, htunghking hpung ni, ginsup ginra ni, sut masa hte seng ai u hpung ni, hpaga hpung ni, jawngma hpung ni, mung masa hpung ni, kahtawng ni, buga hte seng ai hpung ni, hkai sun hte seng ai hpung ni, shinggyim masha ahkaw ahkang hpung ni, madum sumpyi hpung ni, laili laika hpung ni hte kaga ni rai nga ai. Ndai hpung ni gaw shanhte a yaw shada lam ni hte, shawa ngasat ngasa lam hte seng nna, ra ai lam ni hta karum na matu ahkyak nga ai.

Dai hta n-ga, ndai hpung ni gaw, mung masa lam a matu nachying ahkyak nga ai. Mung masha ni hku nna, shanhte a shinggyim hpawng hpe lam shading sharai lu na matu hte, kaga u hpung ni shing nrai atsuya hku nna shanhte a ra sharawng lam ni, amu bungli ni, shing nrai myit mang yaw shada lam ni hpe, ntara ai hku adawt hkra ya wa ai shaloi hkum shadang lu na matu, u hpung ni a rudi npawt nhpang ni hpe jaw ya nga ai. Dai u hpung ni a hpung masha nre ai sha, ti-

nang hkrai rai nga ai masha ni gaw, shinggyim hpawng a ntsa e lachyum rawng ai hku ganai hkrai ai lam n-galaw lu ai rai nna, atsuya hte, grau nna gumshem magam lai hpe gaw, hpa nan n-galaw lu nga ai.

Dai re majaw, lama dai zawn re u hpung ni a madu uphkang lam hte shanglawt ai lam ni hpe, gumshem magam ni e la kau ya lu ai rai yang, mung masha ni gaw hpa galaw lu sana nrai nga ai. Bai nna, lama ndai u hpung ni hpe nan, gumshem ai lai hku ginjaw atsuya kaw nna, tek jum kau lu shing nrai u hpung nna ni hte galai kau lu ai rai yang, dai u hpung ni hpe shinggyim hpawng a ginra ni hte hpung masha ni hpe, dip na matu, asung jashawn lu na rai nga ai.

Rai ti mung, lama ndai alak mi rai nga ai (atsuya uphkang ai shinggan na) mung masha ni a u hpung ni a madu uphkang lam hte shanglawt ai lam ni hpe, makawp maga da lu, shing nrai bai lu la ai rai yang, dai ni gaw, mung masa ninghkap ai lam hta asung jashawn na matu, nachying ahkyak nga ai.

Gumshem magam lai ni hpe, zang ayai kau shangun shing nrai n-gun shayawm kau ai lam hte seng nna, ga shadawn hku tang madun lai wa sai mabyin lam ni hta bung ai, laklai ai lam langai mi gaw, mung masha ni hte shanhte a u hpung ni, mung masa ninghkap ai lam hpe shawa hku nna, nden marai hte asung

jashawn ai lam rai nga ai.

Tsun sai hte maren, ndai n-gun atsam a rudi ginra ni gaw, mung masha ni gumshem ai uphkan lam hpe shadut shagyeng shing nrai, hkum shadang lu na matu, npawt nhpang ni hpe jaw ya nga ai. Du na ra ai aten hta, dai ni gaw shanglawt ai shinggyim hpawng a matu, n-nga nmai re ai gaw gap hkrang, npawt hkridung a daw chyen ni tai na ra ai. Dai majaw, shanhte matut nna shanglawt nga na hte galu kaba wa na lam gaw, shanglawt lu hkra rawt malan ai lam awng dang na matu, shawng ra ahkyak ai lam rai nga ai.

Lama, gumshem magam lai gaw, shinggyim hpawng a shanglawt ai u hpung ni hpe jahten sharun shing nrai, tek jum kau ai lam hta awng dang sai rai yang, rawt malan ai ni hku nna, shanglawt ai ngasat ngasa u hpung ni hte gaw gap da ai hpung nnan ni hpe, shalat shapraw na, shing nrai naw prawn nga ai, shing nrai daw chyen sha naw tek jum da hkum ai u hpung ni hpe, dimokresi lai hku uphkan lu hkra shakut na matu, ahkyak nga ai. 1956-1957 ning laman na Hungary mung masha ni a rawt malan hta, dimokresi kongsi hpung law law paw pru wa nna, shanhte gaw lata gindun let bat law law wa, hpung ni hte uphkan ai lam hpe, munghpawm lai hku gaw gap lu ma ai. Poland mung e, 1980 jahtum shaning ni laman

Gumshem Magam lat kaw nba Dimokrest lat de
hta,amu galaw masha ni gaw, tara nshang ai Myithkrum
Kahkyin Gumdin Hpung ni hpe hpaw nhtawm
makawp maga da nna, shara nkau mi hta atsuya,
Kunmyunit ni dip ka-up da ai amu galaw masha ni a
hpung ni hpe, mazing la kau ma ai. Dai zawn re gaw
gap tawn ai hpung ni rawt jat wa ai lam gaw, ahkyak
ai mung masa akyu ni hpe, byin shangun lu nga ai.
Dai raitim, ndai lam ni mahkra gaw gumshem magam
lai hpe n-gun kya hkra galaw na hte, jahten sharun na
lam gaw loi nna, dai zawn galaw shakut ai lam shagu
gaw, awng dang na re ngu ai lachyum nrai nga ai. Dai
zawn rawt malan ai lam hta hkala nba nhkrum na re
ngu ai lachyum mung nrai nga ai, hpa majaw nga yang,
gumshem magam ni hpe daw jau nga ai ni gaw, mung
masha ni hpe hpawm lawm ai lam hte madat mara ai
lam hpe bai matut galaw hkra shagyeng na matu
nhtang gasat wa na rai nga ma ai. Rai ti mung, lahta
na n-gun atsam hpe myit hkawn ai lam gaw, gumshem
magam lai ni hpe da sang zang ayai shangun ai lam
gaw, byin lu nga ai, ngu ai lachyum rawng nga ai.
Gumshem magam lai ni hta shanhte hpe chye chyang
kunglet ai hku galaw dat ai, mung masa ninghkap lam
hta hten run mat shangun lu ai laklai ai lai kyang ni
rawng nga malu ai. Ndai laklai ai lai kyang ni hpe
azin ayang jep sagawn yu ga.

Mali

Gumshem magam lai ni gaw gawng kya ai lam ni lu nga ai

Gumshem magam lai ni gaw, loi hkring hkring sha nhten nrun chye ai zawn rai nga ai. Shiga sawk sagawn hpung ni, pyada ni, hpyen dap ni, htawng ni, sharen da ai dabang ni hte, masha sat hpyen hpung ni hpe n-gun atsam rawng ai masha kachyi mi e sha, uphkang nga ai, mungdan a ja gumhpraw, nhprang rai hte, gunrai galaw shapraw ai atsam ni hpe, Gumshem magam ni gaw chyahkring hkring sha kam ai hku jai lang nna, Gumshem magam ni a myit ra lam hpe madi shadaw na matu, asung jashawn nga ai.

Dai hte dingdaw yu yang, nhtan shai ai Dimokresi hpung ni gaw, chyahkring hkring sha nachying gawng kya, tang ndu ai hte n-gun atsam nnga ai zawn rai nga ai. Dai zawn hten run nchye ai lam hte nhtan shai ai n-gun atsam nnga ai hpe mu mada ai lam gaw, tang du ai, nhtan shai ai hpung hpe n shabyin lu nga ai.

Rai ti mung, dai gaw maumwi mahkra garai nrai nga ai.

Achilles a lahtin zawn n-gun kya ai shara hpe ginhka yu ai lam

Moi na Greek hpunda dep maumwi mausa langai hta , nhten nrun chye ai hta na hten run chye ai lam hpe, hkai dan nga ai. Achilles ngu ai hpyen jaubu wa hpe hpa hte adup tim n machyi, gara nhtu hte kahtam tim shi a hpyi nhpye rai nga ai. Ma chyangai naw rai yang, Achilles a kanu gaw shi hpe, Styx ngu ai mandan hka hta dip tsing kau ai majaw, shi a hkum hkrang hpe hkrit tsang hpa mahkra hta na makawp maga da ai hpe lu la wu ai. Rai ti mung, manghkang langai mi nga nga ai. Ma chyangai hpe hka hta n-yawng mat wa na matu, shi a lahtin kaw jum nna, tsing ai re majaw, mandan hka gaw dai hkum hkrang daw chyen kaji hpe nhkra ya lu ai. Achilles shabrang wa-ngan byin wa ai shaloi, hpyen ni a laknak hpa hte mung, shi hpe n hkala lu ai zawn byin nga ai.

Rai ti mung, Troy mare hpe gasat ai majan hta, shi a gawng kya ai lam hpe chye ya ai wa e, matsun ai hte maren, hpyen maga na hpyen la langai mi gaw, Achilles hpe hkala lu ai shara rai nga ai. Shi a lahtin hpe ndan pala hte shading gap ya wu ai. Dai ndan pala hkra nna si mat wa ai. Dai ni du hkra, "Achilles a lahtin" ngu ai ga gaw, lama adawt yang makawp maga lam nnga nna, hkala nba hkrum lu ai masha langai mi

a daw chyen, daw hten lu ai masing langai shing nrai, gaw gap da ai hpung langai mi a daw chyen hpe lakap nna tsun ai rai nga ai.

Dai tara gaw, matse ai Gumshem magam lai ni hte seng nna mung, maren sha rai nga ai. Shanhte hpe mung, dang kau lu nga ai hte, lama shanhte a gawng kya ai lam ni hpe ginhka chye lu nhtawm, dai hpe mahtang gasat adawt ai rai yang, lawan dik nna manu jahpu nlaw dik ai hte dang kau lu na rai nga ai.

Gumshem magam lai ni a n-gun kya ai lam ni

Gumshem magam lai ni a n-gun kya ai lam ni hta lawu na ni lawm nga ai:

1. Gumshem magam lai hpe hkan sa galaw na matu ra nga ai shawa daw tsa, u hpung ni, hte gaw gap da ai hpung ni a hpawm lawm ai lam gaw, pat shadang kau shing nrai, dawm la kau hkrum lu nga ai.
2. Uphkang ai atsuya a lai sai aten na yaw shada lam ni a ra nga ai lam ni hte, akyu ara ni gaw, dai hte nhtan shai ai yaw shada lam ni hpe masat la nna, hkrang shapraw ya na matu, nang shi a atsam hpe dut dang shangun nga ai.

nnan ni hte galai kau ai hkrum nga ai.

14. Pyada shing nrai hpyen dap nkau mi mung, ahkang aya dagup la ai ladat hte hpawn, Gumshem magam ni a myit ra lam hte nhtan shai nna, tinang a yaw shada lam ni lu la hkra galaw wa chye ai.
15. Gumshem magam lai gaw nnan naw re ai rai yang, ngang ngang kang kang rai nga lu na matu aten ra nga ai.
16. Gumshem magam lai hta law la ai dawdan lam ni hpe, masha kachyi mi e sha galaw ai re majaw, dawdan ai lam, masa tara jahkrat ai lam hte galaw ai lam ni hta shut ai lam ni byin pru na rai nga ai.
17. Lama, uphkang ai Atsuya hku nna ndai hkrit tsang ra ai lam ni hpe, koi yen lu na matu tek jum ai lam hte dawdaw ai lam hpe, shayawm kau dat yang, ahkang aya hpe tek jum da ai lam grau nna hten run mat wa lu nga ai.

Gumshem magam lai ni a n-gun kya ai lam ni hpe kahkat ai lam

Ndai zawn kap nang nga ai n-gun kya ai lam ni hpe chye tawn ai hpaji hte, nhtan shai ai Dimokresi hpung ni gaw, Gumshem magam lai hpe laklai ai hku

galai kau shing nrai, zang ayai kau shangun lu na matu, ndai Achilles a lahtin ni hpe da sang jasawng ya lu nga ai.

Ginchyum dat na nga yang, n-gun ja ai zawn san tim, Gumshem magam lai mahkra gaw n-gun kya ai lam ni a kata lam hta nchye nkaw aku aka re lam ni, masha shada shingjawng ai lam ni, gaw gap da ai hpung ni hta nchye nchyang aku aka re lam ni, hte kahkyin nhtan da ai hpung ni hte dap ni a lapran e, nhkrum nra ai lam ni lu nga ma ai. Ndai n-gun kya ai lam ni gaw aten na wa jang, Atsuya hpe grau tang ndu hkra, galai shai wa nga ai mabyin lam ni hte da sang rawt malan ai lam ni hpe, grau nna hkra hkra loi hkra galaw lu nga ai. Atsuya hku nna galaw na matu maw mawn da ai lam mahkra mung, nngut kre lu nga ai. Kalang lang ga shadawn, Hitler wa a matsun ai lam ni hpe pyi n-galaw hpang lu ma ai. Hpa majaw nga yang arawng aya atsang hta shi a npu e nga ai ni, dai ni hpe nhkan galaw ya ma ai. Anhte mu lu sai hte maren, kalang lang Gumshem magam lai gaw lawan pyi daw hten ayai mat lu nga ai.

Ndai gaw Gumshem magam lai ni hpe hkrit tsang ra ai lam ni hte, hkala nba lam nnga ai sha jahten kau lu ai ngu ai lachyum nre. Shanglawt a matu byin lu ai lam shagu gaw, hkrit tsang ra ai lam ni hte jamjau ai

lam ni lawm nna, galaw na matu aten la na rai nga ai. Dai hta n-ga, hkan sa galaw ai lam gara mung mabyin masa lam shagu hta, lawan awng dang na re ngu pahkam nhkam lu nga ai. Rai ti mung, Gumshem magam lai a ginhka ya lu ai n-gun kya ai lam ni hpe shading nna, rawt malan ai lam gaw, Gumshem magam lai hpe shi dan dan leng leng n-gun ja dik nga ai shara hpe, tam gasat ai lam hta grau nna awng dang na, gam hpawang nga nga ai. Ga san gaw ndai rawt malan ai lam hpe, gara hku galaw na ngu ai lam rai nga ai.

Manga

Ahkang aya lang ai lam

Daw kaba Langai hta Gumshem magam ni hpe, hpyen masa hku nna gasat malan ai lam gaw, shanhte a n-gun kya dik ai shara hpe adawt ai hku nre ai sha, shanhte a n-gun ja dik ai shara hpe mahtang adawt ai hku tai ai lam hpe ka matsing da saga ai. Hpyen n-gun, machyu pala, jak laknak hpaji re ai ni hta shingjawng na matu lata la ai majaw, rawt malan hpung ni gaw tinang dai akyu yawm na hku galaw nga ma ai. Gumshem magam ni gaw, ndai lam ni hta galoi raitim grau ai n-gun atsam ni hpe, hpajang la lu ma ai. Maigan mungdan ni hpe hkye la na matu, kam hpa ai lam hta, hkrit tsang ra ai lam ni nga ai hpe mung, ka matsing da saga ai. Daw kaba lahkawng hta Gumshem magam ni hpe hting rai hting rat ai lam hku la kau na matu, yak hkak ai manghkang ni nga nga ai hpe jep sagawn saga ai.

Dai rai yang, Dimokresi rawt malan ni hpe akyu grau jaw ya lu nna, Gumshem magam ni a gawng kya ai lam ni hpe grau jasawng ya lu ai hpa lam ni naw nga na rai ta? Daw kaba masum hta bawng ban tawn ai mung masa ahkang aya hte seng ai myit masa hpe, hpa baw lai ladat wa akyu shapraw ya lu na rai ta?

Lata la lu ai kaga lam gaw, mung masa ninghkap ai lam rai nga ai.

Mung masa ninghkap ai lam hta, lawu na laklai ahkyak ai lam ni rawng nga ai:

- * Gumshem magam e lata la ai gasat gala lam hku nna sha, mahtai hpe dawdan ya lu ai ngu ai lam hpe nhkap la ai.
- * Uphkang nga ai Atsuya hku nna gasat na yak ai.
- * Gumshem magam a gawng kya ai lam ni hpe jasawng ya lu nna, shi a ahkang aya npawt nhpang ni hpe dan di kau ya lu ai.
- * Galaw ai lam hta dam lada ai hku shabra kau dat nna, yaw shada tawn ai amu langai ngai a matu kahkyin gumdin ai hpe mung galaw lu ai.
- * Gumshem magam ni hpe, dawdan ai lam hte galaw ai lam hta shut shai hkra lam shadam lu ai.
- * Masha kachyi mi e sha zingri zingrat di nna, diplu dipsha nga ai hpe rawt malan ai lam hta, masha u hpung ni, jawng dakkasu ni hte, mung shawa yawng hpe akyu rawng ai hku asung jashawn lu ai.
- * Dimokresi lai masa hte bung pre ai shinggyim hpawng hpe, gaw de nna, makawp maga ai lam grau byin mai hkra shinggyim hpawng hta

ahkang aya hpe garan lang ai lam shachyam
shabra karum ai.

Gasat gala nre ai rawt malan a sat lawat ni

Hpyen masa atsam marai ni hte maren, mung masa ninghkap ai lam hpe, hpyen wa hpe kaga lam hku hkan sa galaw na matu shadut ai, shada nru nra re ai lam hpe ngwi ngawn ai hku dawdan hparan la lu hkra hpajang ai, shing nrai hpyen wa a uphkang lam hpe jahten sharun ai, ndai zawn re ai yaw shada lam ni hta lang lu nga ai. Rai ti mung, mung masa ninghkap ai lam gaw, gasat gala re ai lam hte ram ram shai ai hku hkan sa galaw nga ai. Ndai lam lahkawng gaw rawt malan ai lam ni hkrai rai nga tim, galaw sa wa ai sat lawat hte byin pruwai akyu ara ni mung, nbung nga ai. Gasat gala ai lam hte de a mahtai ni gaw, yawng chye ai hte maren rai nga ai. Hkrang rai laknak ni hpe jahkrit shama na, hkala nba na, sat na hte, jahten sharun na matu lang nga ai.

Gasat gala nre ai rawt malan lam gaw, gasat gala ai rawt malan lam hta grau yak nna, alam law nga ai. Dai rawt malan lam hta mung shawa hte shinggyim hpawng e gaw gap da ai jawng dakkasu zawn re ai u hpung ni gaw, myit masin hpaji, masha ngasat ngasa lam, sut masa hte, mung masa laknak ni hpe lang nna,

gasat ai rai nga ai. Ndai lam ni hpe ninghkap ai lam, ninghkap n-gun madun ai lam, nhpawm lawm ai lam, je hpre ninghkap ai lam, ndawng n-yawt ai lam, mung shawa n-gun ahkang aya, ngu ai mying ni hte chye tawn nga ai. Shawng e ka da sai hte maren, Atsuya mahkra gaw, shinggyim hpawng na u hpung ni hte mung shawa a hkan sa galaw ai lam, hkrit hkungga ai lam hte madat mara ai lam ni kaw na shanhte ra nga ai ahkang aya a npawt nhpang ni hpe lu la yang chyu sha, uphkanng nga lu na rai nga ai. Mung masa ninghkap, ai lam gaw, gasat gala ai lam hte nbung ai sha, dai ahkang aya a npawt nhpang ni hpe dan di kau na matu sut dik ai lam rai nga ai.

Gasat gala nre ai laknak ni hte tara hkan sa ai lam

Lai wa sai aten na kalang ta rawt galaw ai mung masa ninghkap ai lam hta, yawng e galaw shut ai lam gaw, ninghkap n-gun madun ai lam, shawa n-gun madun ai lam zawn re ai lam langai lahkawng hpe chyu sha, kam hpa ai lam rai nga ai. Kaja wa nga yang, rawt malan zai ladat shaw ai ni a matu, rawt malan lam hpe ra ai hte maren kahkyin gumdin dat na, dai nrai shabra kau dat na ladat lam law law nga nga ai.

Gasat gala nre ai hku galaw na ladat amyu lahkawng tsa daram hpe ginhka masat da lu sai hte, dai hta jan nna law law naw nga nga ai. Ndai ladat ni hpe ninghkap ai hte tsun shalen la ai lam, nhpawm lawm ai lam, shang shalau ai lam, ngu ai gabaw amyu masum kata e garan ginhka da nga ai. Gasat gala nre ai ninghkap ai lam ni hte, tsun shalen la ai lam ni gaw, lam hkawm yan dan ai lam, maja let sin yu nga ai lam, zawn re ai kumla madun dan ai lam ni rai nga ai (ladat 54). Nhpawm lawm ai lam hpe amyu masum di nna bai garan da nga ai. Dai ni gaw (a) ngasat ngasa kanawn mazum lam hte seng nna nhpawm lawm ai lam (ladat 16), (b) sut masa nhpawm lawm ai lam hte, dai hta lawm ai ninghkap ai lam (ladat 26) hte je hpre ninghkap ai lam (ladat 23), (c) mung masa nhpawm lawm ai lam (ladat 38). Gasat gala nre ai hku shang shalau ai lam gaw, jahtum na u hpung rai nna dai hta myit masin hpaji hkrang, ngasat ngasa lam, sut masa shing nrai, mung masa lam hku nna galaw ai lusha gam ai lam, gasat gala nre ai hku shara madu tawn ai lam, shingjawng Atsuya hpaw ai lam zawn re ai ni lawm nga ai (ladat 41). Ndai ladat 198 a jahpan hpe ndai laika jahtum e jat bang ai pa lap hta ka da nga ai.

Shaman shakyang da ai ayat mung masha ni hku

nna, atsawm sha lata la nhtawm, ndai ladat ni hpe asung jashawn let hpaji rawng ai zai ladat ni hte, dam lada ai hku da kring da lang hkan sa galaw ai lam gaw, tara nshang ai gara Atsuya hpe raitim nadu ai manghkang ni shabyin ya lu nga ai. Ndai gaw Gumshem magam lai yawng hte seng nga ai.

Hpyen majan lam hte laklai shai nna, gasat gala nre ai rawt malan lai ladat ni hpe, ra ahkyak nga ai lam ni hta ding tawk shading sha-ang da lu nga ai. Ga shadawn, Gumshem magam lai manghkang gaw, mung masa hte seng ai lam rai nga ai hte maren, gasat gala nre ai rawt malan mung masa maka kumla mahtang, ahkyak na rai nga ai. Dai makam kumla ni hta, Gumshem magam ni hpe, tara shang ai hku nhkap la ai lam hte shanhte a Atsuya hte nhpawm lawm ai lam ni lawm nga ai. Nhpawm lawm ai lam hpe, shanhte a laklai ai myit mang yaw shada lam ni hpe nhtan shai ninghkap ai hku nna mung, lang lu nga ai. Kalang lang azim sha shing nrai, makoi magap di nna nhtoi htawt ahkying garawt ai hku galaw nhtawm, kalang lang gaw dan dan leng leng n madat mara ai hte shawa n-gun madun ninghkap ai hku galaw lu nga ai.

Maga mi hku nna, lama Gumshem magam Atsuya gaw sut masa lam hta gawng kya shing nrai, mung masha ni a hkam sha ai lam gaw, sut masa lam hta re

ai rai yang, sut masa lam hku je hpre ninghkap ai shing nrai, ninghkap n-gun madun ai lam ni gaw, htap htuk ai rawt malan lai ladat ni rai na rai nga ai. Gumshem magam ni a sut masa lam hpe, amyat htuk na matu shakut ai lam hpe aten kadun mi shawa n-gun gan madun ai lam bungli hpe, la nyan kau shangun ai lam, nnga nmai re ai bungli hpaji ninghkring ni hku nna karum na matu ningdang ai (shing nrai koi mat ai) lai ladat ni hte hkum shadang lu nga ai. Lata tawn ai ninghkap ai lai ladat amyu myu hpe, gunrai galaw shapraw ai, htaw wa htaw sa, hkrang rai nhprang shapraw ya ai hte, gunrai shabra ai lam ni a ahkyak ai shara ni hta galaw mai nga ai.

Gasat gala nre ai lai ladat nkau mi gaw, mung masha ni hpe shanhte a asak hkrung lam hte nseng ai, laika hkan shabra ai, makoi magap ai, htang dip gawng hta bungli galaw ai, lusha gam nna ninghkap ai shing nrai, lam nmaw hkan dung nna, ninghkap ai zawn re ai lam ni hta hkan sa galaw shangun nga ai. Nachying ra ahkyak wa ai shaloi sha nrai yang, mung masha nkau mi a matu ndai lai ladat ni hta hkan sa galaw na yak na rai nga ai.

Gasat gala nre ai rawt malan lai ladat nkau mi gaw, mung masha ni hpe loili shai ai raitim, shanhte a asak hkrung lam hte nau wa nshai ai hku hkan sa galaw

shangun nga ai. Ga shadawn, mung masha ni gaw ninghkap na malai bungli de gaw, sa nna bungli hpe da sang lanwan hkra galaw shing nrai, shawoi na hku nre ai sha akya atang di nna galaw mai nga ai.”Shut ai” hpe chyahkring hkring sha galaw shapraw mai nga ai. Kalang lang machyi nna bungli nlu galaw ai hku nga na mai nga ai. Shing nrai, bungli galaw na matu ningdang mai nga ai. Makam masham a majaw, sha n-ga, mung masa hkam la ai lam a majaw mung, nawku zuphpawng ni de sa ai hku galaw mai nga ai. Dum nta e shing nrai, tara nshang ai sharin gawk ni hta, hpaji sharin ya ai hku nna, ma ni hpe hpyen wa a ndau shabra ai “Wa da” kaw na makawp maga na mai nga ai. Shawng de na zawn tinang a myit hku ndut ndang shang lawm mai ai baw hpung nre ai, shang na matu madi shadaw da ai hpung shing nrai, nshang nmai nga ai hpung hta shang na matu ningdang kau mai ai. Mung masha ni a shawoi na bungli ni hte bung ai, dai zawn re ai bungli ni hte shanhte a shawoi na asak hkrung lam hte loili sha shai ai lai ladat ni gaw, mung shawa a rawt malan magam hta masha law law hpe shang lawm na matu sha-loi ya nga ai.

Gasat gala nre ai rawt malan lam hte, gasat gala re ai lam gaw npawt nhpang kaw nna shai ai hku sit sa wa ai rai nna, mung masa ninghkap ai laman loili

sha, gasat gala re ai hku galaw hkrup tim, dai gaw akyu yawm ai lam hpe shabyin ya lu nga ai. Hpa majaw nga yang, dai gaw rawt malan lam hpe Gumshem magam ni a matu, akyu amyat grau nga ai hpyen majan maga de, gale kau ya lu nga ai. Gasat gala nre ai tara hpe hkan sa ai lam gaw, awng dang lam a sumsaw rai nga ai rai nna, Gumshem magam ni hte shanhte a salung sala ni kade mi zingri zingrat nna masin shapawt raitim, dai lam hpe gaw makawp maga hkan sa ra nga ai.

Gumshem ai hpyen ni hpe, nhtan shai nna gasat gala nre ai tara hpe hkan sa ai lam gaw, lawu e bawng ban tawn ai gasat gala nre ai hku rawt malan ai hta, galai shai shangun lu ai lam mali hpe, shaloi ya lu nga ai. Gasat gala nre ai tara hpe hkan sa ai lam gaw (political jiu-jitsu) ngu ai mung masa gamung hkat ai lam hta mung, nachying ahkyak nga ai. Ndai mabyin masa hta gasat gala nre ai hku hkan sa galaw ai ni hpe, nachying Gumshem ai hku zingri zingrat ai lam gaw, Gumshem magam ni hpe, mung masa lam hku nhtang kawa nna, shanhte a lapran e nru nra byin wa shangun ai sha n-ga, mung shawa hte Gumshem magam Atsuya hpe madi shadaw nga ai ni hte, lapran masha ni hta mung, rawt malan ai ni hpe madi shadaw ai lam byin pru wa shangun nga ai.

Rai ti mung, lam nkau mi hta gaw, Gumshem magam lai hpe, ninghkap ai hta gasat gala re ai lam kachyi kachyaw byin wa na gaw, koi nlu rai na re. Atsuya hpe nju ndawng ai hte nkam hkam ai myit masin ni gaw, kapaw ga wa nna, gasat gala re ai lam hpe byin shangun mai nga ai. Shing nrαι masha u hpung nkau mi hku nna, gasat gala nre ai hku rawt malan ai gaw, ahkyak ai lam rai nga ai hpe, hkap la raitim, gasat gala re ai lam hpe mung, n kabai kau lu na ma ai. Ndai lam ni hta, mung masa ninghkap ai lam hpe kabai kau nra ai. Rai ti mung, gasat gala re ai lam hpe, gasat gala nre ai lam kaw na tsan gang lu ai made tsan gang hkra, garan ginhka kau na ra nga ai. Ndai hpe lamu ga ginra, mung masha u hpung ni, ahkying aten hte, manghkang lam ni hta hkan nna, galaw ra na re. Dai nrαι yang gasat gala re ai lam gaw, grau nna n-gun atsam rawng nhtawm, awng dang ai hku asung jashawn lu ai mung masa ninghkap ai lam hpe jahten sharun kau ya lu nga ai.

Labau hta yu yu yang, mung masa ninghkap ai lam hta si hkrung si htan ai hte hkala nba re ai lam hkrum hkra ai hpe mu lu nga ai raitim, dai gaw hpyen majan hta byin ai hta grai naw nlaw nga ai. Dai hta n-ga, ndai zawn shakut malan ai lam gaw, htum nchye ai, sat hkat ai lam hte, zingri zingrat ai

lam hpe n shabyin nga ai.

Gasat gala nre ai hku shakut malan ai lam gaw, Atsuya hte shi a adip arip re ai lam hte, hkrit kamyin ai myit hpe shayawm kau ya ai, shing nrai hkang shingdang ya lu nga ai. Dai zawn hkrit kamyin ai myit hpe kabai kau shing nrai, hkang lu ai lam gaw, mung masha ntsa e upsha lu ai Gumshem magam ni a ahkang aya hpe, jahten sharun na matu ra ahkyak ai lam rai nga ai.

Hpaw malang ai lam, makoi magap ai lam hte madang tsaw ai lam

Makoi magap ai lam, masu hkalem ai lam, hte mayun gumlau hpung ni gaw, gasat gala nre ai hku shamu shamawt rawt sa wa nga ai hpung a matu, nachying yak ai manghkang ni hpe shabyin ya nga ai. Tinang a yaw shada lam ni hte maw mawn ai lam ni hpe, mung masha pyada ni hte, shiga sawk sagawn ai kin-yu ni nchye hkra ip da na matu, nmai byin ai daram rai nga ai. Shamu shamawt ai hpung a maga hku yu yang, makoi magap ai lam gaw hkrit ai myit hta ru jung nga ai sha n-ga, hkrit kamyin ai myit hpe shabyin ya nna rawt malan mayu ai myit hpe kachyung kau ya nhtawm, galaw na matu lajang da ai magam bungli hta shang lawm na masha ni hpe, shayawm kau ya

nga ai. Hpung kata e mung, kadai wa gaw hpyen wa hpe shiga jaw ai wa shing nrai, kin-yu re ai nga nna ntsen ai lam hte, ntara ai hku mara shagun ai lam ni hpe, shabyin ya nga ai. Makoi magap ai lam gaw shamu shamawt ai hpung hpe, gasat gala nre ai hku nga nga lu na atsam marai hpe mung, hkra ya lu nga ai. Dai hte shai nna, yaw shada lam ni, maw mawn ai lam ni hte seng nna, hpaw malang da ai lam gaw, dai hte shai ai hku byin shangun ai hta n-ga, rawt malan hpung gaw nachying n-gun atsam rawng nga ai ngu ai hkrang shingran hpe mung, mu shangun nga ai. Manghkang gaw ya tsun ai hta grau shuk nga ai rai nna, makoi magap lam hpe ra ai rawt malan magam bungli ni mung naw nga nga ai. Mabyin masa langai mi hta, gasat gala nre ai rawt malan ai atsam marai ni hte, Gumshem magam a madoi yu ai lai ladat ni hpe, chye chyang nna hpaji hparat hkum ai ni hku nna, atsawm sha sawn dinglik yu na ra nga ai.

Dip shapraw na laika ni hpe, ka jahtuk ai lam, htang dip ai lam hte makoi magap ai hku dip shapraw ai laika ni hpe shabra ai lam, mungdan kata e tara nshang ai hku Radio kaw nna shiga shapoi ai lam hte, Gumshem magam lai a galaw maw mawn ai lam ni hpe, shiga lahkawn ai lam ni gaw, nachying machyi shim ai hku galaw ra ai bungli ni rai nga ai.

Kagat ai ninggam shagu hta gasat gala nre ai hku galaw ai shaloi, madang tsaw ai arawn alai hte galaw sa na ra nga ai. Hkrit kamyin ai myit nrawng ai lam hte, gasat gala nre ai tara hpe hkan-sa ai lam ni galoi mung ra nga ai. Galai shai ai lam ni hpe shabyin lu na matu, chyahkring hkring sha masha law law ra nga ai lam hpe, myit dum na ahkyak nga ai. Rai ti mung, shamu shamawt sa wa ai hpung hta madang tsaw ai hku galaw sa wa yang chyu sha, dai zawn re masha law law hpe kam ging ai hpung masha ni hku lu la mai nga ai.

Ahkang aya matut mahkai htawt galai ai lam

Mung masa ninghkap lam hpe hkan sa ai kahkat ai lam gaw, gali galai rai nna, shamu shamawt ai lam matut manoi byin nga nhtawm, tut nawng galai shai nga ai rawt malan pa rai nga ai hpe, zai ladat shaw ai ni myit dum ra nga ai. Hpa mung nan nan hkring nga ai nrai. Ahkang aya matut mahkai ai lam mung, hkum tsup ai hku mung, daw chyen hku mung, tut nawng lawan ai hku galai nga ai. Ndai gaw adip arip rai nga ai kaw shanhte a gasat gala nre ai lam hpe, da kring da lang matut manoi hkan sa galaw ai rawt malan ai ni a majaw, byin ai lam rai nga ai.

Ndai zawn kahkat ai mabyin masa lam hta, maga

lahkawng na ahkang aya amyu myu galai shai wa ai lam gaw, gasat hkat ai lam na hta grau laja nna, grau lawan ai hku byin wa ai hte, grau galai shai nhtawm, mung masa lam hku nna laklai ahkyak ai akyu ara ni hpe shabyin ya nga ai. Ndai galai shai ai lam ni a jaw e, rawt malan ai ni galaw ai magam bungli ni gaw, byin pru ai aten ladaw hte ginra hta lai ai akyu ara ni hpe shabyin ya na rai nga ai.

Ndai akyu ara ni gaw hpung mi nrαι yang hpung mi hpe n-gun shaja ya ai lam, shing nrαι n-gun shakya ya ai lam bai nhtang shabyin ya na rai nga ai. Dai hta jat nna, gasat gala nre ai hpung gaw hpyen majan gasat ai lam ni byin pru ai hta, grau lai ai hku **hpyen u hpung** a n-gun jat ai lam shing nrαι, n-gun yawm ai lam a ntsa e tinang a magam bungli hte ka-up lu na rai nga ai. Ga shadawn, Gumshem magam ni e adup ajin zingri zingrat rai nga ai kaw, tara hkan sa let nden marai hte gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam gaw, Gumshem magam ni a hpyenla ni hte, mung masha ni hta myit nmu ai lam, n-dawng ai lam, kam nmai ai lam ni byin pru shangun ai hta n-ga, ladu lai ai mabyin lam hta hpyenla ni hte, mung masha ni mung nhtang gumlau ai lam hpe pyi byin shangun lu nga ai. Ndai rawt malan ai gaw Gumshem magam ni hpe, mungkan e mara shagun jahpoi asawng ai lam hpe

shajat ya na rai nga ai. Dai hta jan nna, chye chyang nhtawm, tara hkan ai hte da kring da lang shakut shaja ai mung masa ninghkap ai lam gaw, Gumshem magam ni hpe azim sha madi shadaw shing nrai, lapran e nga nga ai mung masha law law hte rawt malan hta hkan lawm wa hkra galaw ya lu nga ai.

Galai shangun ai masa lam mali

Gasat gala nre ai rawt malan lam gaw, lam mali hku nna galai ai lam hpe byin pru shangun nga ai. Shawng nnan na masa lam gaw, byin pru sai raitim, byin na lam kachyi sha nga nga ai. Nden marai rawng nna, gasat gala nre ai hku shakut malan nga ai ni, adip arip re ai hta hkam sha nga ai hpe hpyen wa a hpung masha ni myit yu machyi wa ai shaloi, shing nrai rawt malan ai ni a yaw shada ai lam gaw, tara nga ai hpe mu chye wa ai shaloi, shanhte gaw rawt malan ai ni a yaw shada lam ni hpe hkap la wa na rai nga ai. Ndai masa lam hpe **myit malai ai lam** ngu nna shamying nga ai. Gasat gala nre ai hku galaw ai lam hta, myit malai lam kalang lang byin pru ai raitim, nlaw nga ai. Kahkat ai lam law malawng hta gaw, ndai lam n byin pru nga ai, shing nrai matsing na daram nbyin pru nga ai.

Gasat gala nre ai rawt malan lam gaw, chyahkring

hkring sha hpyen ni shanhte ra ai hku n-galaw lu hkra, kahkat ai mabyin masa hte shinggyim hpawng hpe, galai shai na hku galaw nga ai. Ndai galai ai lam gaw, kaga masa lam masum hpe byin pru shangun nga ai. Dai ni gaw myit ra ai hku hkan ya ai lam, gasat gala nre ai hku shagyeng ai lam hte zang ayai ai lam rai nga ai.

Ndai lam ni hta na gara mahtang byin pru na gaw Dimokresi lai hpe hkan sa ai ni a akyu a matu, daw chyen shing nrai hkum tsup ai hku, ahkang aya matut mahkai ai lam kade daram htawt galai wa ai hta she nang nga ai.

Dawdan hparan ra ai lam ni gaw madung npawt nhpang hte seng ai lam ni nrai yang gaw, kahkat ai ni loili shamu shamawt nna, hpyi jahtau ai lam ni hpe hkrit tsang ra ai hku nsawn la ai hta n-ga, n-gun chyam hkat ai lam mung, ahkang aya matut mahkai ai lam hpe loili galai shai kau ya sai hte maren, hkyak hkyak na ga li ga law ai lam hpe myit hkrum ga sadi laika shing nrai, shai hkat ai lam ni hpe ga garan kau ai, shing nrai hting ram kau ai lam hku hpungdim kau lu nga ai.

Ndai hku galaw ai masa lam hpe, **myit ra ai hku hkan ya ai lam** ngu nna shamyng nga ai. Ninghkap n-gun madun ai lam law law hpe, ndai masa lam hku

hting ram kau nga ai ga shadawn, lahkawng maga tinang a yaw shada lam kau chyen mi hpe lu la ai raitim, gara maga mung tinang ra ai mahkra hpe nlu la ai. Atsuya langai hku nna, ndai zawn hting ram ai lam hte dingkren hkat ai lam hpe shazim kau ai, tara rap ra ai ngu nna myit la ai lam hpe, shabyin ya ai, shing nrai tinang Atsuya a hkrang shingran hpe, mungkan a man e shatsawm jahtap ya ai lam hku nna mu mada na rai nga ai. Dai re majaw, myit ra hkan ya ai masa lam hku hting ram lu ai ra ahkyak lam ni hpe, grai sadi sahka let lata la na matu ahkyak nga ai. Gumshem magam lai hpe jahkrat kau na matu rawt malan ai lam gaw, ndai hta nlawm nga ai.

Gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam gaw, myit malai ai lam shing nrai, myit ra ai hku hkan ya ai lam masa e madun dan ai hta grau nna n-gun atsam rawng lu nga ai. Mung shawa a nhpawm lawm ai lam hte ninghkap ai lam ni gaw, ngasat ngasa lam hte mung masa lam a mabyin lam ni, grau nna gaw ahkang aya matut mahkai ai lam hpe galai kau ya lu ai majaw, kaja wa nga yang Gumshem magam ni a sut masa, ngasat ngasa lam hte Atsuya hte, shinggyim hpawng a mung masa galaw ai masa lam ni hpe hkang lu ai atsam hpe la kau ya sai rai nga ai. Hpyen wa a hpyen hpung ni mung, kam nmai ai hku byin wa nna rawt malan ai

ni hpe, adip arip di na matu hkan da ai ga hpe, n madat sai. Hpyen wa a ningbaw ningla ni mung, shanhte a shara ni hta nga nga nna, shanhte a yaw shada ai bandung ni hpe naw hkan nga timung, akyu pru hkra galaw lu ai shanhte a atsam ni hpe la kau ya sai rai nga ai. Dai hpe **gasat gala nre ai hku shagyeng ai lam**, ngu nna shamying nga ai.

Ladu lai ai mabyin lam nkau mi hta, gasat gala nre ai hku shagyeng ai lam hpe shabyin ai masa lam ni gaw, grau nna laja lana re ai hku byin wa lu hkra galaw ya nga ai. Hpyen wa a ningbaw ni galaw na atsam mahkra hpe ginlut kau nna, shanhte a ahkan aya gaw gap da ai hkrang mung, daw hten mat nga ai. Rawt malan ai ni tinang lam tinang, matsun madun ai lam, nhpawm lawm ai lam hte ninghkap ai lam ni gaw hkum tsup wa nna, hpyen wa gaw dai ni hpe uphkan lu ai maka kumla pyi nga sai. Hpyen wa a salung sala, du salang ni mung, shanhte a ningbaw ni hpe madat mara ai lam nga ai. Hpyen wa maga na hpyen hpung ni hte pyada ni mung, nhtang gumlau ai, hpyen wa hpe shawoi madi shadaw ai ni, shing nrai mung masha ni mung, shanhte a shawng na ningbaw ni hpe, uphkan na ahkaw ahkan hpa nlu ai ni, ngu nna ningdang kau ai. Dai majaw shanhte a shawng na karum shingtau ai lam hte, madat mara ai lam hten

run mat sai. Mali ngu na galai ai masa lam, hpyen wa a lai masa zang ayai ai lam gaw, nachying hkum tsup mat ai rai nna, shanhte gaw laknak jahkrat na ahkang aya pyi nlu mat nga ai. Shanhte a Atsuya gaw shingmun shingmaw rai hkra, ga ayai mat nga ai.

Shalawt na zai ladat maṣing jahkrat ai shaloi, ndai masa lam mali hpe myit hta bang da ra ai. Dai ni gaw kalang lang gam hpa-wang hku nna byin wa ai. Rai ti mung, ndai masa lam langai, shing nrai dai hta jan ai hpe kahkat ai lam langai ngai hta galai sha ngun ai masa lam hku nna, lata la ai lam gaw, shada da n-gun jat ya ai zai ladat ni hpe hkrang shapraw ai lam byin tai shangun na rai nga ai. Gara masa lam (shing nrai masa lam ni) hpe lata la na gaw, kahkat hkat ai hpung ni a hkum tsup re ai hte daw chyen re ai ahkang aya hte, gasat gala nre ai rawt malan hpung a myit masa hte, yaw shada lam zawn re ahkyak ai lam law law hta shamyet nga ai.

**Mung masa ninghkap ai lam hku nna
Dimokresi lai masa byin tə' wa hkra galaw
ya ai akyu ara ni**

Ginjaw kaw nna lashoi jum ai lai hpe akyu jaw ai, gasat gala re ai hku pat shadang shagyeng ai lam

hte, laklai shai nna, gasat gala nre ai hku rawt malan ai lai hpe, asung jashawn ai lam gaw, mung masa shinggyim hpawng hpe Dimokresi lai de gale wa hkra lam law law hku nna akyu jaw nga ai.

Dimokresi lai hpe akyu jaw ai daw chyen langai gaw nmai galaw ai ngu ai hku nna rai nga ai. Dai gaw, hpyen masa hte shai nna woi awn uphkanng sa wa ai ningbaw ningla ni hku nna, mung masha ni hpe dipu dipsha lu nhtawm, Gumshem magam lai hpe gaw gap shing nrai makawp maga lu ai lai masa hpe njaw tawn nga ai. Mung masa ninghkanng ai lam hpe woi awn shamu shamawt sa wa ai hpung ningbaw ningla ni hku nna, shanhte a hpang hkan ai ni a ntsa e daru magam hte, uphkanng nna shagyeng shakat ai lam galaw lu ai, raitim shanhte myit nhkrum wa shing nrai kaga ningbaw ningla lata wa ai shaloi htawng nbang lu ai shing nrai nsat kau lu nga ai.

Dimokresi lai hpe akyu jaw ai kaga daw chyen langai gaw, mai galaw ai ngu ai lam hku nna rai nga ai. Dai gaw, gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam, mung masha ni hpe shanhte a shanglawt ahkaw ahkanng ni hpe lu la na matu hte, dai ahkaw ahkanng ni hpe ya nga nga ai hte bai du na Gumshem magam ni kaw na makawp maga na matu, rawt malan ai lai masa hpe jaw tawn da nga ai. Gasat gala nre ai rawt malan lam

hku nna mai galaw ai Dimokresi lai hpe akyu jaw ai lam law law hpe lawu e madun da nga ai:

- * Gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam hpe galaw nna lu la ai mahkrum madup ni gaw, mung masha ni hpe Atsuya e jahkrit shama ai lam ni hte, gasat gala re ai hku adip arip di lu ai atsam ni hpe ninghkap ai lam hta, tinang a hkum hpe kam ai myit grau rawng wa shangun lu nga ai.
- * Gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam gaw, Gumshem ai gara hpung hku nna raitim, Dimokresi lai hte nhtan shai ai hku uphkang wa ai lam ni hpe, mung masha e nhpawm lawm ai lam hte ninghkap ai lam ni hte rawt malan lu na lai masa ni lajang da ya nga ai.
- * Gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam hpe, adip arip di nna uphkang nga ai lam hta ndut ndang tsun shaga lu ai lam, ndut ndang ka nna dip shabra lu ai lam, shanglawt ai hpung ni hpe hpaw nhtan lu ai lam hte, ndut ndang hpawng de lu ai lam zawn re ai Dimokresi shanglawt ahkaw ahkang ni hpe ta tut hkan sa galaw ai lam hta asung jashawn lu nga ai.
- * Gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam gaw, shawng e tsun bawng sai hte maren, shinggyim hpawng a shanglawt ai u hpung ni hte jawng

dakkasu zawn re gaw gap da ai ginra ni nhten nmat ai grin nga lu na matu, bai shangai shalat lu na matu hte, shangang shakang lu na matu n-gun jaw nga ai. Ndai ni gaw, mung masha ni a ahkang aya atsam hpe, jasu jahprang lu ai atsam hte, du pru na Gumshem magam ni a ahkang aya hpe ban shadang lu ai atsam rawng nga ai majaw, Dimokresi a matu ahkyak nga ai.

- * Gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam gaw, Gumshem magam lai hku uphkang ai Atsuya a pyada ni hte hpyen dap ni, adip arip rai wa ai lam hpe, mung masha ni hku nna ahkang aya jum lang nna, hkap shadaw lu na lam hpe jaw da nga ai.
- * Gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam gaw, mung masha ni hte shanglawt ai u hpung ni hku nna, Dimokresi a matu mara, uphkang ai masha u hpung a ahkang aya npawt nhpang ni hpe ban shadang, shing nrai dan di kau ya lu nhtawm shanhte matut upsha na atsam hpe, jahkrit shama lu ai lai ladat ni hpe jaw da nga ai.

Gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam a shukshak ai lam

Ndai bawng ban ai lam hta anhte mu sai hte maren, gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam gaw, law la ai lai ladat ni, galai shangun ai masa lam amyu myu hte, hkan sa ra ai arawn alai ni lawm ai shuk la ai lai masa langai mi rai nga ai. Laklai nna Gumshem magam lai hpe nhtan shai ai hta akyu pru na matu, mung masa ninghkap ai lam hpe, sadi sahka let masing jahkrat nna, hkyen lajang na ra nga ai. Shang lawm na ni gaw, shanhte kaw na hpa baw ra nga ai hpe chye na ra nga ai. Ra nga ai n-gun atsam ni hpe, lu la mai hkra hpajang tawn ra nga ai. Bai nna, zai ladat shaw ai ni gaw, gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam hpe kaning di nna akyu nga dik ai hku galaw sa lu na lam hpe, jep sagawn yu na ra nga ai. Ndai hpang na ahkyak lam de anhte myit maju jung sa wa nga ga ai. Dai gaw zai ladat masing jahkrat na matu ra nga ai lam rai nga ai.

Kru

Zai ladat masing jahkrat na matu ra ai lam

Gumshem magam lai ni hpe nhtan shai ai mung masa ninghkap ai lam hpe lam amyu myu hku hpang lu nga ai. Lai sai aten hta ndai rawtmalan ai lam ni gaw galoi mung ngu na daram, masing n jahkrat ai sha madung hku nna, kadaw kadan byin wa ai hkrai rai nga ai. Lai wa sai aten na shamu shamawt lam ni byin wa hkra, dinghkrai jahtim dat ai laklai nna myit machyi shangun ai lam ni gaw, langai hte langai grai shai nga ai raitim, dai lam ni hta zingri zingrat ai lam nnan ni yawng e, tsaw ra hkungga nga ai masha hpe rim rawng shing nrai, sat kau ai lam, lu sha kadawn ai lam, nawku makam masham hpe n-gawn nsawn di ya ai lam shing nrai, byin lai wa sai ahkyak lam hte matut mahkai nga ai masat dingsat poi, ni lawm nga ai. Kalang lang, Gumshem magam lai e galaw dat ai lam gaw, mung masha hpe manu mana masin shapawt dat ai majaw shanhte gaw gara hku hpung dim na matu, nchye ai kasu kabrawng lam hpe rawt galaw dat lu nga ai. Kaga aten ni hta nden rawng ai marai langai ngai shing nrai, hpung kaji langai ngai gaw, mung shawa a madi shadaw lam hpe lu la hkra lama ma, galaw dat lu nga ai. Myit machyi na lam langai ngai

hpe kaga masha ni mung, shanhte hkam sha yu ai ntara ai lam hte bung ai ngu hkap masat la nna, shanhte mung dai rawtmalan ai lam hta hkan lawm wa lu nga ai. Kalang lang, hpung kaji langai mi shing nrai, marai langai ngai e rawtmalan na matu saw shaga dat ai lam gaw, nmyit mada ai sha masha law law a madi shadaw lam hpe hkam la lu nga ai.

Shi hkrai shi byin wa ai lam hta kaja ai atsam ni nga nga ai raitim, kalang lang akyu yawm ai lam ni mung nga nga ai. Loihkring hkring sha Dimokresi rawtmalan ai ni gaw, Gumshem magam ni a zingri zingrat ai lam ni hpe nhtang tawn ai majaw, shanhte gaw laja lana re ai ruyak kyindut ai lam ni hpe hkrum hkra nna, rawtmalan ai lam mung hten run mat nga ai. Kalang lang, Dimokresi masha ni gaw masing jahkrat da ai lam nnga nna, ahkyak ai dawdan lam ni hpe gam hpawang hta kam da ai majaw, laja lana re ai lam ni byin wa ai. Adip arip re ai lai hpe gang jahkrat kau lu tim, Dimokresi lai de gara hku galai sa wa na ngu ai masing masa nnga ai majaw, Gumshem magam lai nnan bai paw pru wa nga ai.

Teng teng byin lu ai masing masa

Du na ra ai aten hta, masing jahkrat da ai lam nnga ai mung shawa a shamu shamawt lam gaw,

Gumshem magam lai ni hpe rawtmalan ai lam ni hta ahkyak ai hku shang lawm na rai nga ai. Rai ti mung, ya aten hta, Gumshem magam lai hpe jahkrat kau lu ai, tang du dik ai lam hpe sawn yu na matu gara aten hta, mung masa mabyin masa hte mung shawa a myit jasat ni jin jin rai nga na ngu ai hpe sawn dawdan na hte, shamu shamawt ai lam hpe gara hku npawt hpang na ngu ai lam hpe, lata la na matu byin lu nga ai. Dai zawn re mabyin masa lam ni hta, shanglawt lu na tang du ai lam ni hpe lata la na matu, mung shawa a byin nga masa hte atsam marai ni hpe, tengman ai hku dawdan ai lam hta npawt hpang atsawm sha myit yu ai lam ra nga ai.

Marai langai ngai lama ma hpe galaw awng dang mayu ai rai yang, gara hku galaw na ngu ai hpe masing jahkrat ai gaw, hpaji rawng ai lam rai nga ai. Yaw shada ai lam grau ahkyak magang shing nrai, hkrat sum wa yang grau sawng ai mabyin ni hpe hkam sha na rai yang, grau ahkyak ai masing jahkrat na ra nga ai. Zai ladat masing jahkrat ai lam gaw lu la mai ai n-gun atsam mahkra hpe shinggyin nhtan la lu ai hte, tang du dik ai hku asung jashawn lu na lam hpe jat ya nga ai. Ndai gaw Dimokresi shamu shamawt ai lam a matu grau nna teng nga ai. Hpa majaw nga yang n-gun atsam rawng ai Gumshem magam lai hpe jahkrat

kau lu hkra shakut ai lam hta, arung arai n-gun atsam nlaw ai hta n-ga, madi shadaw ai masha ni a matu hkrit tsang ra ai lam nga nga ai. Dai hte shai nna, Gumshem magam lai gaw, htung hte maren arung arai n-gun atsam law law kahkyin n-htan tawn ai n-gun hte, zingri zingrat ai lam ni hpe galaw lu ai atsam marai ni lu nga ai.

Ndai kaw “zai ladat masing jahkrat ai” ngu ai gaw, ya aten kaw na hta, ra sharawng ai htawm hpang na mabyin masa de du wa shangun lu ai shamu shamawt lam hpe sawn yu ai lachyum rai nga ai. Ndai bawng ban ga masat hku nga yang, Gumshem magam lai kaw nna htawm hpang na Dimokresi lai de ngu ai lachyum rai nga ai. Dai yaw shada lam hpe lu na masing hta htung hte maren, dip da hkrum ai mung masha hte shinggyim hpawng hpe n-gun shaja ya nna, Gumshem magam lai hpe n-gun shakya ya na matu, maw mawn tawn ai tsang hte tsang galaw sa wa na kahkyin nhtan da ai shamu shamawt lam ni lawm nga ai. Ndai kaw matsing ra ai yaw shada ai lam gaw, ya nga nga ai Gumshem magam lai hpe jahten na matu sha nre, Dimokresi lai hpe galai bang na matu rai nga ai. Ya nga nga ai Gumshem magam lai hpe jahten na matu sha, yaw shada tawn ai zai ladat kaba gaw kaga Gumshem magam hpe shapraw dat na hpe tsang ra nga ai.

Masing jahkrat ai lam na mayak mahkak ni

Mungkan shara magup na shanglawt lam hpe shadan shaleng ai ni gaw, shanglawt gara hku lu hkra galaw na ngu ai manghkang a n-tsa e, shanhte a atsam mahkra dat nna myit yu ai lam nnga ma ai. Kalang marang chyu sha ndai shanglawt a kasa ninghkrin ni gaw, bungli garai nhpang yang atsawm sha zai ladat masing jahkrat na matu, nachying ahkyak ai lam hpe hkpa la ma ai. Shing rai nna, ndai hpe galoi mung nau n-galaw ma ai.

Hpa majaw dai zawn tinang a masha ni hpe, mung masa shanglawt lam de woi wa na matu myit shingran lu ai masha ni, dai bandung de du lu na matu kup tsup ai zai ladat masing hpe kalang marang sha jahkrat ma ni? Chyahkring hkring ngu na wa, nhtan shai ai Dimokresi hpung ni hta na masha law malawng gaw, zai ladat masing jahkrat ra ai lam hpe nchye na, shing nrail shanhte gaw zai ladat hte myit mang na matu sha, shing nrail shakyang tawn ai lam nnga ma ai. Ndai gaw yak ai lam rai nga ai. Tut e, Gumshem magam lai, sharu shatsang ai hpe hkrum ai hte, hkyak hkyak e galaw ra ai lit ni hte, ka-up tawn ai majaw, rawt malan ningbaw ni gaw zai ladat hte myit mang ai machye machyang hpe galu kaba hkra galaw na matu

shim lam, shing nrai ahkying aten nlu nga ma ai.

De a malai, Gumshem magam ni e galaw hpang dat ai lam ni hpe, majoi bai tai htang dat ai hku sha hkan sa galaw nga ma ai. Dai shaloi nhtan shai ai ni gaw galoi mung, hpang e she bai htang ai maga de rai nga nna, loili lu tawn ai shanglawt ai lam ni shing nrai, shanglawt ai ginra ni hpe makawp maga na hte, dik nna Gumshem magam ni a maden jat sa wa ai uphkan lam hpe, la nyan kau shangun, shing nrai, uphkan ai Atsuya a yaw shada lam nnan ni hta manghkan loili shabyin ya re ai hku sha galaw lu nga ai.

Masha nkau mi hte hpung nkau mi gaw, shanglawt a matu shamu shamawt ai lam hta aten galu nna, damlada ai masing masa ra ai hpe nmu na ma ai. De a malai, shanhte a yaw shada lam hpe n-gun rawng nna ngang kang ai hte aten na hkra galaw da jang gaw, byin wa na re ngu nna a ngawk a ngak re ai hku myit ma ai. Kaga ni gaw, yak hkak ai lam ni ka-ang e shanhte a masa tara ni hte, myit da da ai lam ni hte maren, asak hkrung sakse hkam ai rai yang, dai lam ni hpe hkrang shapraw na matu shanhte dang lu ai made galaw ai rai sai ngu nna myit la ma ai. Shinggyim masha a matu mai kaja ai yaw shada lam ni a matu, hkaw tsun shadan shaleng nna, myit da da

ai lam ni hta sadi dung ai lam ni gaw, shakawn shagrau hpa rai nga ai, raitim dai lam ni gaw Gumshem magam lai hpe jahtum kau nna shanglawt lu na matu nhkum tsup nga ai.

Gumshem magam lai hpe nhtan shai ai kaga masha ni bai rai jang gaw, shanhte lama gasat gala re ai lam hpe law law lu galaw yang, shanglawt gaw lu na re nga na zawn myit na ma ai. Rai ti mung, shawng e tsun sai hte maren, gasat gala re ai lam gaw awng dang lam hpe pahkam nhkam lu nga ai. Shanglawt a malai hkrat sum ai lam, arum ara si hkrung si htan hkrum ai lam, shing nrai la-hkawng yan hpe byin shangun lu nga ai. Byin nga masa law malawng hta Gumshem magam lai gaw gasat gala re ai lam a matu, lakung lakap grau hkum tsup ai hta n-ga, hpyen majan a teng sha byin ai lam ni gaw Dimokresi masha ni a matu nau nkaja nga ai.

Shanhte galaw ai lam ni hpe shanhte “myit hta hkam sha” ai hku hkan sa galaw ai ni mung nga nga ma ai. Raitim, ndai hku hkan sa galaw ai lam ni gaw, tinang myit machyu ai lam sha nrai, dai lam ni gaw shanglawt hte seng ai zai ladat kaba hpe rawt jat shangun na matu lam n maden lu nga ai.

Masha langai ngai a “htoi san ai myit mang lam” hta npawt de ai shamu shamawt lam mung dut dang

ai lam nga ai. Kaja wa ra nga ai gaw, Gumshem magam lai hpe kanawng jahkrat kau na matu ra nga ai “hpang na lagaw lahkam ni” hpe atsawm sha sawn yu ai hta npawt de ai shamu shamawt lam rai nga ai. Zai ladat jep sagawn tawn ai lam nnga yang, rawt malan ningbaw ni hku nna “hpang na lagaw lahkam” hpa rai na ngu ai hpe nchye lu na re, hpa majaw nga yang awng padang lu na matu ra nga ai matut manoi galaw sa wa na lagaw lahkam ni hpe shanhthe atsawm garai nmyit yu lu nga ai. Hpan hpajang chye ai lam hte, htoi san ai myit mang lam ni gaw, grai ahkyak nga ai, Rai ti mung dai ni hpe Dimokresi hpung n-gun ni a zai ladat mabyin masa lam hpe shawng de sit sa wa shangun lu na matu asung jashawn ra nga ai.

Gumshem magam lai hte nhtan shai nna, galaw sa wa lu ai shamu shamawt lam law law nga nga ai hpe atsawm sha dum chye nhtawm, ga ra kaw nna npawt hpang na ngu ai hpe nlu dawdan ai masha nkau mi gaw, mahkra hpe kalangta arau galaw na matu, hpaji jaw ma ai. Dai lam akyu gaw nga nhten raitim, grau nna, n-gun garai nrawng ai sha mu sha mawt lam ni a matu nmai byin nga ai. Bai nna, dai zawn re ai lam gaw gara kaw nna hpang na, shakut shaja ai lam hpe gara kaw madung dat na hte, nlaw nla rai nga ai n-gun atsam ni hpe gara hku asung jashawn na ngu ai

hpe lam n madun lu nga ai.

Kaga masha ni hte u hpung ni gaw masing lama ma jahkrat na ra nga ai hpe mu mada ma ai raitimm, dai lam hpe aten kadun, shing nrai ladat hte seng nna sha myit mang lu ma ai. Shanhte gaw aten galu a matu, masing jahkrat ai lam ra ai shing nrai, byin lu ai ngu ai hpe nmu lu na ma ai. Kalang lang, shanhte gaw zai ladat hku nna myit mang ai hte jep sagawn yu na matu nbyin lu nna, shanhte hkum ni hpe kaji kajaw re ai manghkang ni hte kahtap nna, lam shadam kau ai hte Dimokresi rawtmalan a matu, tinang npawt hpang lu ai ahkaw ahkang hpe magra lu na malai, hpyen wa galaw dat ai hpe hkan shing rau galaw ma ai. Ndai ningbaw ni gaw aten kadun na shamu shamawt lam hta n-gun manu mana dat kau nna, bandung de tutnawng shanang sa wa lu na matu n-gun atsam yawng hpe, lam madun lu ai kaga shamu shamawt lam law law hpe tam sagawn yu na nbyin mat ma ai.

Dimokresi shamu shamawt lam nkau mi gaw, grai kaja ai lam kaga a matu hkyak hkyak na manghkang lam ni hta sha, myit maju jung nga nna, Gumshem magam lai hpe jahkrat kau na matu kup tsup ai zai ladat masing hpe, n jahkrat ai lam mai byin nga ai. Shanhte a kraw kata e, Gumshem magam lai hpe shanhte a atsam hte jahtum kau lu ai ngu ai hpe shanhte

kaja wa nkam ma ai. Dai majaw dai zawn masing jahkrat nna galaw ai lam gaw, myit sumru aten shama ai lam shing nrai, nbyin mai ai lam hpe shaman shakyang ai lam sha re ngu myit la ma ai. Ngang ngang kang kang gaw-gap da ai matse ai Gumshem magam lai ni hpe nhtan shai nna shanglawt a matu, rawt malan ai masha ni gaw, chyahkring hkring sha nachying n-gun ja ai hpyen dap hte, pyada ni hte, hkrum katut ma ai rai nna, Gumshem magam ni gaw shanhte kam ai hku hpa raitim, galaw awng dang lu ai zawn byin nga ai. Myit mada lam kaja wa nlu ai raitim, ndai masha ni gaw tinang a myit hta hkap la kamsham da ai lam hte labau a matu, Gumshem magam lai hpe ninghkap na rai nga ai. Shanhte galoi mung n yin la ai hte, myit hta adum sha n masat la ai raitim, shanhte galaw ai bungli ni gaw, shanhte a matu myit mada shara nnga ai zawn byin nga malu ai. Shing rai, shanhte a matu aten galu na kup tsup ai zai ladat masing jahkrat ai lam gaw manu ndan nga ai.

Zai ladat masing jahkrat na matu dai zawn nbyin lu ai lam ni a mahtai gaw, chyahkring hkring sha laja lana rai wa nga ai. Tinang a n-gun ni yawm mat ai, tinang galaw ai lam ni tang ndu mat ai, n-gun atsam ni gaw, kaji kajaw re ai manghkang ni hta lahpawt lama rai mat ai, akyu nga ai lam ni hpe asung nlu

jashawn ai hte, machyi hkam ai lam ni kaman lila byin mat wa ai. Dimokresi masha ni zai ladat hte masing n jahkrat ai rai yang, shanhte a yaw shada lam ni hpe nlu la na rai nga ai. Ntai nmai di nna masing da nhtawm, kayau kaya re ai shamu shamawt lam ni gaw rawtmalan ai lam kaba hpe shawng de n kanawng lu na rai nga ai. Dai lam gaw, Gumshem magam lai hpe chyawm gaw, shi a uphkang ai lam hte n-gun atsam hpe sha jat la shangun na rai nga ai.

Dai zawn shanglawt a matu kup tsup ai zai ladat masing ni hpe rawt jat hkra nlu galaw ai majaw, Gumshem magam lai ni gaw shanhte byin nga ai hta grau ngang grin ai zawn byin nga ma ai. Shanhte gaw, ra ai hta jan nna shaning law law shing nrai, shining ladaw law law grau nna asak galu taw nga ma ai.

Zai ladat masing jahkrat ai lam na ahkyak ai ga masat mali

Zai ladat hte myit mang ai lam hta npawt nhpang ga masat mali a lachyum hpe asan sha chye na matu ahkyak nga ai.

Zai ladat kaba ngu ai gaw, kahkat ai lam langai mi hta tinang a yaw shada lam ni hpe lu hkra, tam shakut nga ai u hpung langai mi a (sut masa, masha, laikyang, mung masa, kahkyin nhtan ai lam) hte seng nna, lu la

mai ai n-gun atsam mahkra hpe matut mahkai nna lam matsun madun ai myit masa rai nga ai.

Zai ladat kaba gaw, kahkat ai lam hta u hpung a yaw shada lam ni hte n-gun atsam ni hpe, npawt nhpang hku myit maju jung nhtawm, (htung hte maren hpyen majan gasat ai lam shing nrai, gasat gala nre ai hku rawtmalan ai lam zawn re) htap htuk dik ai ladat hpe dawdan ya ai. Zai ladat kaba hpe, masing jahkrat ai hta rawtmalan ningbaw ni gaw, hpyen wa a ntsa e gara shadut shagyeng ai hte, shingkang ka-up ai lam hpe lang na ngu ai hpe sawn dawdan nna, masing jahkrat ra nga ai. Dai hta n-ga, zai ladat kaba hta npawt hpang ai hte de a hpang na rawtmalan shamu shamawt ai lam ni hpe, gara byin mabyin lam hte aten hta galaw yang htap htuk na ngu ai dawdan lam ni lawm nga ai.

Zai ladat kaba gaw, rawt malan ai lam hpe galaw ai hta grau nna, ban hkum da ai zai ladat ni hpe lata la lu na matu, npawt n-hpang hkrang hpe masat tawn nga ai. Zai ladat kaba gaw, laksan hpung ni hpe bungli ni masat ya nna, rawtmalan lam hta lang na matu n-gun atsam ni hpe garan jaw na lam hpe mung, dawdan ya nga ai.

Zai ladat ngu ai gaw, lata tawn ai zai ladat kaba a shangwang kata e shamu shamawt let, kahkat ai lam na laksan yaw shada lam ni hpe kaja dik hkra gara

hku lu galaw na ngu ai myit masa rai nga ai. Zai ladat langai mi hpe sumla ka ai sara a myit masa hte shadawn da nna, zai ladat masing hpe gaw gap hpaji ninghkrin a hkrang sumla (blue print) hte shadawn da nga ai ¹².

Zai ladat hta tinang maga na matu, akyu nga dik nna hpyen wa yu ai shaloi gasat hkat yang sum na re hpe mu mada ai majaw, n ga-sat ai sha asum jaw, na zai ladat mabyin masa hpe galaw shapraw lu hkra, shakut shaja ai lam mung lawm nga ai. Shing nrαι,grau kaja hkra galaw da ai zai ladat mabyin masa gaw, ninghkap ai ni matu, rawtmalan lam hta hkrak sha awng dang shangun na rai nga ai. Zai ladat hta awng padang lu la ai shaloi, kaja ai hku kaning di asung jashawn na ngu ai lam mung lawm nga ai.

Rawt malan ai lam hta lang ai rai yang, zai ladat masing gaw shamu shamawt ai lam gara hku rawt jat wa na hte, yaw shada lam ni hpe lu la hkra (akyu rawng dik ai hku karum lu na matu) kaga hkrai rai nga ai, shi a daw chyen ni hpe gara hku shachyaw na ngu ai npawt nhpang myit mang lam rai nga ai. U hpung nkau mi hpe kaji kajaw re ai shamu shamawt lam ni hta, chye chyang kunglet ai hku asung jashawn ai lam mung lawm nga ai. Lata tawn ai rawtmalan

¹²Robert Helvey, personal communication, 15 August 1993

ladat hpe galaw ai shaloi awng dang na matu ra nga ai lam ni hpe hpaji rawng ai zai ladat masing jahkrat ai hta myit yu ra nga ai. Nbung ai ladat ni gaw ra ai lam ni mung nbung nga ai. "Ra ai lam ni" hpe shatup shadik ai gaw awng dang na matu garai nram nga ai. Dai hta jan ai mabyin lam ni mung ra nga ai.

Zai ladat ni hpe hpaji daw ai shaloi, Dimokresi masha ni gaw shanhte a yaw shada lam ni hpe, asan sha lachyum masat nna, dai ni hpe lu la na matu shakut shaja ai lam ni a tang du ai hpe, gara hku shadawn na ngu ai lam hpe dawdan ra nga ai. Ndai lachyum masat ai lam hte, jep sagawn tawn ai lam gaw, zai ladat shaw ai wa hpe lata tawn ai yaw shada lam shagu hpe lu la na matu, hkrak ra nga ai lam ni hpe ginhka chye shangun nga ai. Ndai asan sha re ai lam hte, lachyum masat ai lam ni gaw, ladat hte seng nna, masing jahkrat ai hta mung, maren sha ra nga ai.

Galaw na ladat ni hte zai ladat hpe hkrang shapraw na matu asung jashawn nga ai. **Ladat ni gaw,** masat tawn ai mabyin masa lam langai mi hta tinang a n-gun atsam ni hpe akyu rawng dik ai hku chye chyang, kunglet ai hte asung jashawn ai lam hte seng nga ai. Ladat langai mi gaw, ban hkum masat tawn ai yaw shada lam langai mi hpe lu na matu, asung jashawn ai ban hkum masat da ai amu langai mi rai

nga ai. Ladat ni hpe lata la na lam hte, zai ladat hkrang shapraw na matu ban hkum masat tawn ai kahkat na tsang langai mi hta lu mai ai kahkat na lam ni hpe kaja dik ai hku kaning di asung jashawn na ngu ai myit masa e, uphkang da nga ai. Tang du dik na matu ladat ni hte zai ladat yaw shada lam ni hpe lu la na lam hpe, myit maju jung let lata la nna, asung jashawn ra nga ai. Zai ladat yaw shada lam ni lu la na lam hpe, madi shadaw ai lam nnga ai ladat a akyu ni gaw, jahtum e lahpawt lama re ai n-gun atsam sha, tai mat na re.

Ning rai, ladat langai gaw, zai ladat langai mi zai ladat kaba hta tup hkrak byin ai zawn, dam lada ai zai ladat langai mi hta tup hkrak re ai ban hkum masat da ai amu langai mi hte seng nga ai. Ladat ni gaw, galoi mung kahkat na hte seng nna, zai ladat hta gaw grau dam lada ai hku myit yu ai lam ni lawm nga ai. Ladat la-ngai mi hpe majan pa shing nrai, shamu shamawt lam langai mi ting hte seng ai zai ladat a daw chyen hku nna sha chye lu nga ai. Ladat ni hpe zai ladat ni hta grau kadun ai aten ladaw a matu, asung jashawn nga ai shing nrai (lamu ga gaw gap da ai hpung) zawn re grau kaji ai gai wang ni shing nrai, grau nlaw ai masha ni shing nrai, grau nna ban hkum masat da ai yaw shada lam ni hta asung jashawn nga

ai. Gasat gala nre ai shamu shamawt lam hta, ladat a yaw shada lam hte, zai ladat a yaw shada lam ni ginhka da ai lam hpe, shamu shamawt lam a matu, lata tawn ai yaw shada lam gaw, kaji ai kun? Shing nrai kaba ai kun? Ngu ai lam e daw chyen hku nna madun dan nga ai.

Htim kahkat ai ladat ni hpe zai ladat yaw shada lam ni lu la na lam hpe, madi shadaw na matu, lata la nga ai. Ladat hte kahkat ai lam ni gaw, hpyen wa hpe ahkyak ai hku adawt kau shangun lu ai mabyin masa lam ni hpe hpan hpajang na matu zai ladat shaw ai wa a lata na lakung lakap ni rai nga ai. Dai re majaw, ladat hte shamu shamawt ai lam hpe masing jahkrat nna hkan sa galaw na matu lit jaw da hkrum ai ni gaw, mabyin masa lam hpe sawn dawdan ai hte, dai lam hta htap htuk dik ai lai ladat ni hpe lata la na matu chye chyang kunglet na grai ahkyak nga ai. Dai lam hta hkan lawm na ni mung, lata tawn ai ladat hte zai ladat ni hpe asung jashawn ai lam hta shaman shakyang da ra nga ai.

Lai ladat gaw alak mi re laknak ni hte, shamu shamawt lam ni hte seng nga ai. Gasat gala nre ai hku rawtmalan ai ladat kata e, (ninghkap n-gun madun ai lam amyu myu, je hpre ninghkap ai lam ni, mung masa ninghkap ai lam hte, dai zawn re lam ni) Daw Kaba

Manga hta madun da sai shamu shamawt lam ni law law lawm nga ai. (Jat bang ai pa lap hpe mung yu u.)

Gasat gala nre ai hku rawtmalan ai lam a matu, lit nga ai hte tang du ai zai ladat masing hpe rawt jat hkra galaw ai lam gaw, zai ladat kaba ni, lai ladat ni hpe, atsawm sha hkrang shalat ai hte lata la ai hta shamyet nga ai.

Ndai bawng ban ai lam na sharin la lu ai lam madung gaw, Gumshem magam lai kaw na shanglawt lu na matu sadi sahka let zai ladat masing jahkrat ai hta, tinang a nyan hpe sawn shingram yu nna, asung jashawn ai lam ra nga ai, ngu ai lam rai nga ai. Nyan rawng ai hku masing jahkrat na matu, nbyin lu ai lam gaw, jamjau ai lam ni hpe byin shangun nna, tinang a nyan hpaji atsam ni hpe tang du ai hku asung jashawn ai lam gaw, shinggyim hpawng hpe shanglawt hte Dimokresi bandung shadaw de sit sa wa shangun na matu tinang a, lu mai ai n-gun atsam ni hpe shadawn sharam ai hku asung jashawn ai zai ladat shamu shamawt lam hpe ka shapraw lu na rai nga ai.

Sanit

Zai ladat masing jahkrat ai lam

Awng dang na matu, gam hpawang ni hpe shajat na matu, rawt malan ningbaw ni gaw, jamjau nga ai masha ni hpe n-gun shaja ya lu nna, Gumshem magam lai hpe n-gun shakya nhtawm jahten kau lu ai hte, ngang grin ai Dimokresi hpe gaw gap lu ai, kup tsup ai shamu shamawt lam a masing hpe galaw shapraw ra nga ai. Dai zawn re shamu shamawt lam a masing hpe lu na matu, mabyin masa lam hte tang du ai shamu shamawt lam hpe lata la lu na ahkaw ahkang ni hpe atsawm sawn dawdan ai lam ra nga ai. Dai zawn re sadi sahka let jep sagawn tawn ai lam kaw na, zai ladat kaba hte shanglawt lu na matu laklai ai shamu shamawt zai ladat ni hpe, galaw shapraw lu nga ai. Shada da matut mahkai nga ai raitim, zai ladat kaba hte shamu shamawt zai ladat ni hpe rawt jat hkra galaw ai lam ni gaw, kaga ga rai nga ai lam lahkawng rai nga ai. Zai ladat kaba hpe rawt jat hkra galaw ngut ai hpan she, shamu shamawt zai ladat ni hpe hkum tsup ai hku rawt jat hkra galaw lu na rai nga ai. Shamu shamawt zai ladat ni hpe zai ladat kaba a yaw shada lam ni lu na matu hte, n-gun shajat ya na matu maw mawn ya ra nga ai.

Rawt malan ai zai ladat hpe rawt jat hkra galaw na matu manghkang lam law law hte, bungli law law hpe myit sawn yu ai lam ra nga ai. Ndai kaw anhte gaw, zai ladat kaba madang hte shamu shamawt zai ladat madang hta, myit yu na matu ra ai ahkyak ai mabyin lam nkau mi hpe ginhka yu na rai nga ai. Rai ti mung, zai ladat masing jahkrat ai lam mahkra gaw, rawt malan masing jahkrat ai ni hku nna, hkrang rai, labau, Atsuya, hpyen dap, htunghking, ngasat ngasa lam, mung masa, myit hpaji, sut masa hte, mungkan hte seng ai mabyin lam ni hpe myit yu ai lam lawm ai kahkat ai lam yawng a mabyin masa hpe, sung sung chye na ai lam ra nga ai. Zai ladat ni hpe rawt malan ai lam langai mi a mabyin masa yawng hte shingdu labau hta chyu sha rawt jat hkra galaw lu nga ai.

Npawt nhpang ahkyak lam hku nna, Dimokresi ningbaw ni hte zai ladat masing jahkrat ai ni gaw, yaw shada lam ni hte rawt malan na lam ahkyak n ahkyak ngu ai hpe, sawn dawdan mayu na ma ai. Yaw shada lam ni gaw, rawt malan ai lam kaba hte ging dan ai kun? Hpa majaw rai kun? Rawt malan ai lam a yaw shada lam majing hpe sawn dawdan na nachying ahkyak nga ai. Ndai kaw Gumshem magam lai hpe gumlau jahkrat kau shing nrai, ya nga nga ai Gumshem magam ni hpe la kau ai hte sha, nram ai ngu nna anhte

dang rang saga ai. Ndai kahkat ai lam ni hta yaw shada ai lam gaw, Dimokresi lai hku uphkan ai Atsuya hte hpawn, re ai shanglawt ai shinggyim hpawng hpe gaw gap na matu rai ra ai. Ndai lam hpe asan sha chye na ai lam gaw, zai ladat kaba hte, de a hpang e pru wa ai laksan zai ladat ni hpe rawt jat hkra galaw ai lam hpe hkang ya na rai nga ai.

Grau nna, zai ladat shaw ai ni gaw lawu e madun da ai zawn re npawt nhpang ga san law law hpe htai ra na ma ai:

- * Shanglawt ai lam lu na matu mayak mahkak madung ni gaw hpa rai ta?
- * Hpa baw mabyin lam ni gaw shanglawt ai lam hpe lu hkra shaloi ya na rai kun?
- * Gumshem magam lai a n-gun madung ni gaw hpa rai ta?
- * Gumshem magam lai a n-gun kya ai lam amyu myu gaw hpa rai ta?
- * Gara madang du hkra Gumshem magam lai a n-gun atsam npawt nhpang ni gaw hten run lam hpe hkrum hkra lu ai kun?
- * Dimokresi hpung ni hte mung shawa a n-gun ni gaw hpa rai ta?
- * Dimokresi hpung ni hte mung shawa a n-gun kya ai lam ni gaw hpa rai kun? Dai ni hpe gara

hku sharai la na rai ta?

- * Kahkat ai lam hta, ya hkyak hkyak nlawm ai, Gumshem magam lai shing nrai, Dimokresi shamu shamawt lam hpe karum nga ai shing nrai, karum wa na lapran hpung ni a madang gaw hpa rai ta? Shanhte gara hku galaw lu na i?

Galaw ai ladat hpe lata la na lam

Zai ladat kaba madang hta, masing jahkrat ai ni gaw htawm na kahkat ai lam hta asung jashawn na matu rawt malan ai lam madung hpe lata la na ra nga ai. Htung hte maren hpyen majan gasat ai lam, Guerrilla lai hku gasat ai lam, mung masa ninghkap ai lam, zawn re hte kaga lam ni, rawt malan ladat law law a akyu rawng ai lam ni hte dut dang ai lam ni hpe sawn dawdan ra nga ai.

Ndai hpe lata ai lam hta masing jahkrat ai ni gaw, lawu na zawn re manghkang lam ni hpe myit yu ra na re. Lata la ai rawt malan lam gaw Dimokresi masha ni a atsam marai kata e rai nga ai kun? Lata la ai ladat gaw dip hkrum nga ai mung masha ni a n-gun atsam ni hpe asung jashawn ai kun? Dai ladat gaw Gumshem magam lai a n-gun kya ai lam ni hpe shading ai kun? Shing nrai dai gaw Gumshem magam lai a n-gun ja dik ai shara ni hpe adawt ai kun? Dai lam ni

gaw Dimokresi masha ni hpe tinang a atsam hta shamyet wa hkra, karum ai kun? Shing nrai, lapran hpung ni shing nrai maigan kaw na jaw ya ai ni hpe kam hpa shangun ai kun? Dai lam hpe asung jashawn let Gumshem magam lai ni hpe jahkrat kau lu ai lam ni matsing da ai nga ai kun? Galaw hkyen nga ai kahkat ai lam hta dai lam ni gaw, hkala nba lam hte hten run ai lam hpe shajat shing nrai, shayawm na kun? Gumshem magam lai hpe jahtum kau na matu, awng dang ai ngu ga, dai lata la ai lam ni gaw rawt malan ai kaw na paw pru wa ai Atsuya a ntsa e hpa baw akyu shapraw lu na kun? Akyu nhtang hku jaw ya na re ngu sawn dawdan lu ai shamu shamawt lam ni hpe, rawt jat hkra galaw da ai zai ladat kaba hta nmai shalawm na re.

Shawng na Daw kaba ni hta mung masa ninghkap ai lam gaw, kaga rawt malan ladat ni hta daw yang, ahkyak ai akyu ni hpe jaw ya ai ngu nna anhte dang rang saga ai. Zai ladat shaw ai ni gaw, shanhte a kahkat ai hte seng ai mabyin masa hpe jep yu nna, mung masa ninghkap ai lam gaw lahta na ga san ni hpe kaja ai mahtai ni jaw lu ai kun? Dawdan na ra nga ai.

Dimokresi a matu masing jahkrat ai.

Gumshem magam lai hte nhtan shai nna, zai ladat

kaba a yaw shada lam gaw, Gumshem magam ni hpe jahkrat kau na matu sha nre ai, Dimokresi lai hpe galai bang nna, Gumshem magam lai nnan npaw pru lu hkra, galaw na matu re ai lam hpe myit dum ra nga ai. Ndai yaw shada lam ni hpe galaw awng dang lu na matu lata la ai rawt malan lam ni gaw, shinggyim hpawng hta tang du ai, ahkang aya garan jaw ai lam hpe, galai ai hta akyu jaw ra nga ai. Gumshem magam lai npu e mung, masha hte shinggyim hpawng a gaw gap da ai hpung ni gaw, n-gun nau kya nna Atsuya gaw, n-gun nau ja nga ai. Ndai zawn daw nhking ai lam hpe galai ai lam nnga yang, nnan paw pru ai uphkang ai ni mung, shanhte ra sharawng yang, dingsa ni zawn Gumshem mayu ai daram Gumshem lu nga ai. Dai majaw “Hkaw kata na gumlau rawt ai lam” shing nrai ahkang aya dagup kashun la ai lam hpe nmai hkap la nga ai.

Daw kaba manga hta bawng ban sai hte maren, mung masa ninghkap ai lam gaw, Gumshem magam lai hpe nhtan shai let shinggyim hpawng hpe jasu nhtan ai lam hku nna tang du ai ahkang aya hpe, grau tara rap ra ai hku garan jaw ai lam hpe akyu jaw nga ai. Ndai galaw ai ladat gaw lam law law hku byin pru nga ai. Gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam a atsam rawt jat ai ngu ai gaw, Gumshem magam lai a gasat gala, adip arip re ai lam gaw, mung masha ni

hta jahkrit shama ai hte du ngu madat mara ai lam hpe aloi sha nbyin shangun lu sai ngu ai lachyum rai nga ai. Gumshem magam ni a ahkang aya hpe ninghkap na hte, kalang lang hkum kau na n-gun atsam rawng ai ladat lam ni, mung masha ni a lata hta nga nga sana rai nga ai. Dai hta n-ga, mung masa ninghkap ai lam hku mung masha ni a n-gun atsam hpe jasu nhtan ai lam gaw, shinggyim hpawng na laksan rai nga ai, gaw gap da ai hpung ni hpe n-gun shaja ya na rai nga ai.

Tang du ai ahkang aya hpe kalang mi lang yu ai mahkrum madup hpe, lawan n malap lu nga ai. Rawt malan lam hta lu la ai hpaji hte, chye chyang kunglet ai lam gaw, mung masha ni hpe bai du na Gumshem magam ni e, aloi ali sha dang sha ai lam hpe n shabyin sana rai nga ai. Ndai ahkang aya matut mahkai ai lam hta htawt galai wa ai lam gaw, jahtum e ngang grin ai Dimokresi shinggyim hpawng hpe gaw gap ai lam grau byin shangun lu na rai nga ai.

Maigan na karum ai lam

Zai ladat kaba hpe hkyen lajang ai lam a daw chyen hku nna, Gumshem magam lai hpe zang ayai shangun na matu, kata na rawt malan lam hte maigan na shagyeng ai lam ni gara hku shang lawm na ngu ai

hpe sawn dawdan ra nga ai. Ndai jep sagawn tawn ai lam hta, rawt malan lam a n-gun madung gaw, mung kata kaw na rai ra ai ngu nna anhte dang rang saga ai. Mungkan na madi shadaw ai lam pru wa ai made mung, kata na rawt malan lam e myit sharawt ya dat ai lam sha rai na rai nga ai.

N-gun shajat ya ai lam kaji hku nna, shinggyim masha a akyu lam, jaw ai njaw ai hte seng ai lam hte, nawku kamsham ai lam ni hpe npawt nhpang shatai let Gumshem magam lai hte nhtan shai ai mungkan shawa a myit mang lam hpe jasu sharawt na matu shakut shaja lu nga ai. Gumshem magam lai hte nhtan shai nna, mungkan mungdan ni hte matut mahkai ai lam, mung masa lam, hte sut masa lam hku pat shadang ai lam hpe, Atsuya ni hte mungkan hpung ni kaw na lu la hkra shakut lu nga ai. Ndai ni gaw sut rai ni hte hpyen rai laknak ni hpe pat shadang ai lam, mungdan shada matut mahkai ai madang hpe shagrit kau ai lam shing nrai, matut mahkai ai lam hpe dawm kau ai lam, sut masa lam hku karum madi shadaw ai hpe pat shadang ai hte, Gumshem magam lai hku uphkan ai mungdan e, ja gumhpraw arang bang ai hpe hkum shingdan ai lam, Gumshem magam lai hku uphkan ai Atsuya hpe mungkan hpung amyu myu hte, Mungkan Wunpawng hpung ni kaw na shapraw kau

ai lam zawn re lam amyu myu rai nga ai. Dai hta nga, jagumhpraw hte matut mahkai lam hta karum ai lam zawn re mungkan kaw na karum ai lam hpe, Dimokresi hpung ni hpe ding tawk jaw ya lu nga ai.

Zai ladat kaba hpe hkrang kasi shapraw ai lam

Byin nga ai masa lam hpe sawn dawdan ai lam, galaw na ladat hpe lata la ai lam hte, maigan na gara hku shang lawm karum lu na lam hpe dawdan ai lam ni a hpane, zai ladat kaba hpe masing jahkrat ai ni gaw, kahkat ai lam hpe kaja dik ai hku kaning di woi awn galaw sa wa na ngu ai hpe hkrang kasi ka shapraw na ra nga ai. Ndai dam lada ai masing gaw ya aten kaw nna npawt hpang nhtawm, hpang na shanglawt ai lam hte, Dimokresi lai hpe, gaw gap ai aten du hkra, gungdam nga ai. Zai ladat kaba hpe hkrang kasi shapraw ai hta, ndai masing jahkrat ai ni gaw, shanhte hkum ni hpe ga san amyu myu san na ra nga ai. Lawu na ga san ni gaw (shawng na hta grau laklai ai lam hku) mung masa ninghkap ai lam hku rawt malan na matu zai ladat kaba hpe, hkrang kasi shapraw ai lam hta myit yu ra ai lam ni hpe tang madun nga ai:

Gumshem magam lai hpe, gara hku jahtum kau nna, Dimokresi hpe gara hku galai bang na, ngu ai

hte seng nna, dam lada dik ai myit masa gaw hpa rai ta?

Aten galu na rawt malan ai lam hpe kaja dik gara hku hpang na? Dip da hkrum ai mung masha ni nnan hpang ai shaloi kaji sha re ai hku raitim, Gumshem magam lai hpe share ninghkap na matu ra nga ai, tinang hkum hpe kam ai myit hte n-gun hpe gara hku kahkyin mahkawng la lu na i? Nh pawm lawm ai lam hte, ninghkap ai lam hpe asung jashawn lu na matu, mung masha a atsam hpe aten ladaw hte mahkrum madup hku nna, gara hku jat la lu na i? Shinggyim hpawng a ntsa e Dimokresi lai hku uphkanh ai lam hpe bai lu la na hte Gumshem magam lai hpe, ban shadang na matu shamu shamawt ai lam ni a yaw shada lam ni gaw hpa baw rai na kun?

Shanglawt ai lam hpe gaw gap na matu, rawt malan ai lam hta asung jashawn lu ai Gumshem magam lai hta asak hkrung nga ai laksan gaw gap da ai hpung ni nga ai kun? Shinggyim hpawng na hpa baw hpung ni hpe Gumshem magam ni a tek jum ai kaw na, bai lu la na kun? shing nrai, Gumshem magam lai naw matut nga ai raitim, Dimokresi masha ni gaw, shanhte ra nga ai lam ni hpe galaw na matu hte, Dimokresi gai wang ni hpe gaw gap na matu hpa baw hpung ni hpe nnan shalat shapraw ra na kun?

Rawt malan ai lam hta kahkyin nhtan ai n-gun hpe gara hku rawt jat shangun lu na kun? Shang lawm ai ni hpe, gara hku shaman shakyang na kun? Rawt malan nga ai laman (jagumhpraw, lakung lakap) hpa baw n-gun atsam ni ra na kun? Mung masha hpe kahkyin nhtan ai hta hpa baw masat kumla ni akyu pru dik na kun?

Hpa baw shamu shamawt lam hte, gara madang ni hta, Gumshem magam ni a n-gun atsam npawt nhpang ni hpe, lang hte lang, loi jat jat di nna shayawm mat wa nna, dan di kau ya lu na rai kun? Rawt malan nga ai mung masha ni arau kalangta ninghkap ai lam hpe matut manoi shakut shaja let, ra nga ai gasat gala nre ai tara hpe hkansa makawp maga nga lu hkra, gara hku galaw lu na rai kun? Rawt malan nga ai aten laman shinggyim hpawng gaw, tinang a npawt ra nga ai lam ni a matu gara hku matut galaw na kun? Kahkat nga ai ka-ang e, ngasat ngasa lam hta tara hkan sa ai lam hpe gara hku makawp maga da lu na kun? Awng padang lu na ni wa ai shaloi, Dimokresi rawt malan lam gaw, galai shai sa wa ai lam, amanen sha byin lu na matu, Gumshem magam lai a hpang na shinggyim hpawng a hpung ni hte seng ai npawt nhpang ni hpe gara hku matut gaw gap lu na kun?

Gumshem magam lai ni hpe, nhtan shai ai

shanglawt shamu shamawt lam shagu hta, zai ladat masing jahkrat na matu ka lajang da ai hkrang kasi langai mi mung nnga ai lam hte, hpan hpajang la na matu mung, nmai byin ai lam hpe myit dum ra nga ai. Gumshem magam lai hpe jahkrat kau nna Dimokresi lai hpe gaw gap na matu, rawt malan ai lam shagu gaw, shai na rai nga ai. Gara mabyin masa lam lahkawng raitim, rau rai bung na nrai nga ai. Gumshem magam lai shagu hta hkumding dek hku nna, laklai ai lai kyang ni nga nna, shanglawt ai lam hpe tam ai mung masha ni a atsam ni mung, shai na rai nga ai. Mung masa ninghkap ai lam a matu zai ladat kaba hpe, masing jahkrat ai ni gaw, shanhte a laklai ai kahkat lam a mabyin masa hpe sha n-ga, shanhte lata la ai rawt malan lam hpe mung sung sung chye na ai lam ra nga ai.¹³

Rawt malan ai lam hte seng ai zai ladat kaba hpe, atsawm sha masing jahkrat ngut ai hpan, dai hpe yawng chye hkra galaw na lam nga nga ai. Shanglawm na matu ra nga ai, mung masha law law gaw, myit

¹³Hkaja na matu hpaji jaw tawn ai laika ni gaw, Gene Sharp, *The politics of Novident Action* Peter Ackerman and Christopher kruegler, *strategic Novident Conflict* (Westport, Connecticut: Praeger, 1994).

masa hte laklai ai matsun ni hpe chye na ai rai yang, grau myit lawm ai hte, galaw lu na rai nga ai. Ndai zawn chye na ai lam gaw, shanhte a myit jasat hpe grai kaja ai hku akyu jaw nna, shanhte hpe myit lawm ai hku shang lawm shangun ai hte, htap htuk ai hku galaw hkawmsa shangun na rai nga ai. Zai ladat kaba a hkrang ntsa lam hpe, Gumshem magam ni mung chye na wa na rai nna, ndai zawn ahkyak ai hkrang kasi hpe chye tawn ai lam gaw, shanhte hpe adip arip re ai lam hta nau wa n matse shangun na rai nga ai. Hpa majaw nga yang dai zawn matse ai lam gaw, mung masa lam hku shanhte hpang de bai nhtang hkra wa shangun ai hpe chye tawn na rai nga ai. Zai ladat kaba a laklai ai lam ni hpe chye na tawn ai lam gaw, Gumshem magam ni a maga na masha ni hpe, hpung garan wa ai lam hte nhtan shai ai ni maga de kap wa ai lam ni hpe byin shangun lu nga ai.

Gumshem magam lai hpe jahkrat kau nna, Dimokresi lai hpe gaw gap na matu, zai ladat kaba hpe kalang mi hkap la ngut ai hpang, Dimokresi maga na hpung ni gaw dai hpe ding yang asung jashawn mat wa na ahkyak nga ai. Grai taw ai mabyin masa lam hta sha nrai yang, rawt malan ai lam hpe zai ladat kaba kaw na nmai yit nga ai. Lata la tawn ai zai ladat kaba hpe njaw ai hku myit la kau hkrup sai ngu ai hte

seng nna, sakse law law nga wa ai shaloi shing nrai, rawt malan ai lam a mabyin masa lam ni npawt nhpang hta galai shai mat ai shaloi, masing jahkrat ai ni zai ladat kaba hpe galai ra wa na re. Dai shaloi pyi gaw, npawt nhpang bai sawn dawdan ai lam ngut nna, grau nna hkum tsup ai zai ladat kaba masing nnan hpe galaw nna hkap la ngut ai hpang she, dai zawn galai kau na mai nga ai.

Shamu shamawt zai ladat masing jahkrat ai lam

Gumshem magam lai hpe jahtum nna, Dimokresi lai hpe gaw gap na matu, maw mawn da ai zai ladat kaba gaw, kade wa mi hkrak ai raitim, zai ladat kaba gaw shi hkrai hkrang n shapraw lu ai. Gumshem magam ni a n-gun atsam hpe jahten sharun na matu yaw shada tawn ai shamu shamawt lam kaba ni hpe, lam madun na laksana zai ladat ni hpe galaw shapraw ra nga ai. Ndai zai ladat ni gaw, Gumshem magam ni a Atsuya hpe ahkyak ai shara hta, adawt na matu ladat shaw kahkat ai lam ni hpe bai bang shalawm nna, lam madun na rai nga ai. Zai ladat shagu a yaw shada lam ni hpe lu la na matu, galaw na ladat hte zai ladat ni hpe atsawm sha lata la ra nga ai. Ndai kaw bawng ban ai lam gaw zai ladat madang hpe chyu sha madung

dat tawn nga ai.

Shamu shamawt ai lam kaba hpe, masing jahkrat ai ni gaw, zai ladat kaba hpe masing jahkrat ai ni zawn, shanhte lata tawn ai rawt malan ladat a galaw sa ai sat lawat ni hpe atsawm sha chye na ra nga ai. Hpyendu ni gaw, hpyen zai ladat shaw na matu hpyen dap gaw gap tawn ai hkrang ladat ni, htaw wa htaw sa guji guyang, machyu pala, lamu ga ginra hte, dai zawn re lam ni hpe chye ra ai hte maren, mung masa ninghkap ai lam hpe masing jahkrat ai ni mung, gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam a masa hte, zai ladat tara ni hpe chye ra nga ai. Dai raitim pyi gaw, gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam, ndai laika hta hpaji jaw da ai lam ni hpe myit maju jung ai lam hte, ndai kaw na ga san ni a mahtai ni gaw, shanhte hkrai zai ladat ni hpe shapraw na nrai nga ai. Rawt malan lam a matu zai ladat ni hpe hkrang kasi shapraw ai lam gaw, hpaji hparat hkum ai hku hpan hpajang ai lam naw ra nga ai.

Laksan lata la ai rawt malan shamu shamawt lam ni hte, aten galu hta rawt jat wa na shanglawt rawt malan lam a matu, zai ladat masing jahkrat ai hta, mung masa ninghkap ai lam hpe zai ladat shaw ai ni gaw, manghkang lam amyu myu hpe myit yu na ra nga ai.

Dai hta lawu na lam ni lawm nga ai:

- * Shamu shamawt lam a laksan yaw shada lam ni hte, zai ladat kaba hpe hkrang shapraw na matu shanhte a karum ai lam ni hpe sawn dawdan ai lam.
- * Lata tawn ai zai ladat ni hpe hkrang shapraw ai hta, asung jashawn lu ai laksan zai ladat ni shing nrai, mung masa laknak ni hpe myit yu na lam. Zai ladat shamu shamawt ai lam langai mi a masing kata e, Gumshem magam lai a n-gun atsam npawt nhpang ni hpe shagyeng na hte, ban shadang lu na matu hpa baw ladat kaji masing ni hte galaw ai lai ladat ni hpe, asung jashawn yang mai na ngu ai hpe dawdan na ra nga ai. Atsawm sha lata la nna, hkrang shapraw ai lahkam kaji ni a majaw, yaw shada lam kaba ni hpe lu la ai lam byin pru wa ai hpe myit dum na ra nga ai.
- * Sut masa manghkang ni hpe, ra ahkyak ai, mung masa rawt malan lam hte gara hku matut mahkai na ngu ai hpe dawdan na? Lama sut masa manghkang ni gaw, rawt malan ai lam hta ahkyak madung tai na rai yang, sut masa lam hte seng nna myit machyi ai lam ni hpe, Gumshem magam lai hte, jahtum kau ai hpang

e, sharai la lu ai ngu ai hpe sadi ra ai. Dai nrai yang, Dimokresi shinggyim hpawngde, galai sa wa nga ai aten ladaw laman e, mahtai ni hpe lawan nlu jaw yang, myit daw hten ai myit ndik ai lam ni byin pru lu nga ai. Dai zawn myit daw hten ai lam ni gaw, sut masa ruyak kyindut lam ni hpe jahtum kau na matu, ga sadi jaw ai Gumshem magam ni a n-gun atsam ni rawt wa na lam hpe shaloi ya na rai nga ai.

- * Rawt malan ai lam hpe npawt hpang na matu, kaning re woi awn hkrang hte matut mahkai ai lai, kaja dik rai na hpe tau nna dawdan na lam. Rawt malan ai ni hte mung shawa hpe matut manoi lam madun lu na matu, rawt malan nga ai laman kaning re dawdan lam ni hte matut mahkai ai lam ni byin lu na kun?
- * Mung masha, Gumshem magam ni a hpyen hpung ni hte, mungkan Shilaika ni hpang de, rawt malan shiga matut mahkai ai lam. Awng dang ai lam hpe shana shabra ai lam ni hte, shiga shana ai lam ni gaw, galoi mung byin ai hte tup hkrak rai ra ai. Jat nna tsun ai lam ni hte, nteng nman ai hku arawng mala ai lam ni gaw, rawt malan a kam ging ai lam hpe jahten sharun ya na ra ai.

- * Du na ra ai kahkat ai aten ladaw laman hta, tinang a masha ni a ra kadawn ai lam ni hpe, jahpring ya na matu, tinang atsam hta shamyet nna kaja ai hku hkansa galaw ai ngasat ngasa lam, hpaji hparat, sut masa hte, mung masa magam bungli ni a matu, masing ni. Dai magam bungli ni hpe rawt malan bungli ni hta ding tawk nshang lawm ai masha ni hpe woi awn sha-ngun lu ai.
- * Laksan shamu shamawt ai lam shing nrai, shanglawt a matu rawt malan ai lam hpe, madi shadaw na matu, maigan na hpa baw karum ai lam ra na kun? Ngu ai hpe dawdan na lam. Kata na rawt malan lam hpe kam nmai ai, maigan na mabyin lam ni hta shamyet shanat ai lam nbyin shangun ai sha, maigan na karum ai lam hpe kaja dik gara hku jasu nhtan la nna, asung jashawn na kun? Atsuya nre ai hpung ni (ngasat ngasa lam shamu shamawt lam ni, nawku makam masham shing nrai, mung masa u hpung ni, amu galaw hpung ni) Atsuya ni hte, Mungkan Wunpawng Hpung hte, de a u hpung amyu myu zawn re maigan hpung ni hta na, gara mahtang grau karum lu ai hte, karum na matu htap htuk dik rai na ngu ai hpe myit yu ra nga ai.

Dai hta n-ga, Gumshem magam lai hku uphkang ai lam ni hpe, mung shawa hku nna rawt malan nga ai laman, tara hkansa ai lam hpe makawp maga na hte, tinang a hpung ni a ngasat ngasa lam hta ra nga ai lam ni hpe, jaw ya lu na matu rawt malan masing jahkrat ai ni gaw, ra ai magam bungli ni hpe galaw ra nga ai. Ndai gaw shanglawt ai Dimokresi hkrang hpe shalat nna kaja wa ra nga ai lam ni hpe jahkum shatsup ya ai sha n-ga, kasu kabrawng ai hte tara nhkungga ai lam hpe, jahkring na matu matse ai hku adip arip di ai lam ra ai nga nna, tsun ai lam a kam ging ai lam hpe shayawm kau na rai nga ai.

Nhpawm lawm ai myit masa hpe shachyam shabra ai lam

Gumshem magam lai hpe nhtan shai ai mung masa ninghkap ai lam awng dang na matu, mung masha ni gaw nhpawm lawm ai myit masa hpe chye na tawn na ra ahkyak nga ai."Woi Madu" maumwi hta shaleng tawn ai hte maren (Daw Masum hpe yu u) npawt nhpang myit masa gaw loi nga ai. Adip arip rai nga tim, dip da hkrum ai ni law malawng matut nna hpawm lawm na matu, ningdang ai lam hpe na na lu galaw ai rai yang, adip arip re ai lai gaw n-gun kya wa nna jahtum e, hten run mat na rai nga ai.

Gumshem magam lai npu e, nga nga ai masha ni hku nna ndai myit masa hpe npawt nhpang lam amyu myu kaw nna, chye mawn nga chyalu rai na re. Dai rai tim, Dimokresi hpung ni gaw nhpawm lawm ai myit masa hpe, da sang shachyam shabra nna yawng e hkap la hkra galaw ra nga ai.”Woi Madu” maumwi, shing nrai, dai hte bung ai maumwi hpe shinggyim hpawng ting chyam hkra, shabra ra nga ai. Dai zawn re maumwi hpe aloi sha chye na nga ai. Nhpawm lawm ai myit masa hpe kalang mi chye na tawn jang, mung masha ni gaw du na ra ai aten hta, Gumshem magam lai hpe nhpawm lawm na matu saw shaga ai lam a lachyum hpe, chye na na rai nga ai. Mabyin masa lam nnan ni hta shanhte gaw ndang hti, nhpawm lawm ai lam amyu myu hpe tinang dai kalang dat myit shapraw lu na rai nga ai.

Gumshem magam lai ni a npu e nga nga ai shaloi, myit masa ni, shiga ni hte, rawt malan matsun ni hpe matut mahkai na matu shakut ai lam, yak hkak ai lam ni hte, hkrit tsang ra ai lam ni nga ai raitim, Dimokresi masha ni gaw ndai hpe chyahkring hkring sha byin lu hkra, galaw ma ai. Nazi hte Kunmyunit up ai npu e pyi gaw, rawt malan ai ni a matu, kaga masha ni hte sha nrai, mung masha ni hte, tara nshang ai Shilaika ni, shabra ai laika ni, laika buk ni, hpang jahtum na

shaning ni hta Audio hte Video Cassettes ni hte matut mahkai ai lam byin lu nga ai.

Shawng nnan masing jahkrat da ai zai ladat a akyu hte, rawt malan a matu lam matsun ni hpe hkyen lajang nna shabra lu ai. Ndai ni gaw mung shawa ni ninghkap ai hte nhpawm lawm ai lam hpe galaw lu ai manghkang ni hte, mabyin masa ni hpe madun lu nna, gara hku galaw na ngu ai hpe madun dan lu nga ai. Shaloi, lama Dimokresi lam woi ai ni kaw na matut mahkai lam di mat nna matsun ai lam ni hpe nlu shapraw shing nrai, nlu la rai mat tim pyi gaw, mung shawa gaw ahkyak ai manghkang lam nkau mi hta gara hku galaw sa na ngu ai hpe chye na rai nga ai. Dai zawn lam matsun ai lam ni gaw amying hten lu ai bungli ni hpe galaw wa hkra myit achyaw sharawt ya na matu, mung masha pyada ni e, galaw shapraw ai sawt ai “rawt malan matsun ni” hpe ginhka chye na matu san dinglik ai lam hpe mung jaw ya na rai nga ai.

Adip arip lam hte dai hpe matai htang ai lam ni

Zai ladat masing jahkrat ai ni gaw, Dimokresi rawt malan shamu shamawt ai lam ni hpe, Gumshem magam lai gaw gara hku htang na hte, adip arip di na, grau nna gasat gala nre ai hku galaw hkyen ai lam ni hpe

sawn dawdan ra na rai nga ai. Du ngu nna madat mara nr ai ai sha, nden jat nna adip arip rai wa na lam ni hpe gara hku jan lu na, gara hku tai na, shing nr ai koi kau na ngu ai hpe, dawdan na ra nga ai. Ladat lam hku nga yang, laksanakan lam ni a matu, mung masha ni hte rawt malan ai ni hpe, shanhte shang lawm ai lam hta hkrit tsang ra ai lam ni nga ai hpe chye lu hkra, byin mai ai adip arip lam ni hte seng nna htap htuk ai hku sadi jaw yang mai nga ai. Lama adip arip re ai lam gaw laja lana rai wa na rai yang, hkala nba hkrum ai rawt malan ai ni a matu tsi mawan karum ai lam hpe hkyen lajang da ra nga ai.

Adip arip re ai lam hpe htang tawn let zai ladat shaw ai ni gaw, shamu shamawt ai lam shing nr ai, shanglawt ai lam a yaw shada lam hpe lu la na matu akyu nga ai raitim, matse ai adip arip lam hpe nau n shabyin na zawn re ladat ni hte lai ladat ni hpe asung jashawn lu hkra tau hkrau nna myit tawn yang kaja na rai nga ai. Ga shadawn, ladu lai ai Gumshem magam lai ni hpe nhtan shai ai hku lam nmaw hkan, shawa n-gun madun ai lam hte, yan hkawm dan ai lam ni gaw laklai nga ai raitim, dai ni gaw shawa n-gun madun ai, hkying mun hpe si hkrung si htan byin shangun lu nga ai. Dai zawn shawa n-gun madun ai ni hpe manu jahpu, manu mana jaw shangun ai lam gaw

kaja wa nga yang, masha hkum shagu tinang a nta e nga nga ai lam, ninghkap n-gun madun ai lam, shing nrai Atsuya magam gun ai masha law law a nhpawm lawm ai lam ni daram, Gumshem magam lai a ntsa e shagyeng ai lam hpe nlu galaw nga ai.

Lama, zai ladat yaw shada lam langai ngai a matu, hkala nba law law hkum mai ai, jahte tam ai rawt malan shamu shamawt lam hpe galaw ra ai nga nna, tang shawn ai lam nga wa yang, dai zawn tang shawn ai lam a manu jahpu hte lu la na akyu hpe grai sadi sahka ai hte myit yu ra nga ai. Rawt malan nga ai laman, mung masha ni hte rawt malan ai ni gaw tara hkan ai hte gasat gala nre ai arawn alai hte hkawm sa lu na kun? Shanhte gaw gasat gala rai wa na matu, jahte tam ai lam ni hpe manga kau lu na kun? Zingri zingrat rai nga tim, gasat gala nre ai tara hpe hkan sa let rawt malan ai lam hpe makawp maga da lu hkra gara hku galaw na ngu ai lam ni hpe, masing jahkrat ai ni myit yu ra nga ai. Ga sadi tawn da ai lam ni, yaw shada lam hte seng nna shana shabra ai lam ni, hkan sa ra ai tara hte seng ai laika ni, shawa n-gun madun ai shaloi na hpareng ni, hte gasat gala re ai lam hpe ra sharawng ai masha ni hte u hpung ni hpe nhkap la ai lam zawn re lam ni byin lu na tang du na kun? Ningbaw ni gaw shawa n-

gun madun ai ni hpe gasat gala rai wa hkra, myit achyaw sharawt ya na matu shang lawm nga ai masha, kin yu ni hpe galoi mung maja let yu ra nga ai.

Zai ladat masing hpe htep lahti hkan sa ai lam

Kalang mi ngang kang ai zai ladat masing hpe jahkrat ngut sai hpang, Dimokresi hpung ni gaw shanhte a shamu shamawt ai lam kaba hpe, hpa n ahkyak ai manghkang ni hta maju jung shangun nna, shamu shamawt lam a zai ladat kaba hte zai ladat kaw nna, hka wa na matu, Gumshem magam ni a shamu shamawt ai lam kaji ni hte shalen ai hta nmai hkan nang nga ai. Bai nna, Gumshem magam lai a zingri zingrat ai lam nnan ni a majaw, dai aten na myit shamu shamawt ai lam ni a jaw e, Dimokresi rawt malan ai lam hpe shi a zai ladat kaba shing nrai, shamu shamawt lam a zai ladat kaw nna nmai yit shangun nga ai. Dimokresi hpung ni hpe shanhte atsawm sha npawt gaw da ai masing hpe kabai kau na matu hte, Gumshem magam ni shanhte hpe aloi sha dang kau lu na matu gasat gala re ai lam hpe pyi galaw wa hkra, zingri zingrat ai lam hpe da sang galaw dat ai rai na re.

Npawt nhpang jep sagawn tawn ai lam gaw, ngang kang nga ai ngu nna dawdan lu nga dingsa, Dimokresi ra sharawng ai hpung ni a bungli gaw, n-gam langai hpang langai shawng de shanang sa wa ra nga ai. Ladat ni hte hkyak hkyak na yaw shada lam ni hta galai shai wa ai lam gaw, pru wa na rai nna, ningbaw kaja ni gaw ahkaw ahkang ni hpe asung jashawn na matu galoi mung jin jin rai nga na re. Ndai sharai la ra ai lam ni hpe, zai ladat kaba a yaw shada lam ni shing nrail, laksan shamu shamawt ai lam a yaw shada lam ni hte, nmai shanut kau nga ai. Lata tawn ai zai ladat kaba hte laklai ai shamu shamawt lam ni a zai ladat ni hpe atsawm sha hkrang shapraw ai lam gaw, awng dang ai lam hpe akyu kaba jaw na ra ai.

Matsat

Mung masa ninghkap ai lam hpe akyu jashawn ai lam

Mung masha ni n-gun atsam nga dum ai hte, hkrit kamyin ai mabyin masa lam ni hta, mung masha ni npawt hpang ai shamu shamawt lam ni gaw nau wa hkrit tsang shara nga na hku hte, tinang myit hpe kam ai lam gaw, sharawt ai hku galaw na ahkyak nga ai. Tinang a hpun palawng hpe shawoi na hte shai ai hku bu hpun ai zawn re shamu shamawt lam ni gaw, mung shawa a man e nhtan shai ai myit mang lam hpe, shadawng dan ai hte, mung shawa hpe dai zawn nhtan shai ai shamu shamawt lam hta laklai ai hku shang lawm lu na ahkaw ahkang hpe jaw ya nga ai. Kaga lam ni hta (ntsa lam) kaji kajaw re ai, mung masa hte nseng ai lam (ntsang ra ai hka jaw ya ai zawn re) hpe u hpung a myit mada ai shamu shamawt bungli shatai lu nga ai. Zai ladat shaw ai ni gaw, akyu nga ai lam hpe law law e hkap la nna ningdang na matu yak ai manghkang lam langai ngai hpe lata ra ai. Dai zawn re shamu shamawt lam kadun kadaw gaw, laksan re ai myit machyi ai lam ni hpe, sharai ya lu ai sha n-ga, mung shawa hpe n-gun atsam rawng nga ai lam hpe myit hkawn sha ngun lu nga ai.

Aten galu rawt malan ai lam hta na shamu shamawt lam ni a zai ladat ni law malawng gaw, Gumshem magam lai kalangta tsep kawp hkrat sum na hpe nmai yaw shada ai sha, yaw shada lam kaji ni lu la na matu yaw shada ra nga ai. Bai nna, shamu shamawt ai lam shagu gaw mung masha u hpung mahkra shang lawm na nra nga ai.

Zai ladat kaba hpe hkrang shapraw na matu, laksanakan shamu shamawt ai lam pang mi hpe myit sawn yu ai lam hta, ninghkap lam zai ladat shaw ai ni gaw, shamu shamawt ai lam ni hpe aten galu rawt malan lam npawt hpang ai daw, ka-ang daw, hte hpungdim daw ni gaw, langai hte langai gara hku shai wa na ngu ai hpe myit yu ra nga ai.

Lata la ai rawt malan lam

Rawt malan nnan hpang ai daw ni hta, shai ai laksanakan yaw shada lam ni hte kaga san galaw ai shamu shamawt lam ni gaw, grai akyu pru lu nga ai. Dai zawn re lata la ai shamu shamawt lam ni gaw, langai a hpang langai hkan nang lu nga ai. Kalang lang lahkawng shing nrai masum aten hta hkan nna kahtap gala byin lu nga ai.

“Lata la ai rawt malan lam” a matu zai ladat masing jahkrat ai hta, Gumshem magam lai a, adip arip re ai lam hpe kumla shapraw ai laksanakan manghkan

ni shing nrai, myit machyi ai lam kaji ni hpe, ginhka yu na ra nga ai. Dai zawn re manghkang lam ni gaw zai ladat kaba kata e lapran tsang na zai ladat yaw shada lam ni hpe lu la na matu shamu shamawt ai lam ni hpe lam woi ai, htap htuk ai bandung ni byin lu nga ai.

Ndai lapran tsang zai ladat yaw shada lam ni gaw, Dimokresi hpung ni a ya yang na shing nrai, yaw lajang tawn ai n-gun atsam hte lu mai ai ni rai ra nga ai. Ndai gaw myit rawt na matu kaja ai Awng padang lam ni hpe lu la hkra galaw ya nna, aten galu rawt malan lam a matu akyu nga ai ahkang aya htawt galai jat wa ai lam hpe karum ya nga ai.

Lata la ai rawt malan zai ladat ni hpe, laksan ngasat ngasa lam, sut masa shing nrai, mung masa manghkang lam ni hta madung hku nna maju jung mai nga ai. Ngasat ngasa lam hte, mung masa lai a daw chyen hpe Gumshem magam ni uphkang ai kaw na lawt na hte, Gumshem magam ni uphkang nga ai kaw na daw chyen mi hpe bai lu la na matu shing nrai, Gumshem magam ni hpe yaw shada lam langai ngai ningdang kau ya na matu, ndai ni hpe lata la mai nga ai. Byin lu yang, lata tawn ai rawt malan shamu shamawt ai lam gaw, bawng ban sai hte maren, Gumshem magam lai a n-gun kya ai lam langai shing

nrai, law law hpe adawt na mai nga ai. Shing rai, Dimokresi masha ni gaw, shanhte lu mai ai n-gun atsam hte byin mai dik ai adawt hkra ai lam hpe galaw lu nga ai.

Grai jau kaw nna zai ladat shaw ai ni gaw, shawng nnan na shamu shamawt ai lam a matu masing jahkrat na ra nga ai. De a yaw shada lam kaji ni gaw hpa baw rai na? Dai gaw lata da ai zai ladat kaba hpe gara hku karum shadik shatup ya na i? Byin lu yang, nambat lahkawng hte masum ngu na, shamu shamawt lam ni a matu zai ladat ni a ntsa lam hkrang ni hpe kasi shapraw na kaja nga ai. Dai zawn re zai ladat ni mahkra hpe, lata tawn ai zai ladat kaba hpe hkrang shapraw na matu hte, de a lam matsun madun ai kata e shamu shamawt na ra nga ai.

Masat kumla hku share dakat ai lam

Gumshem magam lai hpe jahten sharun na matu, nnan h pang ai shamu shamawt lam hta, shawng nnan na, mung masa bungli ni gaw nau wa dam lada ra na re. Dai hpe mung masha ni a myit hpe chyam yu na hte ka-up lu nna, shanhte hpe nhpawm lawm ai lam hte, mung masa ninghkap ai lam hku matut nna rawt malan lu hkra hkyen lajang ai hku galaw ra na re.

Nnan galaw h pang ai lam gaw, ninghkap ai hpe kumla shapraw ai hku shing nrai, nhpawm lawm ai

lam hpe kumla madun ai hku shing nrai, loi hkring mi madun dan ai hku rai ra na re. Hkan lawm mayu ai masha nlaw ai rai yang, nnan galaw h pang ai amu gaw, ga shadawn, masat dingsat shara kaw nampan sa tawn ai zawn re lam rai ra nga ai. Maga mi hku, lama hkan lawm mayu ai masha law ai rai yang, minit manga bungli yawng jahkring kau ai lam shing nrai, minit law law azim sha nga ai lam hpe galaw lu nga ai. Kaga mabyin lam ni hta, masha loi mi gaw lusha gam ninghkap ai lam, ahkyak ai masat dingsat shara e, maja let sin nga ai lam, jawngma ni tan gawk kaw nna loi hkring mi je hpre pru mat wa ai lam shing nrai, ahkyak ai rung ndaw e dung nna ninghkap ai lam ni mai galaw nga ai. Gumshem magam lai npu e ndai grau ja ai shamu shamawt lam ni gaw, laja lana re ai adip arip lam ni hpe hkrum lu nga ai.

Gumshem magam ni a htingnu shing nrai, mung masha pyada ni a ginjaw rung ndaw e, shara sa madu tawn ai lam zawn re masat kumla ni gaw, grai hkrit tsang ra ai majaw nnan h pang ai shamu shamawt lam a matu n galaw mai nga ai.

1988 ning Myen mung e lam nmaw hkan shawa n-gun madun ai lam ni shing nrai, 1989 ning Beijing na Tiananman Square e, jawngma ni shara shang madu tawn nna, lusha gam ninghkap ai lam zawn re shawng

nnan na kumla madun ninghkap ai lam ni gaw, kalang lang mung kata hte, mungkan na myit maju jung ai lam kaba ni hpe alun shapraw dat lu nga ai. Shawa n-gun madun ai hpe, nadu ai hkala nba byin shangun ai ndai lam ni gaw, zai ladat shaw ai ni shamu shamawt lam hpe masing jahkrat ai shaloi, grai sadi sahka ra nga ai lam hpe madi madun nga ai. Myit masin hte myit hpaji lam hku nna, nachying ganan hkra ai lam hpe shabyin ya lu ai raitim, dai zawn re shamu shamawt lam ni gaw, Gumshem magam lai hpe n jahkrat kau lu nga ai. Hpa majaw nga yang, dai lam ni gaw kumla madun dan ai lam ni sha rai nna, Gumshem magam lai a, ahkang aya shara hpe galai kau ya ai lam nnga nga ai.

Rawt malan ai lam nnan hpang ai daw de, Gumshem magam ni a n-gun atsam lu mai ai rudi npawt ni hpe lawan ai hku tsepkawp dan di kau ya na matu nmai byin nga ai. Dai gaw shawng e madat mara nga ai, mung shawa yawng hte shinggyim hpawng na u hpung yawng ngu na wa, uphkang ai Atsuya hpe awmdawm ningdang kau nna, nhpawm lawm ai lam hte jaja ninghkap ai lam ra nga ai. Dai zawn re lam garai npaw pru ai majaw, byin lu na matu grai yak nga ai. Dai majaw, lam law malawng hta jau jau nna, Gumshem magam lai hpe nhtan shai ai shamu shamawt

lam a matu, tsepkawp nhpawm lawm ai lam hte ninghkap ai lam gaw nbyin mai ai zai ladat rai nga ai.

Lit hpe shabra ai lam

Lata tawn ai rawt malan shamu shamawt ai laman hta, rawt malan ai lam a lit kaba hpe tawng marang mi, mung masha ni hta na masha u hpung ni shing nrai, langai hta jan ai u hpung ni e gunhpai nga ai. H pang na kaga yaw shada lam hte shamu shamawt lam hta, rawt malan a lit gaw, kaga mung masha u hpung ni kaw htawt mara wa na rai nga ai. Ga shadawn, jawngma ni gaw, hpaji hte seng ai manghkan hta ninghkap ai lam ni hpe woi awn wa, nawku htung ningbaw ni hte kam sham ai ni gaw, nawku makam masham lam hta shanglawt na mang hkan lam hta maju jung wa, Hkarang leng lam amu galaw ai masha ni gaw, Hkarang leng htaw wa htaw sa lam hpe la nyan kau shangun na matu tara ni hpe azin ayang hkan sa madat mara ai lam galaw wa, shi laika sara ni gaw, laika ni hpe jep yu ai lam hte, ninghkap ai hku nna hkum kau ya ai laika ngau ni lawm ang ai shara hta kaman rai nga ai Shilaika ni hpe dip shapraw wa shing nrai, pyada ni gaw nhtan shai ai Dimokresi hpung na, rim ra ai masha ni hpe nlu rim hkraw rai wa na rai nga ai. Rawt malan shamu shamawt ai lam ni hpe manghkan lam ni hte, mung

masha u hpung ni hta, pang mi hte pang mi di nna galaw ai lam gaw, rawt malan ai lam matut manoi rai nga ai kaw, mung masha daw chyen mi hpe hkring sa la shangun lu nga ai.

Lata tawn ai rawt malan lam gaw, shawng e kadun ai hku bawng ban sai, Gumshem magam lai a uphkang ai shinggan e, laksan rai nga ai. Ngasat ngasa lam, sut masa hte, mung masa u hpung ni hte gaw gap da ai hpung ni a madu uphkang lam hte, nga pra lam hpe makawp maga na matu laklai nna ahkyak nga ai. Ndai n-gun atsam ni a, gin ra ni gaw, mung masha ni shagyeng lu ai shing nrai, Gumshem magam lai hku tek jum ai hpe ninghkap lu ai hpung ni a, npawt nhpang ni hpe jaw ya nga ai. Rawt malan ai lam hta dai ni gaw Gumshem magam lai a shawng nnan na shingteng masat ni rai na rai nga ai.

Gumshem magam ni a ahkang aya hpe adawt shingdang ai lam

Aten galu na rawt malan lam gaw, npawt hpang ai zai ladat ni kaw nna grau kaba nna, tsaw ai madang de rawt jat wa ai shaloi, zai ladat shaw ai ni gaw Gumshem magam ni a ahkang aya npawt nhpang ni hpe, gara hku grau nna, ban shadang kau lu na ngu ai hpe sawn yu ra nga ai. Dimokresi hpung ni a matu grau akyu rawng ai zai ladat mabyin masa lam hpe

shalat lu hkra, mung masha ni a nhpawm lawm ai lam hpe asung jashawn na matu yaw shada ra nga ai.

Dimokresi hpung ni n-gun ja wa ai hte rau, mung masa jep sagawn yu ai lam hpe jat shapraw na hte jahtum e, Gumshem magam lai hpe zang ayai shangun na matu yaw shada let, zai ladat shaw ai ni gaw, Gumshem magam ni a ahkang aya npawt ni hpe, dan di na matu grau kaba ai nhpawm lawm ai lam hte ninghkap ai lam hpe maw mawn ra nga ai.

Gumshem magam lai hpe, mung masha ni hte u hpung ni shawng nnan madi shadaw nga ai lam hpe, Dimokresi hpung ni gara hku n-gun shakya kau ya na ngu ai hpe, atsawm sha masing jahkrat na ra nga ai. Shanhte a madi shadaw ai lam hpe, Gumshem ai Atsuya e galaw dat ai zingri zingrat ai lam ni hpe shadan shadawng ai hku nna, Gumshem magam ni a myit mang yaw shada lam ni a majaw, byin pru wa ai sut masa tsin yam tsin dam ni hpe shadan shadawng ai hku nna shing nrai, Gumshem magam lai hpe jahtum kau lu ai ngu ai hpe, chye na ai lam nnan hku nna, n-gun shakya kau lu na kun? Gumshem magam lai hpe madi shadaw ai ni hpe grit htum, shanhte shamu shamawt ai lam hta (“nhpan ntsa e dung ai ni”) “lapran” e nga ai ni byin mat hkra shing nrai, grai kaja ai Dimokresi a matu shamu shamawt ai lam hta

hkan lawm madi shadaw ai ni byin wa hkra galaw la ra nga ai.

Mung masa ninghkap ai lam hte, nhpawm lawm ai lam hpe masing jahkrat nna, hkrang shapraw nga ai laman, Gumshem magam ni hpe madung hku nna madi shadaw nga ai ni hte, shanhte a shingdep shingtau ni, shanhte a kata lam na masha ni, mung masa hpung, pyada ni, arawng aya lu ai ni hte grau nna gaw, shanhte a hpyen dap ni hpe atsawm sha myit sawn yu na grai ahkyak nga ai.

Hpyen dap ni, hpyenla ni hte, hpyendu ni yawng hpawn, Gumshem magam ni a ntsa e kade daram kangka sadi dung nga ai kun? Ngu ai hpe atsawm sha sawn yu nna hpyen dap gaw, Dimokresi hpung ni a matu chyinghka hpaw nga ai kun? Dawdan ra nga ai. Yu maya hpyenla ni gaw myit npyaw ai hte hkrit ai, rim la hkrum ai ni rai kun? Hpyenla ni hte hpyendu law law gaw tinang a matu, nta dinghku a matu shing nrai, mung masa lam a matu, Gumshem ai Atsuya kaw na jahka la lu na kun? Kaga hpa baw lam ni gaw hpyenla ni hte hpyendu ni hpe, Dimokresi hpung ni shang shingdup ai hpe hkrum shangun lu na kun?

Shanglawt a matu rawt malan ai lam hta jau kaw nna, Gumshem magam ni a hpyen hpung ni hte, hpyen amu gun ai ni hpe matut mahkai na matu laklai ai zai

ladat shaw tawn ra nga ai. Ga hte, kumla ni hte, shamu shamawt ai lam ni hte, Dimokresi hpung ni gaw hpyen hpung ni hpe, shanglawt a matu rawt malan ai lam gaw laja nna, myit dawdan ai hte da ting na re lam hpe shana lu nga ai. Rawt malan ai lam gaw laklai nna, Gumshem magam lai hpe jahten sharun na matu sha rai nna, shanhte a asak hpe nhkra na re lam hpe hpyen hpung ni chye ra nga ai. Dai zawn shakut shaja ai lam gaw, Gumshem magam ni a hpyen hpung ni a myit hpe jahten sharun na matu yaw shada nna jahtum e, shanhte a kangka sadi dung ai lam hte madat mara ai lam gaw, Dimokresi shamu shamawt lam maga de n-gyeng wa hkra maw mawn ra nga ai. Dai zawn re zai ladat ni hpe pyada ni hte Atsuya bungli galaw ai ni hpe shading lu nga ai.

Rai ti mung, dai zawn Gumshem magam ni a hpyen hpung ni kaw na matsan dum lama ai myit hpe shu la nna, htawm e shanhte hpe Gumshem magam ni hpe n madat mara hkra, galaw ai lam hpe hpyen hpung ni hku nna, Gumshem magam lai kaw loi hkring mi, ga kaprang mat hkra galaw na matu n-gun jaw ai hku nmai htai la shangun nga ai. Dai zawn re hkrang masa gaw, Dimokresi lai hpe woi bang lu na nrail nga ai, hpa majaw nga yang (anhte bawng ban sai hte maren) ahkang aya dagup la ai lam gaw, mung masha ni hte

uphkang ai ni a lapran e, ahkang aya matut mahkai ai lam daw nhking ai zawn byin nga ai hpe n sharai lu nga ai. Dai majaw, hpyen dap hku nna ahkang aya dagup la ai lam hte, Gumshem magam lai hpe mung dinghku majan hku, gasat gala ai lam nra ai shing nrai, ra sharawng hpa nre ai lam hpe tinang maga myit lawm ai hpyendu ni hpe chye na hkra, gara hku galaw na ngu ai hpe masing jahkrat ra nga ai.

Hpyen hpung ni a kata e sadi ndung ai lam hte, nhpawm lawm ai lam hpe shachyam shabra ai lam, bungli hpe dingsang grak n-galaw ai hte matsun ai lam ni hpe azim sha, hpa nnawn ai hku galaw ai lam hte, adip arip re lam hpe hkan galaw na matu ningdang ai lam zawn re lam hku nna, Dimokresi rawt malan lam hta myit lawm ai hpyendu ni gaw, ahkyak ai hku karum lawm lu nga ai. Shim ai hku lai sa shangun ai lam, shiga jaw ai lam, malu masha tsi mawan jaw ya ai zawn re gasat gala nre ai lam, amyu myu hku nna hpyen amu gun ai ni gaw, Dimokresi shamu shamawt ai lam hpe madi shadaw lu nga ai.

Hpyen dap gaw, Gumshem magam ni a ahkyak ai n-gun atsam npawt langai mi rai nga ai, hpa majaw nga yang, shanhte gaw tara hkansa na hku shaman tawn ai, hpyen hpung ni hte, laknak ni hte, n madat mara ai, mung masha ni hpe gasat nna ari jaw lu nga

ai. Pyada ni, arawng aya lu ai ni hte, hpyen hpung ni, Gumshem magam lai hpe madi shadaw let shanhte a matsun maroi ni hpe madat mara hkan sa nga dingsa, Gumshem magam lai hpe zang ayai shangun na matu na chying yak shing nrai, nmai byin nga ai ngu ai hpe ninghkap lam ladat shaw ai ni dum ra nga ai. Gumshem magam ni, hpyen hpung ni a, kangka sadi dung ai lam hpe jahten sharun na matu, yaw shada ai zai ladat ni hpe, Dimokresi zai ladat shaw ai ni gaw grai ahkyak ai hku sawn la ra nga ai.

Hpyen hpung ni hte pyada ni hta sadi ndung ai lam hte, nmadat mara ai lam ni gaw, shanhte a matu nachying hkrit hpa rai nga ai hpe, Dimokresi hpung ni myit dum ra nga ai. Shanhte gaw nmadat mara ai lam a matu, laja ai ari hpe hkum sha lu nna, dap kata e gumlau rawt ai lam a matu si ari hkum hkra lu nga ai. Dimokresi hpung ni gaw hpyenla ni hte hpyendu ni hpe ya jang rawt gumlau na matu n mai tsun ai. De a malai, matut mahkai ai lam byin lu ai shara hta, shanhte hku nna galaw hpang lu ai nhkrit ntsang ra ai “makoi magap ai hku n madat mara ai lam” amyu myu nga nga ai hpe chye na shangun ra nga ai. Ga shadawn, pyada ni hte hpyen hpung ni gaw adip arip galaw na matu, matsun ai lam ni hpe lam nla ai hku

hkan sa galaw ai lam, rim shangun ai masha ni hpe nmu tam ai lam, rawt malan ai ni hpe galaw hkyen ai adip arip lam, rim na lam, shing nrai kaga de sa kau na lam ni hpe tau hkrau sadi jaw ai lam hte, shanhte a ntsa na du ni hpe ahkyak ai shiga n shana ai lam ni rai nga ai. Sadi ndung ai du ni hku nna mung, adip arip galaw na matsun ni hpe galen ai lam hpe hpa nsawn ai hku tawn kau lu nga ai. Hpyenla ni, mung shawa n-gun madun ai ni a baw ntsa hku gap shalai kau lu nga ai. Dai hte maren, Atsuya bungli galaw ai ni mung, shanhte hku nna laika (file) nhtan ni hte matsun ni hpe tawn shamat ai lam, bungli hpe tang ndu ai hku galaw ai lam hte, “machyi” ai majaw “machyi mai hkra” nta e nga ai lam ni mai galaw nga ai.

Zai ladat htawt ai lam

Zai ladat kaba hte laksan shamu shamawt lam, zai ladat ni hpe gara hku hkrang shapraw nga ai ngu ai hpe, mung masa ninghkap lam zai ladat shaw ai ni gaw, tut e sawn dawdan yu ra nga ai. Ga shadawn, rawt malan ai lam gaw myit mada tawn ai hte maren byin yang she byin na. Dai rai yang, zai ladat hta hpa baw htawt galai ra na ngu ai hpe sawn yu ra nga ai. Shamu shamawt ai lam a n-gun hpe shajat na hte, nnan hpang lu ai atsam hpe bai lu la na matu hpa baw galaw ra na kun? Dai zawn re mabyin lam hta, manghkang

hpe ginhka yu ai lam, zai ladat hpe bai sawn dawdan ai lam, rawt malan ai lit hpe kaga, mung masha hpung hpe htawt up ai lam, kaga n-gun atsam npawt nhpang ni hpe kahkyin nhtan jat na lam hte, kaga shamu shamawt lam hpe maw mawn ai lam ni galaw ra na re. Dai hpe galaw ngut jang, masing nnan hpe lawan hkrang shapraw ra nga ai.

Dai hte nhtan shai nna, rawt malan ai lam gaw myit mada ai hta jan nna grau kaja ai hku byin wa nhtawm, Gumshem magam lai gaw shawng e sawn tawn ai hta jau nna hten run wa ai rai yang, Dimokresi hpung ni gaw, dai nmyit mada ai akyu ni hpe gara hku akyu jashawn nna, Gumshem magam lai hpe shamu nmai hkra galaw na matu shawng de sit sa wa lu na kun? Ndai lam hpe hpang na daw kaba hta anhte sawk yu na rai nga ai.

Jahku

Gumshem magam lai hpe zang ayai shangun ai lam

Atsawm woi awn nna awng dang ai, mung masa ninghkap ai shamu shamawt lam ni a mahkawng tawn ai akyu gaw, rawt malan ai lam hpe shangang shakang na hte, Gumshem magam lai e tang du ai hku n uphkang lu ai shinggyim hpawng na gaiwang ni hpe gaw gap nna maden jat na matu rai nga ai. Ndai shamu shamawt lam ni gaw, hpawm lawm ai lam hpe gara hku ningdang nna, mung masa ninghkap ai lam hpe gara hku jaw ya na ngu ai hte seng nna, ahkyak ai mahkrum madup ni hpe mung, jaw ya nga ai. Mung shawa hku nna nhpawm lawm ai lam hte, ninghkap ai lam hpe galaw na aten du wa ai shaloi, dai mahkrum madup gaw grai karum lu na rai nga ai.

Daw kaba Masum hta bawng ban sai hte maren, madat mara ai lam, hpawm lawm ai lam hte npu taw ai lam ni gaw, Gumshem magam ni n-gun atsam kaba na matu ra ahkyak nga ai. Mung masa ahkang aya a npawt nhpang ni hpe lu la na lam nnga yang, Gumshem magam ni a ahkang aya gaw n-gun yawm wa nna jahtum e, hten run mat na rai nga ai. Dai majaw madi shadaw ai hpe dawm la ai lam gaw, Gumshem magam

lai hpe zang ayai shangun na matu ra kaba rai nga ai. Mung masa ninghkap ai lam hte ahkang aya a npawt nhpang ni hpe gara hku hkra ya lu ai hpe bai nhtang maram yu ai lam gaw akyu nga na re.

Masat kumla hku nna, ningdang kau ai lam hte ninghkap ai lam ni gaw, uphkan ai Atsuya a tara shang ai lam rai nga ai. **Ahkang aya** hpe jahten sharun na matu lu la mai ai lam ni hta lawm nga ai. Uphkan ai Atsuya a ahkang aya grau kaba magang, shi lu la na madat mara lam hte hpawm lawm ai lam gaw, grau kaba nna grau kam ging magang rai nga ai. Gumshem magam lai a asak hkrung lam hpe sawng ai hku, jahkrit shama lu na matu jaw njaw chye ginhka ai myit masa hku nna, njaw ai ngu nhkap la ai lam hpe shadan shadawng ra nga ai. Uphkan ai Atsuya a kaga lu la mai ai ahkang aya a npawt nhpang ni hpe dan di kau ya na matu, hpawm lawm ai lam hte madat mara ai lam hpe dawm la kau ai lam ra nga ai.

Lahkawng ngu na ahkyak ai ahkang aya a npawt gaw, uphkan ai ni hpe madat mara ai, hpawm lawm ai shing nrai, karum ai masha kade daram hte, ahkyak ai masha ni hte u hpung ni rai nga ai masha atsam n-gun rai nga ai. Lama nhpawm lawm ai lam hpe, mung masha law law wa hkan sa ai rai yang, uphkan ai Atsuya gaw kyindut kaba hkrum na rai nga ai. Ga

shadawn, Atsuya bungli galaw nga ai ni shawoi na zawn bungli hpe tang du ai hku n-galaw shing nrai, nta e nga mat ai rai yang, uphkang ai lam gaw hkring mat na rai nga ai.

Dai hte maren, lama nhpawm lawm ai masha ni hte u hpung ni hta shawng e, laklai ai chye chyang kunglet ai lam hte, hpaji hparat jaw ya nga ai ni lawm ai rai yang, Gumshem magam ni gaw shanhte ra ai hku galaw lu ai atsam ni, n-gun kya mat wa ai hpe mu lu na rai nga ai. Shanhte atsawm sha shiga hkum nna dawdan lu ai atsam ni hte yaw shada lam ni hpe sawn shapraw lu ai atsam ni pyi grai yawm mat wa lu nga ai.

Lama, **magra nlu ai mabyin masa ni** ngu ai myit hpaji hte myit masa shing kang shingwang, uphkang ai ni hpe htung hte maren, madat mara ai hte karum na matu, shadut ai lam ni n-gun kya mat shing nrai, nhtang mat yang, mung masha ni gaw nmadat mara ai hte nhpawm lawm ai de mahtang shanang wa na rai nga ai. Gumshem magam ni hku nna **hkrak rai atsam n-gun** hpe lu la mai ai lam mung, shanhte a n-gun atsam hpe ding tawh hkra nga ai, Ja gumhpraw n-gun, sut masa lam, sutgan nhprang rai n-gun, htaw wa htaw sa hte, matut mahkai lam ni kaja wa, shing nrai htawm e uphkang ai Atsuya hpe nhtan shai na ni a

lata de rai wa yang, shanhte a n-gun atsam a npawt kaba kaga langai mi bai hten run wa shing nrai, la kau ya ai hkrum nga ai. Ninghkap n-gun madun ai lam ni, je hpre ninghkap ai lam ni hte, sut masa lam hta madu uphkan ai ahkaw ahkan ni jat wa ai lam, matut mahkai ai lam ni hte, htaw wa htaw sa lam ni gaw, uphkan ai Atsuya hpe n-gun shakya kau nga ai.

Shawng e bawng ban sai hte maren, pat shadang shagyeng ai lam ni ngu ai, kasu kabrawng ai ni, nmadat mara ai ni hte, mung masha ni hta na nhpawm lawm ai ni hpe ari jaw ai lam ni hte, jahkrit sha-ma shing nrai, asung jashawn na, Gumshem magam ni a atsam gaw shanhte a n-gun a npawt madung rai nga ai. Ndai n-gun atsam a npawt hpe lam lahkawng hku nna n-gun shakya kau lu nga ai. Langai lama, mung masha ni gaw majan byin yang na zawn, ninghkap ai lam a manu jahpu hku nna laja lana re ai lam ni hpe hkrum hkra na matu, jin jin re ai rai yang, dai zawn pat shadang shagyeng ai lam ni a tang du ai lam ni hpe mana maka shayawm kau ya na rai nga ai. (Dai gaw, Gumshem magam ni a adip arip re ai lam gaw, shanhte ra ai npu taw ai lam hpe shabyin ya na nrai nga ai). Lahkawng, lama pyada ni hte hpyen hpung ni nan, Gumshem magam ni hta myit nkap mat ai rai yang, hkum ding dek hku shing nrai, shawa hku nna rawt

malan ai ni hpe rim kayat shing nrai, gap na aming ni hpe koi kau shing nrai, ninghkap kau lu nga ai. Gumshem magam ni hku nna pyada ni hte, hpyen hpung ni hpe adip arip re lam hpe hkan sa galaw na matu nmai kam wa sayang gaw, Gumshem magam lai gaw grai hkrit tsang ra sai rai nga ai.

Ga ginchyum dat yang, ngang ngang kang kang rai nga ai Gumshem magam lai hpe awng dang lu na matu, nhpawm lawm ai hte ninghkap ai lam gaw, uphkan ai Atsuya a n-gun atsam npawt ni hpe shayawm kau ai hte la kau lu hkra galaw ra nga ai. Dai n-gun atsam a npawt ni hpe ra nga ai hte maren, tut e bai bang jahpring ya ai lam nnga yang, Gumshem magam lai gaw n-gun kya wa nna jahtum e, zang ayai mat na rai nga ai. Dai majaw, Gumshem magam lai ni hpe nhtan shai ai mung masa ninghkap ai lam hpe, kunglet ai zai ladat masing jahkrat ai lam gaw, Gumshem magam ni a ahkyak dik ai n-gun atsam npawt ni hpe shading jahten ra nga ai.

Shanglawt ai lam hpe n-gam langai hpang langai sharawt sa wa ai lam

Lata tawn ai rawt malan lam laman e, mung masa ninghkap ai lam hte hpawn, ngasat ngasa lam, sut masa htunghking hte, mung masa hpung ni a shanglawt ai lam rawt jat wa ai lam gaw, shinggyim hpawng a

“Dimokresi ginra” hpe maden jat nna, Gumshem magam lai a uphkang lam hpe shagyip ya nga ai. Gumshem magam lai hte shinggyim hpawng na u hpung ni n-gun bung pre ja wa ai shaloi, Gumshem magam ni hpa wa mi galaw mayu tim, shanhte a uphkang ai shinggan e, mung masha ni gaw, shanglawt ai shinggyin hpawng hpe rawt jat wa hkra gaw gap sa wa nga ai. Lama, Gumshem magam lai gaw, ndai “shanglawt ai lam hpe n-gam langai hpang langai sharawt sa wa ai lam” hpe jahkring na matu shang shalau ai rai yang, ndai nnan dang tawn ai ginra hpe makawp maga na matu gasat gala nre ai lam hpe asung jashawn lu ai rai nna, Gumshem magam lai gaw rawt malan ai lam hta “hpyen man” kaga langai mi hte bai hkrum katut na rai nga ai.

Aten du jang, rawt malan ai lam hte u hpung gaw gap ai lam pawng nna ta-tut hta shanglawt ai lam de woi sa wa nhtawm, Gumshem magam lai hten run wa na lam hte, Dimokresi lai galai bang na lam gaw, nyet nlu byin wa na rai nga ai, hpa majaw nga yang, shinggyim hpawng kata na ahkang aya matut mahkai ai lam gaw npawt nhpang kaw nna galai mat nga ai.

1970 hte 1980 ning laman Poland mung e byin ai lam gaw, rawt malan ai lam hku nna shinggyim hpawng a magam bungli ni hte u hpung ni hpe n-gam

langai hte langai jat nna lu la hkra, galaw mat wa ai lam hpe dan leng ai hku kasi madun dan nga ai. Kahtawlik naw ku hpung hpe zingri zingrat ai raitim, Kunmyunit uphkanng ai kata e galoi mung, awmdawm nbang da ai. 1976 ning hta hpaji chye ai ni hte, amu galaw masha nkau mi, shanhte a, mung masa myit mang lam hpe sharawt na matu, K.O.R. (Amu galaw masha ni a makawp maga komiti) zawn re u hpung kaji ni hpaw ma ai. 1980 ning hta (Solidarity) ngu ai amu galaw masha ni a myithkrum kahkyin gumdin hpung gaw, ninghkap n-gun madun ai lam hpe galaw lu ai ahkang aya hte tara shang ai hpung byin hkra, galaw la ai. Sun hkauna galaw sha ai ni, jawngma nihte, kaga u hpung law law mung, shanhte a laksanakan hpung ni hpe hpaw ma ai. Ndai hpung ni gaw ahkang aya npawt nhpang ni hpe galai kau ai hte, Kunmyunit ni dum chye ai shaloi, (Solidarity) Myithkrum kahkyin gumdin hpung hpe pat kau nna, hpyendap hku uphkanng ai lam hpe galaw ma ai.

Hpyen tara Upadi (martial law) kata e rim rawng ai lam ni hte, laja lana zingri zingrat ai lam law law hkrum hkra tim, dai shinggyim hpawng na laksanakan u hpung ni gaw bungli galaw matut ma ai. Ga shadawn, Shilaika hte, laili laika law law hpe tara nshang ai hku matut nna dip shabra ma ai. Tara nshang ai hku

laika dip shabra ai nta ni mung, shaning shagu laika buk tsa lam law law dip shabra nna ,mying gumhkawng ai laika sara law law mung, Kunmyunit laili laika ni hte Atsuya laika dip shapraw shara ni hpe ninghkap ma ai. Dai zawn re amu bungli ni hpe shinggyim hpawng kaga shara ni hta galaw ma ai.

Jaruselski a hpyen uphkang lam npu e, hpyendap-Kunmyunit Atsuya hpe shinggyim hpawng ntsa e, gumtawng hkawm ai ngu nna pyi kalang mi tsun shalai ma ai. Arawng aya lu ai ni gaw Atsuya rung ni hte dum nta ni hpe naw madu nga ma ai. Atsuya hku nna shinggyim hpawng hpe ari jaw ai ni, rim ai lam ni, htawng sharawng ai lam ni, htangdip gawng ni hpe magra la ai lam ni, zawn re lam ni hte, naw shagyeng nga ma ai. Rai ti mung, Gumshem magam lai gaw shinggyim hpawng hpe n uphkang lu masai. Dai kaw nna, shinggyim hpawng hku nna uphkang ai Atsuya hpe tsepkawp jahkrat kau lu na gaw teng sha ra sai rai nga ai.

Gumshem magam lai gaw, Atsuya shara hta naw madu nga ai raitim, Dimokresi “shingjawng Atsuya” hpaw na matu kalang lang byin lu nga ai. Ndaï gaw ginjang ai Atsuya zawn galaw lu nna, mung masha ni hte shinggyim hpawng na u hpung ni gaw, shanhte hpe kangka sadi dung ai lam, madat mara hkan sa ai

lam hte, hpawm lawm ai lam hpe jaw ya lu nga ai. Gumshem magam lai gaw le jat le jat re hku, Atsuya a arawn asam ni la kau ya ai hkrum lu nga ai. Jahtum e, Dimokresi shing-jawng ai Atsuya gaw, Dimokresi lai de galai wa ai daw chyen hku nna, Gumshem magam lai Atsuya hpe mahkra galai la kau lu na rai nga ai. Shing rai aten du jang, galai wa ai daw chyen hku nna npawt nhpang gaw da ai tara hpe ka lajang, hkapa la nna Ralata poi ni hpe galaw lu na rai nga ai. **Gumshem magam lai hpe zang ayai shangun ai lam**

Shinggyim hpawng na u hpung ni galai wa ai lam byin nga ai aten hta, ninghkap ai lam hte nhpawm lawm ai lam ni rawt jat wa na rai nga ai. Dimokresi hpung ni hku nna lata la ai rawt malan lam hta jan nna, mung shawa ninghkap ai lam hpe galaw lu na aten du wa na re hpe zai ladat shaw ai ni jau nna myit yu ra nga ai. Lam law malawng hta, rawt malan atsam marai ni hpe shalat na, gaw gap na shing nrai, maden jat na matu aten ra na rai nna, mung shawa ninghkap ai lam gaw, shaning law law a hpang e she, byin pru lu na rai nga ai. Ndai lapran na aten ladaw hta lata la ai rawt malan lam hpe grau grau ahkyak ai, mung masa yaw shada lam ni hte galaw ra nga ai. Shinggyim hpawng a tsang mahkra na, mung masha law malawng

gaw, dai lam hta shang lawm ra nga ai. Ndai shamau shamawt lam ni rawt jat wa ai aten laman, myit daw ai hte tara hkan ai, mung masa ninghkap ai lam hpe galaw lu ai rai yang, Gumshem magam lai a kata na n-gun kya ai lam ni gaw grau grau dan dawng wa na rai nga ai.

N-gun ja ai mung masa ninghkap lam hte, laksan u hpung ni hpe gaw gap ai lam hpe kapyawn dat ai lam gaw, aten du jang, Dimokresi hpung ni a matu akyu rawng ai mungkan shara magup na myit lawm wa ai lam hpe shabyin ya na rai nga ai. (Poland mung hpe galaw ai zawn) Dimokresi hpung ni hpe madi shadaw ai mungkan mungdan dat kasa matut mahkai lam hku nna, mara shagun ai lam ni, ninghkap ai lam ni hte, pat shadang ai lam ni mung shabyin ya na rai nga ai.

Sinpraw Germany mung e, 1989 ning hta byin ai zawn, mabyin masa nkau mi hta, Gumshem magam lai hten run ai lam lawan dik ai hku byin wa lu ai hpe zai ladat shaw ai ni dum chye ra nga ai. Ndai zawn re lam gaw, mung shawa yawng e, Gumshem magam lai hpe matsat mat nna, shanhte a ahkang aya npawt ni hpe dan di kau ai shaloi byin lu nga ai. Rai ti mung, ndai zawn re lam gaw ayan nbyin lu nga ai majaw, aten galu rawt malan na matu masing jahkrat na grau

kaja nga ai (raitim aten kadun a matu mung hkyen tawn ra ai)

Shanglawt a matu rawt malan nga ai laman, manghkang kaji kajaw hta raitim, awng dang ai lam hpe ninglaw ai poi galaw ra ai. Awng padang lu hkra galaw ai ni hpe masat shagrau ai lam galaw ra ai. Maja let awng padang poi galaw ai lam ni gaw, htawm na rawt malan ninggam ni hta ra nga ai myit masin hpe sharawt da ya na rai nga ai.

Awngdang ai lam hpe lit nga ai hku lang ai lam

Gumshem magam lai nnan paw pru na hpe hkum shadang lu na matu hte, ngang grin ai Dimokresi lai hpe gau ngwi gaw gap ai lam shabyin lu na matu, awngdang ai rawt malan lam hpe kaja dik gara hku hpungdim na ngu ai lam hpe, zai ladat kaba masing jahkrat ai ni gaw, tau hkrau nna sawn yu ra nga ai.

Rawt malan ai lam a jahtum e, Gumshem magam lai kaw nna lapran na Atsuya de gara hku galai sa wa na ngu ai hpe, Dimokresi masha ni gaw sawn yu ra nga ai. Dai aten hta bungli galaw na Atsuya nnan hpe lawan gaw gap na ra nga ai. Rai ti mung, dai gaw dingsa hpe, masha nnan hte bai galaw ai hku nmai shabyin ai.(Mung masa pyada zawn re) shawng na

Atsuya a daw chyen ni hpe shanhte a Dimokresi hpe nhtan shai ai arawn alai a majaw, tsepkawp run kau nna hpan e, Dimokresi lai masa de bang la na matu hpa baw daw chyen hpe tawn da na ngu ai hpe sawn yu ra nga ai. Atsuya ngu na hpa nan nnga mat ai lam gaw, maru marang re ai lam shing nrai, Gumshem magam lai nna a matu lam hpaw ya lu nga ai.

Gumshem magam lai a ahkang aya zang ayai mat ai shaloi, de a arawng aya tsaw ai ni hpe kaning di na ngu ai myit mang yaw shada lam hpe tau hkrau nna dawdan da ra nga ai. Ga shadawn, Gumshem magam ni hpe tara rung e je yang na kun? Shanhte hpe mungdan kaw na prat tup pru mat wa shangun na i? Mung masa ninghkap ai lam, mungdan hpe bai gaw gap ra ai lam hte, awngdang ai hpan, Dimokresi hpe gaw gap ai lam ni hte, nhtan shai ai kaga hpa lam ni naw nga na kun? Htawm na Dimokresi lai hpe laja lana re lam ni hkum hkra, shangun lu ai sai hka lwi ai lam hpe gaw koi kau ra na re.

Gumshem magam lai n-gun kya wa shing nrai, hten run wa ai shaloi, asung jashawn na matu, Dimokresi de galai sa wa na laksan masing ni hpe shajin tawn na ra nga ai. Dai zawn re masing ni gaw, kaga hpung e ahkang aya dagup la na lam hpe hkum shadang kau ya na rai nga ai. Mung masa hte masha hkum shagu a

shanglawt ahkaw ahkang ni hpe jaw lu ai Dimokresi gaw da ai tara hte maren, lung wa ai Atsuya hpe gaw sharawt na masing ni mung ra na rai nga ai. Manu jahpu manu mana hkrat nna, dang tawn ai galai shai ai lam ni hpe masing masa nnga nna nmai jasum kau nga ai.

Gumshem magam lai e, n uphkang lu ai rawt jat n-gun atsam rawng wa nga ai, mung masha hte rawt kaba wa nga ai laksana Dimokresi u hpung ni hte gaw gap da ai hpung ni hkrum katut ai shaloi, Gumshem magam ni gaw, shanhte a maw mawn ai lam yawng gaw, run mat wa nga ai hpe mu mada na mara ai. Shinggyim hpawng hpe pat kau ai lam ni, n-gawn shawa ninghkap ai lam ni, mung shawa nta kaw nna n-pru ai lam ni, ninghkap yan hkawm ai lam ni shing nrui, kaga shamu shamawt ai lam ni gaw, Gumshem magam ni a u hpung ni hte gaw gap da ai hpung ni hpe grau grau jahten sharun wa na rai nga ai. Aten na hkra, hpaji rawng ai hku galaw nna, mung shawa shang lawm ai ninghkap lam hte nhpawm lawm ai lam a akyu hku nna, Gumshem magam ni gaw n-gun nrawng mat wa nna, Dimokresi makawp maga ai ni gaw gasat gala nlawm ai sha, awngdang wa na rai nga ai. Gumshem magam lai gaw ninghkap ai mung masha ni a man e, zang ayai mat na rai nga ai.

Dai zawn shakut shaja ai lam shagu gaw, aloi ali sha lawan ai hku awngdang lu na nrai nga ai. Hpyen majan gasat ai lam law law awngdang ai zawn, sum ai mung law law rai nga ai hpe myit dum ra nga ai. Rai ti mung, mung masa ninghkap ai lam gaw kaja wa awng padang lu na lam hpe jaw nga ai. Shawng e tsun sai hte maren, hpaji rawng ai zai ladat kaba, sadi sahka let zai ladat masing jahkrat ai lam, amu galaw shaja ai lam hte, tara hkan let nden marai hte rawt malan ai lam ni hku nna byin lu ai lam hpe mana maka shajat ya lu nga ai.

Shi

Ngang grin ai Dimokresi a matu npawt nhpang

Gumshem magam lai zang ayai ai gaw, awng padang poi kaba galaw na lam rai nga ai. Aten grai na hkra hkam sha nna, manu kaba jaw let rawt malan sai masha ni gaw, kabu gara aw law na, hkring sa la na hte shagrau sha-a hkam la na matu ging dan nga ai. Shanhte gaw, shanhte a matu hte, mung masha shanglawt lu na matu shanhte hte rau rawt malan ai ni a matu, arawng la ging nga ai. Yawng gaw ndai shani hpe mu lu na matu asak hkrung nga na nrai nga ai. Asak hkrung nga ai ni hte si mat sai ni hpe shanhte a mung hta shanglawt labau hpe hpajang da ai Share ninghkrin ni hku nna myit dum nga na rai nga ai.

Dai re ai raitim, ndai aten gaw maja ai lam hpe shayawm na aten nrai nga ai. Mung masa ninghkap ai lam hku nna Gumshem magam lai hpe, awngdang ai hku zang ayai kau lu ai lam hta pyi gaw, lai dingsa hten run ai hpang byin pru ai shukshak lam kaw na adip arip re ai Atsuya nnan npaw pru lu hkra, hkum shadang na matu tau hkrau sadi sahka ai lam ni galaw ra nga ai. Dimokresi maga na hpung ningbaw ni gaw, Dimokresi de simani ai hku galai sa wa na matu tau

hkrau nna hkyen lajang da ra nga ai. Gumshem magam lai a hkrang ni hpe run kabai kau ra nga ai. Ngang grin ai Dimokresi a matu npawt nhpang gaw da ai tara hte tara Upadi npawt nhpang ni hte arawn alai a madang ni hpe gaw gap ra nga ai.

Gumshem magam lai di hkrat mat ai hte rau, kaja dik ai shinggyim hpawng kalangta paw pru wa na re ngu nna kadai mung, nmai kam na re. Gumshem magam lai zang ayai mat ai lam gaw, shanglawt ai mabyin masa npu e, shinggyim hpawng hpe grau kaja hkra aten galu shakut shaja nna, shinggyim masha a ra ai lam ni hpe grau hkum tsup ai hku hpajang ya lu na matu, npawt hpang ya ai sha rai nga ai. Shanhte a mahtai hpe tam ai lam hta ra nga ai masha hte u hpung law law a hpawm lawm ai lam hpe ra nga ai laja ai, mung masa, sut masa hte, ngasat ngasa lam manghkang ni gaw, shaning law law matut nna nga nga na rai nga ai. Mung masa lai nnan gaw, mu mada ai lam amyu myu, galaw mayu ai lam amyu myu rai nga ai masha ni hpe, du na ra ai aten hta manghkang ni hpe hparan lu na matu gaw gap ai bungli ni hpe galaw matut na hte, myit mang yaw shada lam rawt jat na hpe galaw lu ai ahkaw ahkang ni hpe jaw ya ra nga ai.

Gumshem magam lai nnan a jahkrit shama ai lam ni

Aristotle moi moi kaw nna, shadum ai “Gumshem magam lai mung Gumshem magam lai de galai lu ai”¹⁴ Labau hta sakse law law nga nga ai, Fransit mung e, (Jacobin hte Napoleon) Rusha mung e, (Bolsheviks ni) Iran mung e, (Ayatollah) Myen mung e, (SLORC) hte kaga shara ni hta adip arip re Atsuya langai mi hten run ai hpe masha nkau mi hte, u hpung nkau mi gaw, shanhte hpe madu nnan hku shang galai na ahkaw ahkang jaw ai hku sha mu mada ma ai. Shanhte a myit ra ai lam ni shai yang shai na raitim, mahtai ni gaw ganoi maren sha rai nga ai. Gumshem magam lai nnan gaw dingsa hta pyi grau matse nna uphkang ai hta mung, grau awmdawm rai wa lu nga ai. Gumshem magam lai garai nhten run ai kaw nna pyi, Atsuya dingsa kaw na masha ni gaw, mung masha rawt malan ai ni awng padang garai nlu yang, shanhte shawng ahkang aya dagup kashun la ai hku galaw nna, Dimokresi a matu rawt malan ninghkap ai hpe jahkring kau ya lu nga ai. Gumshem magam lai hpe shapraw kau na hku tsun yang tsun na re raitim, kaja

¹⁴Aristotle, *The Politics*, Book V, Chapter 12, p.233

wa nga yang lai dingsa hpe bai gram shatsawm nna dai hte bai uphkan ai hku sha rai nga ai.

Ahkan aya dagup la ai lam hpe pat shadang ai lam

Nnan shanglawt wa ai shinggyim hpawng ni kaw na ahkan aya kashun la ai lam ni hpe, dang kau lu na lam law law nga nga ai. Dai hpe makawp maga lu ai atsam ni hpe tau nna chye da ai lam gaw, kalang lang dai zawn ahkan aya kashun na maw mawn ai lam hpe, shing dang kau lu nga ai. Shawng shajin tawn ai lam gaw pat shadang ai lam hpe shabyin lu nga ai.

Ahkan aya kashun la ai lam hpang ai hte rau, dai ahkan aya kashun ai ni gaw, tara shang ai lam ngu ai, jaw njaw hte seng ai myit masa lam hte, mung masa lam hku nna shanhte a ahkan aya hpe hkap la ya ai lam ra nga ai. Dai majaw nambat langai ngu na ahkan aya kashun ai lam hpe nhtan shai let pat shadang kau lu ai npawt nhpang tara gaw, ahkan aya kashun ai ni hpe tara shang ai lam ndang kau ya na matu rai nga ai.

Ahkan aya kashun ai ni gaw, mung masha ningbaw ni hte mung shawa e, madi shadaw na, ung-ang nga na shing nrai, zim rai nga na hpe ra nga ai. Ahkan aya kashun ai ni gaw seng ang ai shinggyim

hpawng a ntsa e shanhte a uphkanh ai lam hpe, shangang la lu na matu hpaji ninghkrin ni hte hpaji jaw ai ni, arawng aya lu ai ni hte, Atsuya magam gun ai ni, uphkanh ai du ni hte tara agyi ni kaw na hpawm lawm ai lam hpe ra nga ma ai. Ahkanh aya kashun ai ni gaw, mung masa lam hpe galaw ai shawa daw tsa, shinggyim hpawng a gaw gap da ai hpung ni, sut masa, pyada hte, hpyen hpung ni zim rai npu taw nna, shanhte a matsun ni hte yaw shada lam ni hpe gram tawn ai magam bungli ni hpe galaw gun hpai na hpe mung ra nga ai. Nambat lahkawng ngu na ahkanh aya kashun ai hpe, nhtan shai let pat shadang kau lu ai npawt nhpang tara gaw, ahkanh aya kashun ai ni hpe nhpawm lawm ai lam hte, ninghkap ai lam hte, pat shadang na lam rai nga ai. Ra nga ai hpawm lawm ai lam hte karum shingtau ai lam hpe ningdang kau ra nga ai. Madung hku nna, Gumshem magam lai hpe rawt malan ai shaloi na ladat hte maren, nnan jahkrit sha ma ai ni hpe ninghkap lu nga ai raitim, lawan asung jashawn na ra ai. Tara shang ai lam hte hpawm lawm ai lam, ndai lahkawng yan hpe ningdang kau ai rai yang, ahkanh aya kashun ai lam gaw, mung masa kawsii hkrum nna si wa nhtawm, Dimokresi hpawng hpe gaw gap na ahkaw ahkanh hpe bai lu la na rai nga ai.

Npawt nhpang gaw da ai tara ka lajang ai lam

Dimokresi lai nnan gaw, Dimokresi Atsuya a hkrang hpe gaw gap ai npawt nhpang gaw da ai tara rai nga ai. Dai gaw da ai tara gaw, Atsuya a yaw shada lam ni, Atsuya a ahkang aya hpe ban shadang ai lam ni, Atsuya arawng aya lu ai ni hte tara Upadi galaw ai ni hpe lata na matu, ladat hte ahkying aten, mung masha ni a hkritung kaw nna lu tawn ai ahkaw ahkang ni hte, mungdan ting hte seng ai Atsuya hte lawu tsang na Atsuya ni hte matut mahkai ai lam ni hpe ka masat da ra nga ai.

Dimokresi lai hte maren rai nga lu na matu, ginjaw Atsuya shangwang hta, tara Upadi galaw ai ni, uphkang ai ni hte, tara je yang dawdan ai ni a lapran e, ahkang aya hpe asan sha garan ginhka da ya ai lam nga ra ai. Pyada, shim lam hte, hpyen hpung ni a bungli ni hta, mung masa lam hta shang shalau ai hpe aja awa hkum shadang ai lam ni lawm ra ai.

Dimokresi lai hpe kyem da nna, Gumshem magam lai hte galaw ai ladat ni hpe shingdang kau na matu, npawt nhpang gaw da ai tara gaw, buga ginwang, mungdaw hte, lawu tsang Atsuya ni a laklai ai ahkaw ahkang ni hpe ngam da ya ai (federal) munghpawm hkrang hpe gaw da ra ai. Byin nga ai masa lam nkau

mi hta, Switzerland mung na hkrang masa hte maren, mungdan ting a daw chyen hku nna nga nga ai gaiwang kaji ni gaw, laklai ai ahkaw ahkang ni hpe mahkyu da lu ai hku hkan galaw na matu myit yu mai nga ai.

Lama, nnan shanglawt ai mungdan a labau hta ndai ahkyak ai hkrang masa ni rawng ai gaw da ai tara nga lai wa sai rai yang, dai hpe bai hkapla nna ra ai kaw gram lajang la yang mai nga ai. Lama, htap htuk ai gaw da ai tara dingsa nnga ai rai yang, lapran na gaw da ai tara langai mi hte, bungli galaw hpang ra na re. Dai nrail yang gaw da tara nnan langai mi ka lajang la ra na re. Gaw da ai tara nnan langai mi ka lajang ai lam gaw ahkying aten hte myit mang ai lam ram ram ra na re. Nnan ka lajang ai shing nrail, gram lajang ai hpe hkapla shagrin ai hta, mung shawa shang lawm na rai nga ai. Gaw da ai tara hta htawm e, hkrang shapraw nmai ai ga sadi ni shing nrail, ginjaw kaw nna tek jum ai Atsuya shabyin na tara ni nlawm na matu grai sadi ra nga ai, hpa majaw nga yang dai lam lahkawng gaw Gumshem magam lai nnan hpe shabyin ya lu nga ai.

Gaw da tara na laika ga ni hpe, mung masha law malawng aloi sha chye na na hku ka lajang ra ai. Gaw da ai tara hpe tara kasa ni hte, kaga hpaji ninghkrin ni chyu sha chye na na hku yak hkak ai shing nrail,

lachyum nleng ai hku nmai ka ai.

Dimokresi lai hte maren mung hpe makawp maga ai lam

Shanglawt sai mungdan gaw maigan na jahkrit shama ai lam hpe hkrum lu ai majaw, de a matu makawp maga na atsam ra nga ai. Mungdan hpe maigan kaw na sut masa, mung masashing nrai, hpyen masa hku ka-up sha kau lu na matu jahkrit shama ai lam hpe mung hkrum lu nga ai.

Mung kata na, Dimokresi hpe makawp maga da lu na matu, mung masa ninghkap ai npawt nhpang tara ni hpe, mungdan makawp maga lam hta asung jashawn lu hkra grai myit yu ra nga ai.¹⁵ Rawt malam na atsam hpe, mung masha ni a lata hta tawn da ai jaw e, nnan shanglawt ai mungdan ni gaw, Dimokresi hpe bai nhtang jahkrit lu ai shing nrai, kaga lam ni a matu ra nga ai sut masa atsam n-gun ma na maka ra ai hpyen dap n-gun hpe gaw gap na lam hpe koi kau lu nga ai.

¹⁵See Gene Sharp, *Civilian-Based Defense: A Post-Military Weapons System* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1990).

U hpung nkau mi gaw shanhte a hkum ni hpe, Gumshem magam nnan shabyin na yaw shada let, npawt nhpang gaw da ai tara hpe hpa n sawn ai hku galaw wa na hpe myit dum ra nga ai. Dai majaw, paw pruu na Gumshem magam ni hpe nhtan shai nna, Dimokresi hkrang masa ni, ahkaw ahkang nihte, htung lai ni hpe mazing da lu hkra, mung masa ninghkap ai lam hte nhpawm lawm ai lam hpe asung jashawn na lam, mung masha ni a matu dinggrin anga nga na rai nga ai.

Shagrau sha-a ging ai lit

Gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam gaw, Gumshem magam ni hpe n-gun shakya nna jahkrat kau na matu sha nre, dip da hkrum ai ni hpe n-gun atsam jaw na matu mung rai nga ai. Ndai ladat gaw, shawng e tinang hkum ni hpe gawng malai shing nrai, si nshat hku nna sha, myit la ai ni hpe, shanhte a atsam hte grau ai shanglawt ahkaw ahkang hte tara rap ra ai lam hpe lu la na matu, ahkang aya hpe lang lu hkra galaw ya nga ai. Ndai rawt malan lam a mahkrum madup gaw, shawng e n-gun atsam nnga ai ni hpe tsaw ai myit, tinang hkum hpe kam ai myit ni hpe shajat ya ai ahkyak ai myit masa akyu ni hpe shabyin ya nga ai.

Dimokresi Atsuya hpe gaw gap na matu, gasat

gala nre ai hku rawt malan ai lam hpe asung jashawn ai lam a ahkyak ai aten galu na akyu langai mi gaw, shinggyim hpawng a matut manoi nga nga ai hte du pru na manghkang ni hpe grau nna hparan la lu sana rai nga ai. Ndai hta htawm na Atsuya a njaw ai hku galaw ai hte, mayun kumhpa sha ai lam, u hpung langai ngai hpe ntara ai hku galaw ai lam, sut masa lam hta ntara ai lam ni hte, mung masa lai a Dimokresi atsam marai ni hpe ban shadang ai lam ni lawm na rai nga ai. Mung masa ninghkap ai lam hta mahkrum madup nga ai, mung masha ni hpe htawm hpang na, Gumshem magam lai ni e, aloi ali nlu dang sha na rai nga ai.

Lawt lu ai hpang, gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam hpe maw mawn tawn ai lam gaw, Dimokresi, mung masha ahkaw ahkang ni, nlaw ai ni a ahkaw ahkang nihte, buga ginwang, mungdawhte, buga Atsuya ni hte, Atsuya nre ai gaw gap da ai hpung ni a laklai ai ahkaw ahkang ni hpe makawp maga na lam ni hpe jaw ya na rai nga ai. Dai ladat ni gaw, grai ahkyak ai ngu mu mada ai majaw, nhtan shai ai hpung ni gaw, kalang lang jahkrit shama ai lam shing nrai, (guerrilla) majan lai hku galaw ai kaw du shangun lu ai manghkang ni hpe, mung masha ni hte u hpung ni gaw shada myit nhkrum dik ai lam hpe ngwi ngawn ai hku shadan shaleng dan lu ai lam ni hpe mung, hpaw

tawn ya nga ai.

Ndai mung masa ninghkap ai lam shing nrai, gasat gala nre ai hku rawt malan ai lam hpe jep yu ai kaw na myit mang lam ni gaw, shanhte a masha ni hpe, Gumshem magam lai hte dip da ai lam hpe gun kabai kau nna, shinggyim masha a shanglawt ai lam ni hte, shinggyim hpawng hpe rawt jat na matu galaw ai, mung shawa shamu shamawt lam hpe hkungga ai ngang grin ai, Dimokresi lai hpe gaw gap na lam tam shakut shaja nga ai masha hte, u hpung yawng hpe karum lu na matu yaw shada ai rai nga ai.

Ndai kaw shapraw tawn ai myit mang lam ni hta ga ginchyum kaba masum rawng nga ai.

- * Gumshem magam lai ni kaw na lawt lu na lam byin lu ai;
- * Dai hpe lu la na matu atsawm sha myit yu nna, zai ladat masing jahkrat ai lam ra nga ai.
- * Maja ai lam, bungli shakut shaja ai lamhte, kalang lang manu, mana maka jaw ra ai tara hkan ai rawt malan lam rai nga ai.

“Shanglawt gaw, kaman hkai la nlu ai” ngu ai ga malai gaw teng nga ai. Maigan na gara n-gun atsam mung, dip da hkrum ai ni hpe shanhte grai ra nga ai, shanglawt hpe sa jaw na nrai. Mung masha ni gaw dai shanglawt hpe shanhte nan gara hku lu hkra di na

ngu ai hpe sharin la ra nga ai. Loi gaw nloi ai.

Mung masha ni lama shanhte a shanglawt a matu hpa baw ra nga ai hpe myit hkawn yang, tsin yam tsin dam law law hte jahtum e shanhte hpe shanglawt jaw lu ai, shamu shamawt lam ni hpe ka masat la lu nga ai. Dai hpa shakut shaja ai hte shanhte gaw Dimokresi lai nna hpe gaw gap nna, dai hpe makawp maga na lam hpe hkyen la jang ra nga ai. Ndai zawn rawt malan shakut shaja ai lam hte dang la tawn ai shanglawt gaw, ngang grin lu nga ai. Dai hpe mazing da nna, galu kaba hkra galaw na matu ap nawng ai hkam sharang lu ai masha ni gaw, dai hpe makawp maga da lu na rai nga ai.

Jat Bang Ai Laika

Gasat Gala Nre Ai Hku Galaw Ai Ladat Ni.¹⁶

GASAT GALA NRE AI HKU NINGHKAP AI HTE HKALAU AI LADAT NI

Htung hte maren shana shabra ai lam ni

1. Shawa hpawng ai kaw tsun shaga ai mungga ni
2. Nhtan shai ai shing nrai madi shadaw ai laika ni
3. Nhtan hpung ni hte gaw gap da ai hpung ni a shana
shabra ai lam ni
4. Mying ka masat da ai shawa a shana shabra laika
ni
5. Mara shagun ai lam hte yaw shada lam hpe shana
shabra ai lam ni
6. Hpung, shing nrai shawa a hpyi lajin ai laika ni

**Grau dam lada ai shawa masha hte matut
mahkai ai lam ni**

7. Ninglaw jahtau ai ga ni, jahpoi asawng ai u shari
hkrang sumla ni hte, masat kumla ni
8. Dawnghkawn ni, ndau laika ni hte, matut mahkai
lam madun da ai laika ni
9. Shana shabra ai laika pa lap ni, laika kaji kajaw ni
hte, laika buk ni

¹⁶Ndai jahpan hpe,ga lachyum ni hte labau kasi ni hte hpawn Gene Sharp ka ai lawu na laika kaw na shaw la ai re, *The Politics of Nonviolent Action*, Part Two, *The Methods of Nonviolent Action*.

-
10. Shilaika ni hte shiga shana shabra ai laika ni
 11. Ka matsing ni, Radio hte Television
 12. Lamu ganghkau e ka ai lam hte, ga ntsa e ka ai lam

Hpung hku nna kasa dat ai lam ni

13. Malai dat ai lam ni
14. Asawng ai hku shagrau ai lam ni
15. Hpung hku hkan jahkrum nna karum hpyi ai lam ni
16. Ninghkap karum ai lam ni
17. Asawng ai hku galaw ai Ralata poi ni

Masat kumla madun ai shawa shamu shamawt lam ni

18. Dawnghkawn ni hte masat kumla nsam ni hpe madun ai lam
19. Masat kumla ni hpe, hkum hta shakap ai lam
20. Akyu hpyi ai hte hawku ai lam
21. Masat kumla arai ni hpe hkan garan jaw ai lam
22. Ninghkap ai hku nna palawng galu ni hpe raw ai lam
23. Tinang a sut rai ni hpe jahten kau ai lam
24. Masat kumla wan shadaw ni
25. Masha sumla ni hpe madun dan ai lam ni.
26. Ninghkap ai hku nna ka madun dan ai sumla
27. Kumla nhan ni hte mying ni
28. Masat kumla nsen ni
29. Masat kumla hku nna bai mazang la ai lam
30. Zai ai hkum hkrang shamu shamawt lam ni

Masha hkum dek hpe shagyeng ai lam ni

31. Arawng aya lu ai du ni hpe "jahkrit" ai lam
 32. Arawng aya lu ai du ni hpe asawng asang di ai lam
 33. Hpunau masat masa galaw ai lam
 34. Maja let sin nga ai lam ni
-

**Maumwi mausa hkrang shala dan ai lam hte dum
sumpyi**

35. Mani hpa shaprut, mana shachyoi dan ai lam ni
36. Maumwi kadun hkrang shala dan ai lam ni hte
madum sumpyi
37. Mahkawn mahkawn ai lam

Yan hkawm ai lam

38. Lahkrip rara yan hkawm ai lam ni
39. Tsawm htap ai hku yan hkawm ai lam ni
40. Nawku htung hku yan hkawm ai lam ni
41. Makam masham lam hku bu hkawm ai lam ni
42. Mawdaw ni hte yan hkawm ai lam ni

Si ai ni hpe shagrau ai lam

43. Mung masa hku yawn hkyen ai lam ni
44. Asawng ai hku galaw ai makoi mayang lam ni
45. Shawa n-gun madun ai makoi mayang lam ni
46. Lupwa hkan hkungga jaw ai lam ni

Shawa Zuphpawng ni

47. Ninghkap ai shing nrai, madi shadaw ai shawa
zuphpawng ni
48. Ninghkap ai zuphpawng ni
49. Makoi magap nha galaw ai ninghkap zuphpawng
ni
50. Ninghkap ai sharin hpawng ni

Dawm la ai lam hte ningdang kabai kau ai lam

51. Zuphpawng kaw na ninghkap pru mat wa ai lam
52. Azim sha nga mat ai lam
53. Shagrau sha-a da ai lam ni hpe ningdang kau ai
lam
54. Shingdu kayin mat ai lam

NGASA LAM HKU NNA NHPAWM LAWMAI LADAT NI

U hpung hta masha nsawn kau ai lam

- 55. Ngasat ngasa lam hku ninghkap ai lam
- 56. Lata nna ngasat ngasa lam hku ninghkap ai lam
- 57. Gaw ngwi sha hten mat na hku hpa n-galaw ai
nga ai lam
- 58. Hpung kaw na shapraw kau ai lam
- 59. Hkum shadang kau ai lam

**Ngasat ngasa lam mabyin ni hte, htunghking ni
hte, gaw gap da ai hpung ni hta nhpawm lawm
ai lam**

- 60. Kanawn mazum hte ginsup shamu shamawt lam
ni hpe jahkring kau ai lam
- 61. Hkuhkau kanawn mazum lam ni hpe ninghkap ai
lam
- 62. Jawngma ni ninghkap ai lam
- 63. Ngasat ngasa lam hta nmadat mara ai lam
- 64. Ngasat ngasa lam na gaw gap da ai hpung ni kaw
na dawm la kau ai lam

Ngasat ngasa lai masa kaw na dawm la ai lam

- 65. Nta e nga nga ai lam
- 66. Masha hkum hku nna awmdawm nhpawm lawm
ai lam
- 67. Bungli galaw ai ni hprawng mat ai lam
- 68. Shingbyi shara
- 69. Hpung hku mat mat ai lam
- 70. Ninghkap nna maigan de htawt mat wa ai lam
(Hijrat)

SUT MASA LAM HTA NHPAWM LAWM AI LADAT NI;

(1) SUT MASA NINGHKAP AI LAM NI

Sha, lang ai ni a shamu shamawt lam

- 71. Sha, lang ai ni ninghkap ai lam
- 72. Ninghkap tawn ai gunrai ni hpe nsha, nlang ai
lam
- 73. Kahti kari re ai hku nga shalai ai tara
- 74. Shap jahpu hpe njaw ai jum da ai lam
- 75. Shap na matu ningdang ai lam
- 76. Sha, lang ai mung shawa hku nna ninghkap ai lam
- 77. Mungkan na sha, lang ai ni ninghkap ai lam

**Bungli galaw ai ni hte gunrai shapraw ai ni shamu
shamawt ai lam**

- 78. Bungli galaw ai ni ninghkap ai lam
- 79. Gunrai shapraw ai ni ninghkap ai lam

Lapran masha ni shamu shamawt ai lam

- 80. Gunrai htuk ya ai ni hte shalai ya ai ni ninghkap
ai lam

**Madu ni hte uphkanh hparan ya ai ni shamu
shamawt ai lam**

- 81. Hpaga ga ai ni ninghkap ai lam
- 82. Shap ya shing nrai dut ya na matu ningdang ai
lam
- 83. Chyingka la kau ai lam
- 84. Jak arung arai karum ai hpe ningdang ai lam
- 85. Hpaga ga ai ni a "n-gawn ninghkap"

**Ja gumhpraw atsam n-gun jum da ai ni shamu
shamawt ai lam**

-
86. Gumhpraw dum (bank) kaw na gumhpraw bai
shaw la kau ai lam
87. Jaw ra ai jahpu ni, hka ni, ahkun ni hpe ningdang
ai lam
88. Hka ni shing nrai atu ni hpe jaw na matu ningdang
ai lam
89. Karum gumhpraw ni hte hkoi ya ai lam ni hpe
jahkring kau ai lam
90. Ahkun hkan si ningdang ai lam
91. Asuya langai mi a gumhpraw hpe ningdang ai lam

Asuya ni shamu shamawt ai lam

92. Mung dinghku kata e pat shadang ai lam
93. Hpaga masha ni hpe mying hten jahpan hta bang
ai lam
94. Mungkan na dut ya ai ni a pat shadang ai lam
95. Mungkan na mari ai ni a pat shadang ai lam
96. Mungkan hpaga yumga lam hta pat shadang ai
lam

SUT MASA NHPAWM LAWM AI LADAT NI

(2) NINGHKAP AI LAM

Masat kumla hku ninghkap ai lam ni

97. Ninghkap n-gun madun ai lam ni
98. Lawan ladan ninghkap pru mat wa ai lam (myi
hprap ninghkap)

Hkailu hkaisha ninghkap ai lam ni

99. Sun hkauna galaw ai ni ninghkap ai lam
100. Hkauna galaw ai ni ninghkap ai lam

Laksan hpung ni ninghkap ai lam

101. Shagyeng nna amu galaw shangun ai hpe
ningdang ai lam
-

-
102. Bawng dung hkrum ai ni ninghkap ai lam
103. Lata hpaji masha ni ninghkap ai lam
104. Kanbau hpaji masha ni ninghkap ai lam

Yu maya jak amu hte seng ai ninghkap lam ni

105. Gaw gap da ai ginra ni ninghkap ai lam
106. Jak amu hte seng ai ninghkap lam
107. Myit hta hkamsha lawm ai ni ninghkap ai lam

Ban hkum da ai ninghkap lam ni

108. Azin ayang ninghkap ai lam
109. Ndaw nhta re ai shaloi ninghkap ai lam
110. Lanyan shangun na matu ninghkap ai lam
111. Tara hte maren amu galaw na matu ninghkap ai lam
112. "Machyi ai" ngu ahkang hpyi ai lam
113. Bungli kaw na pru mat ai hku ninghkap ai lam
114. Shadawn sharam nna ninghkap ai lam
115. Lata nna ninghkap ai lam

Jak amu magup sumhpa ni a ninghkap ai lam ni

116. Magup sumhpa lam hku ninghkap ai lam
117. Magup sumhpa ninghkap ai lam

Ninghkap ai lam ni hte sut masa pat ai lam ni galung ai lam

118. Seng ni pat nna ninghkap ai lam (India mung Hindi ni a Hartal lai)
119. Sut masa pat kau ai lam

MUNG MASA NHPAWM LAWM AI LADAT NI

Ahkang aya hpe ningdang kau ai lam

120. Sadi dung let hkansa ai lam hpe jum da shing nrai dawm la ai lam

-
121. Mung shawa madi shadow na matu ningdang ai lam
122. Rawt malan na matu laili laika hte mungga hkaw
tsun ai hku nna shakut ai lam

Mung masha ni asuya hpe nhpawm lawm ai lam

123. Tara upadi galaw ai rapdaw ni ninghkap ai lam
124. Ralata poi ni hpe ninghkap ai lam
125. Asuya amu hte arawng aya ni hpe ninghkap ai lam
126. Asuya dap ni, kasa dap ni hte kaga hpung ni hpe ninghkap ai lam
127. Asuya hpaji jawng ni, dakkasu ni kaw na dawm la ai lam
128. Asuya madi shadow ai hpung ni hpe ninghkap ai lam
129. Tara upadi hkansa hkra galaw na matu sanda ai masha ni hpe karum na matu ningdang ai lam
130. Tinang a masat kumla ni hte shara masat ni hpe la kau ai lam Gumshem Magam lai kaw nha Dimokresi lai de
131. Dang da ai asuya du ni hpe hkapla na matu ningdang ai lam
132. Nga nga ai gaw gap da ai hpung ni hpe run kau na matu ninghkap ai lam

Mung masha ni a matu madat mara lam hta lai nna kaga lata la na lam ni

133. Hkansa galaw na matu nkam ai hte lanyan ai lam
134. Hkan yu hpareng ai ni nnga yang nmadat mara ai lam
135. Shawa hku nna nmadat mara ai lam
136. Makoi magap ai hku nmadat mara ai lam
137. Shawa hpawng shing nrai zuphpawng hpe shabra na matu ningdang ai lam
138. Dung taw nga ai lam
139. Hpyen nshang nmai re ai lam hte kaga mung de gau kau ai lam hpe nhpawm lawm ai lam
-

-
140. Makoj nga ai lam, hprawng lawt ai lam hte nteng
man ai mying masat ni
141. "Tara nshang ai" upadi ni hpe mung masha ni
nmadat mara ai lam

Asuya masha ni a shamu shamawt lam

142. Asuya shingdep shingtau ni karum na matu lata
la nna ningdang ai lam
143. Matsun ai lam hte shiga htinglet ai lam ni hpe pat
shadang ai lam
144. Aten shana ai lam hte dingbai dingna galaw ai
lam
145. Uphkang ai lam hpe nhpawm lawm ai lam
146. Upadi hpe hkansa hkra galaw ai masha ni hku
nna da sang tang ndu hkra galaw ai lam hte lata
nna nhpawm lawm ai lam
147. Hpyen dap e gumlau rawt ai lam

Mung dinghku asuya shamu shamawt ai lam

148. Daw chyen tara upadi lam hku koi yen ai lam hte
aten shana ai lam Gumshem Magam lai kaw nna
Dimokresi lai de
149. Mungdaw, ginwang asuya ni nhpawm lawm ai lam

Mungkan asuya ni a shamu shamawt lam

150. Sumtsan salang hte kaga dat kasa galai ai lam
151. Sumtsan kasa hte seng ai lam ni hpe dingsa shana
ai hte dawm kau ai lam
152. Sumtsan kasa matut mahkai lam hpe dawm la
tawn ai lam
153. Sumtsan kasa matut mahkai lam hpe jahkring kau
ai lam
154. Mungkan nhtan hpung ni kaw na dawm kau ai
lam
155. Mungkan nhtan hpung ni hta shang lawm na matu
ningdang kau ai lam
156. Mungkan Wunpawng hpung ni kaw na shapraw
-

kau ai lam
**GASAT GALA NRE AI HKU SHANG SHALAU
AI LADAT NI**

Myit hpaji hku shang shalau ai lam

157. Tinang hkum hpe shing ra dam hkam shangun ai lam
158. Lusha gam ai lam
(a) Jaw njaw myit masa lam hku nna shagyeng ai lusha gam lam
(b) Lusha gam nna ninghkap ai lam
(c) Simani ai hku lusha gam ai lam (Mahatama Gandhi a lusha gam ai lai)
159. Nhtang de je yang ai lam
160. Gasat gala nre ai hku dingbai dingna galaw ai lam

Hkum hkrang hte shang shalau ai lam

161. Dung kapat ai lam
162. Tsap kapat ai lam
163. Jawn kapat ai lam
164. Lai di bang wa ai lam
165. Lata gindun nna yan bang wa ai lam
166. Akyu hpyi let kapat nga ai lam
167. Gasat gala nre ai hku hitim shang ai lam
168. Gasat gala nre ai hku ntsa de na hitim hkrat wa ai lam
169. Gasat gala nre ai hku kahkat bang wa ai lam
170. Gasat gala nre ai hku lapran shang ai lam
171. Gasat gala nre ai hku pat shadang ai lam
172. Gasat gala nre ai hku shara madu tawn ai lam
Gumshem Magam lai kaw nna Dimokresi lai de

Ngasa lam hta shang shalau ai lam

173. Ngasa lam kasi nnan gaw gap ai lam
174. Arung arai ni ra ai hta jan nna law htam jat wa ai lam
175. Aten shana da ai lam
-

-
176. Ga shaga shana da ai lam
177. Guerrilla majan gasat madun ginra
178. Kaga ngasa lam na gaw gap da ai hpung ni
179. Kaga matut mahkai lai ni

Sut masa shang shalau ai lam

180. Nhtang de ninghkap ai lam
181. Nga nga nna ninghkap ai lam
182. Gasat gala nre ai hku lamu ga zing la ai lam
183. Pat shadang ai hpe ninghkap ai lam
184. Mung masa yaw shada lam hte njet ai rai
(gumhpraw) galaw shapraw ai lam
185. Tau nna mari la kau ai lam
186. Arang ni hpe magra kau ai lam
187. Ru sumpum kau ai lam
188. Lata nna karum n-gun jaw ai lam
189. Kaga gat ni
190. Kaga htaw wa htaw sa lai ni
191. Kaga sut masa gaw gap da ai hpung ni

Mung masa hku shang shalau ai lam

192. Uphkang ai lai hta lit law htam jat wa ai lam
193. Kin yu ni a masat ni hpe shadan shadawng ai lam
194. Htawng rawng na lam hpe tam ai lam
195. "Lapran" tara upadi ni hpe mung masha ni nmadat
mara ai lam
196. Nhpawm lawm ai sha bungli galaw sa wa ai lam
197. Awmdawm ahkang aya lahkawng dinghtawng ai
hte shingjawng asuya hpaw ai lam

Laika ka ai wa a lam

Gene Sharp, D.Phil. (Oxon.) gaw Munghpawm Amerika Mungdan, Massachusetts mungdaw, Cambridge mare, Albert Einstein Institution kaw na lahta tsang hpaji ninghkring rai nga ai. Shi gaw Massachusetts Dartmouth Dakkasu kaw na Mung Masa Hpaji ninghkring usa (Professor Emeritus) mung rai nna, Harvard Dakkasu kaw na Mungkan hte seng ai lam ni hpe sharin hkaja ai Ginra a ningtau mung rai nga ai. Bai nna, shi gaw, *The Politics of Nonviolent Action* (1973), *Social Power and Political Freedom* (1980), hte *Civilian-Based Defense* (1990), ngu ai laika ni hte hpawn kaga laika buk amyu myu hpe ka shapraw sai rai nga ai.

Note